

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Přínos Západočeského muzea v Plzni v péči
o kulturní dědictví v České republice**

Andrea Johanesová

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanitní studia

Diplomová práce

Přínos Západočeského muzea v Plzni v péči

o kulturní dědictví v České republice

Andrea Johanesová

Vedoucí práce:

PhDr. Jitka Bílková, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Poděkování

PhDr. Jitce Bílkové, Ph.D., za odbornou pomoc, podnětné rady, ochotu, lidský přístup a čas, který mi věnovala v průběhu vedení mé diplomové práce. Dále Ing. Lindě Trefné Kryštofové, Evě Slatkovské a Ing. Petru Kolduškovi za vstřícnost a poskytnutí rozhovorů k získání potřebných informací a podkladů pro zpracování praktické části diplomové práce. Děkuji také všem zúčastněným respondentům ankety za jejich přínos pro vlastní badatelskou část diplomové práce.

OBSAH

1 Úvod	1
2 Kulturní dědictví.....	3
2.1 Kulturní památky.....	4
2.2 Národní kulturní památky (NKP).....	4
2.3 Památkově chráněná území.....	5
2.4 Péče o kulturní dědictví v České republice	5
2.5 Role státní památkové péče v péči o kulturní dědictví	7
2.5.1 Financování péče o kulturní dědictví v ČR	8
3 Muzeum, jeho činnost a vztah ke kulturnímu dědictví	9
3.1 Muzeum.....	10
3.2 Typy muzeí.....	14
3.3 Sbírkotvorná činnost muzeí.....	14
3.4 Evidence a inventarizace sbírek muzeí.....	16
3.5 Ochrana muzejních sbírek a jejich vývoz do zahraničí.....	18
3.6 Výstavy a expozice muzeí.....	19
4 Západočeské muzeum v Plzni	21
4.1 Zřizovatel Západočeského muzea v Plzni a jeho podpora	21
4.2 Charakteristika muzea.....	23
4.3 Historie muzea.....	25
4.4 Činnost muzea.....	27
4.4.1 Sbírký muzea, jejich evidence, inventarizace a přemíst'ování.....	27
4.4.2 Expozice a výstavy muzea	30
4.4.3 Edukační činnost muzea	32
4.4.4 Výzkumná a vědecká činnost muzea	34
4.5 Typologie sbírek muzea.....	36
4.5.1 Oddělení s historickým zaměřením	36
4.5.2 Oddělení s přírodovědným zaměřením.....	40
4.5.3 Oddělení s uměleckoprůmyslovým zaměřením.....	41
4.6 Pobočky Západočeského muzea v Plzni	45
4.6.1 Národopisné muzeum Plzeňska	45
4.6.2 Muzeum církevního umění plzeňské diecéze.....	48
4.6.3 Muzeum loutek v Plzni	49
4.6.4 Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech	50
5 Vodní hamr Dobřív – technická památka	53

5.1 Historie dobřívské huti.....	54
5.2 Revitalizace hamru.....	58
5.3 Expozice hamru.....	63
5.4 Návštěvnost hamru ve vazbě na rozvoj cestovního ruchu.....	66
6 Závěr	74
7 Resumé.....	75
8 Seznam použité literatury a zdrojů	76
9 Seznam použitých zkratk	85
10 Obrazová příloha	86

1 Úvod

Téma práce bylo vybráno s ohledem na to, že i když muzea jako kulturní instituce plní řadu funkcí, tak tou sjednocující klíčovou podstatou všech zůstává ochrana kulturního dědictví pro příští generace. Proto si tato myšlenka zaslouží zcela jistě pozornost a rozbor, i když pro mnohé může znamenat minoritní záležitost. Takové krátkozraké uvažování v sobě ale ukrývá vědomé přehlížení kulturního odkazu našich předků a jejich víry v budoucí pokrok civilizace nejen po stránce vědeckotechnické, ale i té estetické. Poselství tohoto aspektu v sobě mají také technické památky jako zvláštní druh památek, které mají svoji historickou hodnotu obohacenou o hodnotu technologickou. V práci bude v širších souvislostech prezentována péče o kulturní dědictví v České republice (ČR) prostřednictvím muzeí a jejich činnosti, a to zejména ve vztahu k památkové péči. Návštěvníci mohou podvědomě chápat činnost muzeí v postavení subjektů památkové péče jako samozřejmou, ale reálně před nimi zůstává skrytá. Přitom je třeba si uvědomit, že muzea nejsou pouze instituce, které uchovávají historickou paměť a prezentují ji ve svých sbírkách pro návštěvníky. Sídli také převážně v historických budovách, tj. jedná se o „muzea v kulturních památkách,“ což zvyšuje jejich historickou hodnotu a činí je muzejními exponáty. Tyto stavby však vyžadují patřičnou péči a údržbu, jež je předpokladem k úspěšné prezentační a odborné činnosti muzea, a to ve vztahu k jejich památkové ochraně. Z tohoto úhlu pohledu je role muzeí nezastupitelná, což byl také hlavní důvod výběru daného tématu práce. Dalším motivem výběru tématu práce je profesní blízkost k problematice regionálních kulturních zařízení, neboť pracuji u zřizovatele ZČM. Praktickým příkladem ukázky památkové péče Západočeského muzea v Plzni (dále jen ZČM) bude představení záchranu unikátní technické památky Vodního hamru Dobřív, kterou ZČM spravuje.

Jedná se o největší a nejvýznamnější památku svého druhu v ČR. Hamr byl prohlášený za národní kulturní památku, navíc jde o unikátní funkční technickou památku z 19. století. Obdobná památka se v původní podobě a v provozu jako v Dobřívě nedochovala nikde jinde ve střední Evropě. Nadhodnota této technické památky spočívá v tom, že v sobě spojuje nejen hmotné, ale i nehmotné kulturní dědictví, neboť hamr představuje živou expozici kovářského řemesla s ukázkami kování nebo ostření ručního náradí.

Teoretická část práce je zaměřena na legislativní rámec a vymezení pojmů kulturního dědictví, jeho ochrany, provázanosti s muzejní tematikou a úlohou státní památkové péče, která s uvedenou problematikou neodmyslitelně souvisí. S ohledem na vybrané téma je nezbytné pojednat také o teoretické podstatě a činnosti muzea obecně. Druhá část práce zkoumá činnost,

role a funkce ZČM včetně jeho poboček v praxi, přičemž dojde k rozboru, o jaké kulturní dědictví pečuje a jakým způsobem. Penzum aktivit muzea a jeho poboček je natolik obsáhlé, že není možné ho v práci detailně analyzovat. Proto bude vztah muzea k péči o kulturní dědictví dokumentován komplexně s akcentováním těch nejzásadnějších a k tématu se vztahujících tezí. Následně bude pozornost soustředěna na pozici ZČM při ochraně kulturního dědictví, a to ve vztahu k Vodnímu hamru Dobřív. Právě Vodní hamr Dobřív, pobočka ZČM, prohlášený za národní kulturní památku, bude prezentován jako specifický příklad záchrany hmotného kulturního dědictví. Úsilím ZČM a zainteresovaných aktérů se podařilo v rámci revitalizace tuto památku obnovit do stavu plně funkční technické památky evropského významu.

Práce využívá interdisciplinární a synchronní přístup. V úvodu práce bude použita při studiu dostupné literatury a pramenů metoda historická. Dále bude využita v rámci explanačních metod: metoda analytická, a to při rozboru dat o činnosti muzea a jeho poboček; metoda rozhovoru a metoda komparace, která slouží k porovnání údajů o návštěvnosti hamru. Následně v rámci exploračního výzkumu došlo ke sběru, analýze, interpretaci a prezentaci empirických dat z vlastní ankety, která byla na Vodním hamru Dobřív k dispozici pro návštěvníky po dobu návštěvnické sezóny (duben-říjen 2023).

Práce si klade za cíl zdokumentovat a vyhodnotit přínos ZČM v péči o kulturní dědictví se zaměřením na regionální muzejní praxi, ale v širších souvislostech, a to za použití relevantních informací z dostupné odborné literatury, platné legislativy a internetových zdrojů. Dalším záměrem práce je vyvolat zájem veřejnosti o důležitost poslání ZČM. V práci budu sledovat nejen kulturní, edukační a další funkce zmíněného muzea, ale i specifickou a nezastupitelnou úlohu ZČM jako subjektu památkové péče při ochraně kulturního dědictví v České republice. Konkrétní ukázkou přitom bude aktivní přístup ZČM v péči o národní kulturní památku Vodní hamr Dobřív. Jde o příklad záchrany hmotného kulturního dědictví, a to přímo v Plzeňském kraji, kde žiji. Cílem práce je rovněž dokázat/vyvrátit hypotézu o tom, zda existuje v případě hamru diskrepance mezi snahou o zvýšení ochrany kulturní památky a snahou o zvýšení návštěvnosti kulturní památky při podpoře cestovního ruchu.

2 Kulturní dědictví

Kulturní dědictví je možné definovat různě. Podle Beneše „*Kulturní dědictví (patrimoine culturel, cultural heritage) pojmáme jako soubor vybraných výtvorů minulých generací, který nezastupitelně patří do duchovního potenciálu společenství v kontinuitě od minulosti k budoucnosti jako existenční atribut národního společenství, doklad jeho kulturní identity i jeho prezentace vůči jiným společenstvím... .. Představuje duchovní reprezentaci národního, regionálního či lokálního společenství, a tím tvoří i součást všelidské kultury. Vedle duchovních hodnot (jazyk, tradice, dějiny atd.) patří do kulturního dědictví i nemobilní a mobilní objekty, výtvořiny přírody a člověka.*“¹ Patočka a Heřmanová definují kulturní dědictví jako „*konfiguraci kulturních prvků, jež jsou jako trvalé kolektivní vlastnictví a všeobecně sdílený výsledek materiální a duchovní činnosti členů určité kultury předávány následujícím pokolením jako specifický typ dědictví.*“²

Szcepański vyslovuje názor, že kulturní dědictví podléhá idealizaci, a tím pádem se stává souborem uctívaných hodnot, symbolů propojených s emocionálními představami. Tento fakt je přitom příčinou toho, že se kulturní dědictví stává faktorem integrace skupin, činitelem jejich stálosti a odolnosti v sociálních a jiných krizích.³ Podle Beneše má kulturní dědictví význam kultivační, který umožňuje osobnostní rozvoj člověka, a to jak v oblasti rozumové, tak především v té citové. Dále je to význam identifikační, neboť kulturní dědictví určuje specifický ráz prostředí, jenž ho odlišuje od jiných prostředí. Integrovaný význam umožňuje jedincům včlenit se do společnosti. Význam reprezentativní prokazuje přínos dané společnosti a tím vyvolává respekt u jiných světových společenství, čímž zajišťuje variaci kultur jako dochovaného a žádoucího bohatství lidstva. Pro existenci a zachování kulturního dědictví je potom klíčový ekonomický význam, neboť je zdrojem příjmů, které přináší cestovní ruch.⁴ S přihlédnutím ke zmíněným definicím lze stručně shrnout, že kulturní dědictví představuje soubor hodnot lidské společnosti, který zasluhuje péči a ochranu, neboť budoucnost vychází z minulosti a minulost neexistuje bez připomínání.

Kulturní dědictví se člení na materiální a nemateriální. Nemateriální zahrnuje vše nehmotné podstaty a předává se z generace na generaci. Řadí se sem myšlenky, interpretační umění (hudba), tradice, zkušenosti a dovednosti v tradičních řemeslech. Součástí materiálního kulturní

¹ Beneš, 1997, s. 20.

² Patočka, Heřmanová, 2008, s. 23.

³ Tamtéž, s. 24.

⁴ Beneš, 1997, s. 20-21.

dědictví jsou památky a jiné hmotné výtvořy člověka. Patřl sem architektura, sochařství, malířství a grafika, užité umění (např. keramika či sklářství).⁵

2.1 Kulturní památky

Součástí kulturního dědictví jsou kulturní památky. Za kulturní památky podle zákona č. 20/1987 Sb., prohlašuje Ministerstvo kultury (MK) ČR movité a nemovité věci, které jsou významnými doklady historického vývoje a mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem. Tomuto úkonu předchází vyjádření krajského úřadu, úřadu obce s rozšířenou působností a u archeologického nálezů si ministerstvo vyžádá návrh Akademie věd ČR.⁶ Primárně se památky členl na movité kulturní památky, které tvořl nejpočetnější část památkového fondu ČR. Patřl k nim např. umělecká výtvarná díla malířská, sochařská, stejně jako díla uměleckého řemesla. A nemovité kulturní památky,⁷ kdy se jedná o stavby, pozemky a další historická cenná díla, spojená pevným základem se zemí. Kulturní památky jsou hodnotná díla a jejich zachování je v zájmu celé společnosti.⁸ Z pohledu zákona se kulturními památkami rozuml objekty zapsané v Ústředním seznamu kulturních památek ČR, který vede Národní památkový ústav (NPÚ), a to na základě prohlášení MK. Seznam nemovitých kulturních památek je veřejný, zatímco seznam movitých kulturních památek není veřejný z důvodu ochrany před zcizením a ochrany osobních údajů.⁹ Kulturní památky jsou vedeny v papírové podobě evidenčních listů v kartotékách, ale i v digitální podobě v celostátní on-line databázové aplikaci Památkový katalog.¹⁰

2.2 Národní kulturní památky (NKP)

Dále jsou to NKP, které tvořl nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa. Prohlašuje je vláda ČR speciálním nařízením a stanovl podmínky jejich ochrany.¹¹ Pouze kulturní památka

⁵ Viz [Kulturní dědictví - Národní ústav lidové kultury \(nulk.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-06-19].

⁶ § 2 odst. 1 a § 3 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb.: Jak zákon o státní památkové péči ukotvil ustavení kulturních památek, tak současně s tím zavedl i mechanismus zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku. Na základě důvodové zprávy k uvedenému zákonu ust. § 8 upravuje postup v případech, kdy z mimořádně závažných důvodů kulturní památku není možné zachovat vůbec, nebo mají být při zachování její podstaty uskutečněny takové zásahy znamenající ztrátu její památkové hodnoty – viz Vajčner, Zidek, 2020, s. 42.

⁷ Ohrožených a nevyužívaných nemovitých památek v ČR je již 819 (údaj z publikace z roku 2005). Jedná se o památkové objekty: 280 zámků, hradů, 135 tvrzl, 183 kostelů, 19 klášterů, 114 domů, 43 technických památek a 45 památek jiného druhu – viz Radová, 2005, s. 5.

⁸ Viz [Kulturní památky - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-06-19].

⁹ Horáček, 2015, s. 72.

¹⁰ Viz [Kulturní památky - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-06-19].

¹¹ § 4 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb.

se může stát NKP.¹² Podle údajů NPÚ je na Ústředním seznamu kulturních památek zapsáno přes 300 významných objektů od nejstarších archeologických nalezišť, přes památky středověké, až po památky z konce 20. století.¹³ NKP jsou nenahraditelné památky, bez nichž by vize o národním kulturním bohatství byla pouze kusá. Mělo by se jednat o památky mimořádného historického významu nebo mimořádné umělecké hodnoty ze všech oborů a ze všech dob. Bez ohledu na druh vlastnictví a územní příslušnost autora jsou za takovou památku považovány i soubory děl muzeí a galerií, jde např. o díla starých mistrů tvořících na našem území.¹⁴

2.3 Památkově chráněná území

V kontextu státní památkové péče je třeba vymezit i památkově chráněná území. Památková ochrana zahrnuje území, která definuje zákon č. 20/1987 Sb. Jedná se o území, jehož charakter a prostředí stanovuje soubor nemovitých kulturních památek, popř. archeologických nálezů, která může vláda ČR prohlásit jako celek za památkovou rezervaci (§ 5 cit. zák.). Za památkovou zónu může ministerstvo kultury po projednání s krajským úřadem prohlásit území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty (§ 6 cit. zák.). Uvnitř rezervací se nachází větší podíl jednotlivých kulturních památek a mají větší celkovou památkovou hodnotu než zóny. Ochraná pásma (§ 17 cit. zák.) mohou být vymezena u nemovitých kulturních památek, památkových rezervací nebo zón – např. s ohledem na ochranu tradičního panoramatu, kterému by mohla uškodit novostavba, případně změna ve stávající zástavbě v těsné blízkosti chráněného celku.¹⁵

2.4 Péče o kulturní dědictví v České republice

Podíváme-li se do historie, lze již v rakouské monarchii spatřovat počátky péče o kulturní dědictví České republiky 21. století. Za vlády Marie Terezie byly zavedeny tereziánské reformy, které se týkaly rovněž památek a jejich zachování. Dvorský dekret ze dne 24. 2. 1776, doplněný dekretem č. 38 ze dne 5. 3. 1812,¹⁶ byl jedním z nejstarších obecně závazných

¹² Vajčner, Zidek, 2020, s. 31.

¹³ Viz [Národní kulturní památky - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](https://www.npu.cz/) [online]. [cit. 2023-06-21].

¹⁴ Patočka, Heřmanová, 2008, s. 127–128.

¹⁵ Jedná se o městské a vesnické památkové rezervace, městské a vesnické památkové zóny, krajinné památkové zóny, technické památkové rezervace, archeologické památkové rezervace – viz Horáček, 2015, s. 73-74.

¹⁶ Na základě uvedeného dekretu (zasílání nalezených starožitností) se „ukládá povinnost zasílat dvorské kanceláři nejen nalezené staré mince, at' jsou z jakéhokoliv kovu, nýbrž i jiné starožitnosti a památky, aby mohly být uloženy v C. k. kabinetu mincí“ – viz Nesvadbíková, eds., 1983, s. 26.

ztráta nepostihne pouze konkrétní zemi jejich původu, ale bude znamenat ztrátu kulturního dědictví celého lidstva. Přestože Haagská úmluva reálně posílila ochranu kulturních statků před zničením v důsledku ozbrojeného konfliktu, její ustanovení nebyla důsledně naplňována. Na to zareagoval Druhý protokol k této Úmluvě, jenž byl schválen jako mezinárodní úmluva v roce 1999 v Haagu. Neméně zásadní právní normu ve vztahu ke kulturnímu dědictví představuje Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy – Maltská úmluva z roku 1992. ČR je smluvní stranou všech uvedených listin mezinárodního významu.²³

2.5 Role státní památkové péče v péči o kulturní dědictví

Počátky organizované památkové péče byly reakcí na drastické ničení památkového fondu za francouzských revolucí. Společenskou povinností civilizovaného světa, z minulosti poučeného následky ničení památek, je právě památková péče,²⁴ a to zejména ve vztahu ke kulturnímu dědictví. V současnosti v ČR stanoví § 1 odst. 1 zákona č. 20/1987, o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, že: „*Státní památkové péče zahrnuje činnosti, opatření a rozhodnutí, jimiž orgány a odborná organizace státní památkové péče v souladu se společenskými potřebami zabezpečují zachování, ochranu, zpřístupňování a vhodné společenské uplatnění kulturních památek.*“ Uvedený zákon z roku 1987 zcela určitě neakcentuje současné potřeby a požadavky péče o kulturní památky, proto se s ohledem na uchování kulturního dědictví pro příští generace jeví jako nutnost jeho novelizace. Horák a Nejedlý označují památkovou péči za obecnou snahu společnosti chránit památky pro jejich památkové hodnoty. Hlavní snahou památkové péče by přitom mělo být zachování původního stavu památek. Nástroji památkové péče jsou konzervace, restaurování nebo rekonstrukce. Vzhledem k tomu, že se jedná o společenskou iniciativu, je s památkovou péčí nezbytně spojeno šíření odborné i obecné osvěty o památkách. Na orgány památkové péče je mnohdy nahlíženo zkreslujícím prizmatem. V takovém případě představují orgány památkové péče represivní překážky, např. svobodného stavebního rozvoje. Bez odstranění této dichotomie není možné dosáhnout žádoucího stavu, při němž institucionalizovaná památková péče funguje jako orgán odborné pomoci a současně jako partner společenské debaty.²⁵ Jaký úkol by tedy měla mít památková péče, aby péči o kulturní dědictví mohly kladně hodnotit i budoucí generace?

²³ Vajčner, Zídek, 2020, s. 19-20, 24.

²⁴ Horák, Nejedlý, 2013, s. 14-15.

²⁵ Tamtéž, s. 13-14.

Horáček si vypůjčil k odpovědi na tuto otázku citát Maxe Dvořáka z *Katechismu památkové péče*: „Úkolem památkové péče je zabraňovat..... ztrátám a ničení.“²⁶

Obor muzejnictví rovněž figuruje v péči o movité památky, proto je vhodné se o něm zmínit při analýze památkové péče. Jedná se přitom o rozdělení kompetencí orgánů památkové péče a muzeí. Je rozhodující, jak je předmět pro památkovou péči definován, což se odvíjí i od jeho umístění a vztahu k jiným předmětům. Příkladem může být památkově chráněná židle, která je součástí vybavení zámku a stále se zde nachází, potom dozorují péči o tuto památku orgány památkové péče. V případě, že by byl mobiliář zámku, např. rozprodán nebo byl zámek zbourán, stává se ze židle „exponát“ nebo „sbírkový předmět“ ve správě muzejních konzervátorů s potřebnou licencí. Obě péče se v praxi mohou navíc propojovat, když například zámek dlouhodobě funguje jako muzeum anebo v případě skanzenů, kde se sbírají a vystavují budovy přenesené odjinud, ale přitom napodobují původní kontext.²⁷

2.5.1 Financování péče o kulturní dědictví v ČR

V péči o kulturní dědictví sehraje zásadní úlohu financování. Na základě památkového zákona: „*Vlastník kulturní památky je povinen na vlastní náklad pečovat o její zachování, udržovat ji v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením.*“²⁸ Památkový zákon počítá ve svém ustanovení i s příspěvkem na zachování a obnovu kulturní památky. Konkrétně podle § 16 odst. 1, 2 uvedeného zákona může obec nebo kraj vlastníkovu kulturní památky na jeho žádost poskytnout ze svých rozpočtových prostředků příspěvek na zvýšené náklady související se zachováním nebo obnovou kulturní památky za účelem jejího účinnějšího společenského uplatnění, musí se ale jednat o zvlášť odůvodněný případ. V případě mimořádného společenského zájmu na zachování kulturní památky může na obnovu kulturní památky poskytnout ze státního rozpočtu příspěvek buď přímo ministerstvo kultury, nebo tak učiní prostřednictvím krajského úřadu, nebo obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Památková právní norma²⁹ do jisté míry omezuje právo vlastníka nakládat s majetkem libovolně. K naplnění požadavků zákona nabízí stát pomoc vlastníkovu tím, že zajišťuje odborné poradenství a finanční pomoc. Výše této pomoci je však proměnlivá a závislá na aktuální politické vůli. Finanční zdroje k zajištění péče o kulturní dědictví je možné rozdělit

²⁶ Horáček, 2015, s. 9.

²⁷ Tamtéž, s. 18.

²⁸ § 9 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb.

²⁹ Horáček, 2015, s. 71-72.

takto: 1. vlastní zdroje majitelů památek, 2. dotace ministerstva kultury,³⁰ 3. krajské³¹ a obecní dotace, 4. soukromé nadace a 5. Fondy EU.³² Právě evropské fondy představují nejvýznamnější finanční zdroj v obnově kulturních památek, a to zejména v podobě, např. operačních programů zajišťujících financování významné obnovy památkového fondu.

Podle Horáčka fakt, že žádná země neinvestuje adekvátní podíl financí na kvalitní péči o památky a v žádné zemi není památková péče zásadním politickým tématem, je neoddiskutovatelný. Vzbuzuje to mírné rozpaky, když uvážíme, nakolik kulturní dědictví formuje psychologickou a sociální stabilitu obyvatelstva a nakolik je od něj odvislý, především v některých zemích, např. v ČR nebo Itálii, cestovní ruch a s ním spojená pracovní místa. Tento stav do jisté míry zapříčinil i systém základního a středního školství, který klade v duchu národního obrození větší důraz na rozvoj a znalost slovesné kultury než na uchování, oceňování výtvarné, řemeslné kultury a souvisejících tradic.³³ Dále se, např. Žalman v otázce financování muzeí nedomnívá, že by dvojnásobný objem financí poskytnutých českému muzejnictví přinesl výrazný posun v přístupu k návštěvníkům. Zároveň by však taková změna byla důležitá pro konkurenceschopnost muzeí. Problém vidí v lidech. Řada muzeí podle něj „pouze vystavuje sbírkové předměty.“ Muzea mají proto nastartovat změnu tím, že začnou „stavět mosty mezi minulostí a přítomností“ a pro návštěvníky připraví inspirativní a příjemné prostředí, a tím dojde k tomu, že budou možná získávat více z volného času návštěvníků. Tomuto procesu, ale musí předcházet vzdělání, změna návyků a myšlení.³⁴

3 Muzeum, jeho činnost a vztah ke kulturnímu dědictví

Pro vybrané téma diplomové práce považuji za klíčovou prezentaci muzejní činnosti ve vztahu ke kulturnímu dědictví. Následující kapitola vymezuje pojem a historii muzea, dále představí obecné principy fungování muzea v kontextu ochrany kulturních památek. Navazující

³⁰ Konkrétně se jedná o 13 programů. K nejvýznamnějším patří Havarijní program, Program záchrany architektonického dědictví, program rezervací městských památkových rezervací a městských a památkových zón, Kulturní dědictví ve vlastnictví státu, podporované evropskými fondy a FM EHP/Norsko atd. V roce 2018 šlo o 19,13 % celkových výdajů schválené rozpočtové kapitoly ministerstva kultury – viz Vajčner, Zídek, 2020, s. 103-106.

³¹ Blíže bude o podpoře Plzeňského kraje pro Západočeské muzeum v Plzni pojednáno v kapitole 4.1. Výdaje na oblast kultury a cestovního ruchu, kterou má ve své gesci Plzeňský kraj činí na rok 2023 částku 510 151 000 Kč, a to celkových výdajů Plzeňského kraje 10 548 706 000 Kč, dle rozpočtu schváleného usnesením Zastupitelstva Plzeňského kraje č. 953/22 ze dne 19. 12. 2022. Usnesení PK jsou dostupná: <http://usneseni.kr-plzensky.cz/Vzhled/UsneseniRada.aspx>.

³² Horáček, 2015, s. 71-72.

³³ Tamtéž, s. 89.

³⁴ Žalman, 2004, s. 26.

kapitoly potom budou praktickou ukázkou této činnosti na příkladu ZČM a jeho poboček se zaměřením na konkrétní ochranu Vodního hamru Dobřív.

3.1 Muzeum

Výraz muzeum (*musaion* = chrám múz, řecky *mouseion*)³⁵ v sobě skrývá nepřeberné množství definic. Jeho původ hledíme v Řecku, kdy Řekové do *Mouseionu*, chrámu zasvěceného Múzám umění a věd ukládali obětiny božstvům. Slovo *museum* se objevilo v odborné literatuře v období renesance také pro výklad a přehledy různých sbírkových druhů, jako např. *Museum Metallicum* Ulyse Aldrovandiho. Caspar Friedrich Neickel v době osvícenství navrhl *Ideální muzeum*, kde formuloval řadu praktických, přímo muzeologických rad o volbě nejvhodnějších míst pro uložení předmětů.³⁶

Pokud pojem muzeum vztáhneme k české zemi, můžeme si vypůjčit definice významného myslitele Františka Palackého „*Muzeum nesmí být institucí samoučelnou, musí vycházet z potřeb země a národa českého*“ nebo básníka Petra Bezruče, který napsal báseň k příležitosti týdne muzeí, kde použil stručnou definici: „*Muzeum je muzeum,*“ čímž chtěl zřejmě vyjádřit, že každý má jasnou představu o tom, co je muzeum. Definicí pojmu muzea se zabývali také Beneš, Neustupný a Stránský.³⁷ V současné době se navrácí muzea k širší koncepci, jakou měla kdysi, naplňuje se tedy etymologická návaznost. Česká legislativa nezná zákon o muzeích,³⁸ tak jako je tomu v případě knihoven a archivů, což je určitě na škodu věci. Podle české terminologické databáze knihovnictví a informační vědy³⁹ jsou tyto organizace označovány termínem paměťové instituce. Podle § 2 odst. 4 zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 122/2000 Sb.“): „*Muzeem je instituce, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvořiny pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvořiny získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvořin vytváří sbírky, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem*

³⁵ Viz [Muzeum – Wikipedie \(wikipedia.org\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Muzeum) [online]. [cit. 2023-06-23].

³⁶ Štěpánek, 2002, s. 15, 17, 25.

³⁷ Kouba, 1998, s. 2.

³⁸ Zákon č. 54/1959 Sb., o muzeích a galeriích, který byl zrušen ke dni 12. 5. 2022, vymezil základní činnosti muzeí a galerií ve smyslu poplatnému době vzniku zákona. Blíže však neukotvil režim sbírek v těchto institucích. Problematiku ochrany sbírek muzejní povahy, práva a povinnosti jejich vlastníků a režim spojený se zpřístupňováním sbírek upravil až nově přijatý zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon byl od svého přijetí již několikrát novelizován – viz [Ochrana sbírek muzejní povahy.pdf \(muni.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-08-10].

³⁹ Viz [Paměťové instituce – WikiKnihovna](#) [online]. [cit. 2023-06-23].

*bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování poskytováním vybraných veřejně prospěšných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku.*⁴⁰

ICOM (International Council of Museum – Mezinárodní rada muzeí)⁴¹ jako nejvyšší mezinárodní muzejní orgán schválil na svém valném shromáždění v Kodani v roce 1974 definici obsaženou v článku 2, odst. 1 stanov ICOM. Na generální konferenci ICOM, která proběhla v roce 2022 v Praze, byla schválena nová definice muzea zdůrazňující širší zapojení muzeí do společnosti, význam přístupnosti, inkluze, udržitelnost nebo participaci a práci s komunitami. Český výbor ICOM na své webové stránce zveřejnil oficiální český překlad nové definice muzea: „*Muzeum je stálá nezisková instituce ve službách společnosti, která odborně zpracovává, sbírá, konzervuje, interpretuje a vystavuje hmotné i nehmotné dědictví. Muzea jsou otevřená veřejnosti, přístupná a inkluzivní. Podporují a rozvíjejí rozmanitost a udržitelnost, fungují a komunikují eticky, profesionálně a za účasti různých komunit. Nabízejí rozličné podněty pro vzdělávání, potěšení, reflexi a sdílení vědomostí.*“⁴² Nejjednodušší definice muzea zní: „*Muzeum je instituce určená k udržování, podívání a studiu děl kulturního zájmu, se stále rostoucím důrazem na širší rámec sociálních funkcí.*“⁴³ Významnou organizací spojenou s muzei je rovněž Asociace muzeí a galerií ČR (AMG) představující největší profesní svaz sbírkotvorných institucí a osob činných v oboru muzejnictví v ČR. Prioritně se zaměřuje na propagaci a popularizaci činnosti muzeí a galerií, pořádání seminářů a konferencí, ediční činnost a edukaci muzejních pracovníků.⁴⁴ Jedná se o neziskovou organizaci založenou v roce 1990. Přitom počátky existence AMG byly spojené s pochybnostmi o její životaschopnosti. Významnou roli sehrála např. v průběhu připomínkového řízení k novelizaci zákona č. 122/2000 Sb.⁴⁵

Není možné opomenout ani historická fakta související s muzejní tematikou. Špét např. uvádí předpoklady vzniku muzeí, kdy: „*Muzejnictví, a tedy i muzejnictví české, tkví svými kořeny především v nadšené sběratelské vášni jednotlivců, shromažďujících předměty různé hodnoty i charakteru a vytvářející z nich soubory, spojované nejrůznějšími souvislostmi vnějšími a vnitřními.*“⁴⁶ Taková vášně byla v minulosti privilegiem zejména vládnoucích a movitých vrstev. Sbírkové soubory panovníků, jako byl Karel IV., bývaly spojovány nejen

⁴⁰ § 2 odst. 4 zákona č. 122/2000 Sb.

⁴¹ Kouba, 1998, s. 2.

⁴² Viz [Nová definice muzea byla schválena! - \(emuzeum.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-06-23].

⁴³ Štěpánek, 2002, s. 24.

⁴⁴ Viz [Asociace muzeí a galerií v České republice - Aktuality \(cz-museums.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-06-24].

⁴⁵ Dolák, eds., 2004, s. 30.

⁴⁶ Špét, 2003, s. 10.

s uměleckým cítěním, ale především s prestiží vladaře, přičemž v sobě tento aspekt propojoval světskou a církevní moc. K potvrzení uvedeného docházelo demonstrativním vystavováním artefaktů při slavnostních příležitostech, zejména při korunovacích a významných církevních svátcích.⁴⁷

Podle Vlčka mají muzea jako ostatní instituce materiální a ideové prameny v potřebách společnosti. Primárním smyslem fungování muzeí a jejich činnosti je vztah mezi minulostí, přítomností a budoucností, konzervování údajů v původní podobě a nashromáždění vědomostí generací, jež slouží společenskému progresu. Sbírkotvorná činnost o vývoji společnosti, přírody, o umělecké tvorbě atd. není pouhým formálním rysem společenského významu a činností muzeí, ale představuje zásadní a charakteristický prvek společenského poslání muzeí, jímž dochází k uspokojování konkrétních potřeb lidstva.⁴⁸

Dolák vnímá muzea, jakož i další paměťové instituce jako výrazný společenský fenomén. Sbírkový materiál představuje nejen pramen poznání značného množství deskriptivních, společenských a přírodních věd, což mnozí považují za podstatný a jediný smysl těchto institucí. Zároveň mají ale tyto předměty muzealitu, tedy specifickou hodnotu, jež je předurčuje k trvalému uchování, a se zařazením do sbírky muzea se stávají kulturními statky. Tyto předměty však mohou být zároveň zveřejňovány, tj. vybrány jako mediátor, který působí na návštěvníka. Touto činností se zabývá muzeologie jako vědecká disciplína, přičemž žádný jiný obor nezkoumá sbírkový předmět jako kulturní statek a jeho působení na společnost.⁴⁹

Na základě uvedených vymezení muzeí je možné odvodit základní funkce muzea, a to vytváření (tvorbu) sbírek, odbornou správu (uchování sbírek), vědecké zpracování, což znamená využití sbírek jako zdrojů vědeckého poznání; a v neposlední řadě se jedná o osvětovou a kulturní činnost. Svou funkcí vytváření sbírek a odbornou správu (evidencí, odborným ukládáním, zabezpečením a konzervací) muzea výrazně přispívají k ochraně a uchování kulturního a přírodního dědictví. Předměty ve sbírkách muzeí nejsou pouze původním svědectvím o vývoji společnosti a přírodního prostředí, ale představují rovněž zdroj poučení a zábavy. Výstavní a osvětová činnost muzea je vedena snahou, aby široká veřejnost inklinovala k nutnosti ochrany těchto hodnot, které jsou v zájmu celé společnosti. Pro

⁴⁷ Špět, 2003, s. 10.

⁴⁸ Vlček, 1970, s. 5.

⁴⁹ Dolák, eds., 2004, s. 5.

muzejnictví je typické a unikátní zaměření na artefakty a naturfakty *in fondo*.⁵⁰ Veřejné služby poskytované muzei, jež slouží k uspokojování potřeb kulturních, výchovných, edukačních a informačních, jsou částečně nebo zcela financovány z veřejných rozpočtů. Tyto služby souvisí se zpřístupňováním a využíváním sbírek nebo jednotlivých sbírkových předmětů⁵¹ a poznatků o přírodě a historii z nich získaných prostřednictvím muzejních výstav, programů a publikací.⁵² Z uvedeného tak vyplývá nezastupitelná úloha muzeí v oblasti péče o hmotné kulturní dědictví.⁵³ Podle Johnové je třeba z hlediska moderního marketingu, aby muzea plnila i další funkci nezvyklou ve středoevropských podmínkách, a to získávat lidi a firmy, kteří si zvyknou kulturu a umění obecně podporovat.⁵⁴

Produktem v marketingu rozumíme muzeum, galerii, památkový objekt, expozice, jednotlivé exponáty i doprovodné programy. Je to vlastně jakákoli nabídka zákazníkovi. Produktem může být i událost, jednorázová akce, např. výstava, vernisáž, dočasná expozice apod. Produktem může být také zkušenost, místo, např. historická budova, instituce a její služby. Návštěvník si však místo nekupuje, ale „kochá se“ a odnáší si pocity a dojmy. V případě, že budeme zkoumat poslání muzeí, je jejich nabídka daná sbírkami, kolekcemi, jež muzea vlastní, a také výstavami, které pořádají. Pro výstavy muzea využívají vlastní depozitáře nebo exponáty zapůjčené od partnerských organizací. Pokud budou muzea spoléhat pouze na vlastní sbírky, může to vést k omezení opětovné návštěvnosti veřejnosti z geograficky blízkého okolí. Většinově jsou muzea, galerie i památkové objekty regionálními institucemi, proto nedosahují nadnárodního významu světového kulturního dědictví. Z tohoto důvodu se musí stát subjektem, který se přizpůsobí požadavkům zákazníků hledajících nové zážitky a rozmanitost. Na tuto skutečnost reagují krátkodobé výstavy – mimořádné programy, kulturní programy vážící se k oblasti, regionu nebo předmětu hlavní činnosti muzea. Týká se to i besed s odborníky, obohacených o interaktivní prvky nebo soutěžně-edukační programy pro děti a mládež. Pokud půjdou muzea cestou moderního marketingového přístupu, potom se jim podaří získat širší okruh návštěvníků, neboť nebudou nabízet pouze tradiční přístup (prohlídka exponátů), ale připraví zážitky a příběhy spojené s exponáty, ideálně doplněné moderními technologiemi.⁵⁵

⁵⁰ Historické a přírodní výtvoři se dle výskytu dělí na původní *in situ* nebo přenesené *in fondo* – viz Kouba, 1998, s. 4.

⁵¹ Jde o věc movitou, nemovitost nebo soubor těchto věcí, a to přírodninu nebo lidský výtvoř. Může to být také preparát lidského nebo zvířecího těla nebo jejich částí a kosterní pozůstatky lidí a zvířat - viz § 2 odst. 3 zákona č. 122/2000 Sb.

⁵² § 2 odst. 6 zákona č. 122/2000 Sb.

⁵³ Kouba, 1998, s. 3, 6.

⁵⁴ Johnová, 2008, s. 40.

⁵⁵ Tamtéž, s. 31, 40, 44.

3.2 Typy muzeí

Typologii muzea a určení jeho působnosti stanoví základní dokument muzea (statut). Územně vymezená oblast působnosti příslušného muzea se nazývá také sběrnou oblastí.⁵⁶ Ustavujícími dokumenty s vymezením činnosti muzeí jsou zřizovací listiny, které jsou povinně zveřejněné a umístěné na webových stránkách těchto institucí. Muzea se dají členit na základě široké škály hledisek. Statut ICOM člení muzea podle sbírek na vlastivědná,⁵⁷ archeologická, umělecká, historická, etnografická, přírodovědná, geologická, muzea vědy, vojenská, průmyslová atd. Dále lze dělit muzea podle jejich zřizovatele, tj. na státní muzea, krajská nebo městská, univerzitní, nezávislá nebo soukromá a muzea komerčních společností. Na základě akviziční činnosti se muzea člení na národní, regionální a místní. Podle dalších kritérií jsou muzea rozdělena podle typu návštěvníků, jimž slouží, a to na vzdělávací muzea, specializovaná muzea a muzea pro obecnou veřejnost. Na základě způsobu, jakým muzea prezentují své sbírky, je možné vydělit muzea tradiční, skanzeny/muzea v přírodě a muzea v historických budovách.⁵⁸

Muzea jako místní kulturní centra prezentují historii a umění, ať už jde o město nebo obec, pořádají výstavy autorů spjatých s místem, a tím mohou plnit úlohu i občasných prodejních galerií. V prostorách těchto institucí může sídlit i místní knihovna, která představuje fond kulturního dědictví. Mohou zde být umístěny společenské sály, informační a kulturní centrum pro místní i turisty nebo kavárna pro příjemné posezení. Muzea jako místní kulturní centra usilují o co nejširší pokrytí a variabilitu kulturních potřeb zejména místních obyvatel, což vede k tomu, že se do nich návštěvníci pravidelně a opakovaně vrací.⁵⁹

3.3 Sbírkotvorná činnost muzeí

Odborným vytvářením, správou⁶⁰ a ochranou sbírek, což je hlavní činnost muzeí, se muzea zásadním způsobem podílejí na záchraně kulturního a přírodního dědictví. „*Sbírkou muzejní povahy je sbírka, která je ve své celistvosti významná pro prehistorii, historii, umění, literaturu,*

⁵⁶ Kouba, 1998, s. 6.

⁵⁷ „Vlastivědná muzea“ převažují mezi současnými okresními a krajskými. Užití označení zatím nebylo překonáno, neboť např. označení „víceoborové muzeum“ není přesné, proto se i nadále používá tradiční označení „vlastivědné muzeum“, jeho synonymem je označení „regionální muzeum“. Tato muzea jsou výsledkem více jak stoletého vývoje muzejnictví v českých zemích a můžeme je označit za specifický fenomén, jenž je třeba nejen uchovat, ale i rozvíjet; a to v kontextu evropského vývoje - viz Šebek, eds., 2000, poznámka 7, s. 58.

⁵⁸ Viz [Asociace muzeí a galerií v České republice - Materiály ke studiu \(cz-museums.cz\)](http://www.cz-museums.cz) [online]. [cit. 2023-06-24].

⁵⁹ Johnová, 2008, s. 41.

⁶⁰ Prvopočátky správy sbírek sahají až do antického Řecka, avšak počátky moderní správy sbírek jsou datovány vznikem prvních muzeí – viz Žalman, eds., 2010, s. 27.

*techniku, přírodní a společenské vědy; tvoří ji soubor sbírkových předmětů shromážděných lidskou činností.*⁶¹ Sbíрку muzejní povahy lze definovat mnoha způsoby. Ten nejsrozumitelnější cituje Žalman, jde o: „*soubor věcí patřících k sobě.*“⁶² Muzejní sbírky jsou klíčovým veřejným dědictvím, z pohledu zákona zaujímají zvláštní postavení a jsou chráněny mezinárodním právem. Takovému poslání, jež je veřejným zájmem, je potom vlastní pojem dobré správy založené na zásadách zákonného vlastnictví, trvalosti, dokumentace, dostupnosti a odpovědného vyřazování.⁶³

Tvorbu sbírek jako primární funkci muzea je třeba mít na paměti především v různých nouzových situacích, jež neumožňují naplňovat celkové poslání muzea. V případě, že dojde k přerušení prezentační činnosti, nemá to tak negativní důsledky, jako když se přeruší činnost sbírkotvorná. Mnohé předměty nemusejí být později už vůbec dostupné, nebo pouze za vysokou cenu, což odporuje nekomerčnímu postavení muzeí i zodpovědnému hospodaření s veřejnými rozpočty.⁶⁴

Podle Žalmana jsou pilířem péče o sbírky depozitáře, neboť v nich je dlouhodobě uložena převážná část předmětů, jež tvoří sbírky. Depozitáře ovšem nejsou jediným předpokladem kvalitní péče o sbírky, neboť tou je komplexní činnost, a proto ji nemohou zajistit pouze moderní úložné prostory. Smyslem péče o sbírky a sbírkové předměty je dlouhodobé zajištění jejich vypovídací schopnosti o světě. Zásadní pro kvalitní péči o sbírku už je způsob její tvorby a k dalším nezbytným předpokladům patří logický způsob uspořádání sbírky a úroveň evidence sbírkových předmětů. Odbornost tvorby sbírky a její správy spočívá za prvé v tom, že tvorba sbírky na odpovídající úrovni musí být svěřena do rukou vysoce kvalifikovaných odborníků. Za druhé je třeba uchovávat některé specifické materiály a udržovat vypovídací schopnosti určitých sbírkových předmětů. Uvedené vyžaduje muzeologické znalosti a znalosti materiálů, přírody a historie, proto aby mohly být sbírkové předměty pro sbírku kvalifikovaně vybrány, určeny a pojmenovány, a to i za pomoci speciálních technologií. „Marginální“ činností oproti

⁶¹ § 2 odst. 1 zákona č. 122/2000 Sb.

⁶² Žalman, eds., 2010, s. 23.

⁶³ Viz Profesní etický kodex ICOM pro muzea, bod 2., s. 9.

⁶⁴ Viz [Muzeum – Wikipedie \(wikipedia.org\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Muzeum) [online]. [cit. 2023-06-24].

tvorbě sbírek je potom speciální ošetřování, preparování, konzervování⁶⁵ nebo restaurování sbírkových předmětů.⁶⁶

3.4 Evidence a inventarizace sbírek muzeí

V obecné rovině vedení sbírkové evidence a inventarizace probíhá na základě zákona č. 122/2000 Sb. a vyhlášky ministerstva kultury č. 275/2000 Sb., kterou se provádí uvedený zákon. Podle uvedené vyhlášky dochází ke sbírkové evidenci následovně: „Každý sbírkový předmět musí být evidován ve sbírkové evidenci vlastníka sbírky. Soubor movitých nebo nemovitých věcí může být evidován jako jeden sbírkový předmět (více § 2 odst. 2 uvedené vyhlášky). U sbírek čítajících více jak 3000⁶⁷ věcí movitých nebo více jak 11 věcí nemovitých se vede vždy sbírková evidence dvoustupňová. Prvním stupněm je evidence přírůstků (chronologická evidence). Druhým stupněm je katalog sbírkových předmětů, vedený zpravidla v knize inventární nebo na zvláštních katalogizačních listech (systematická evidence). Záznamy do chronologické evidence se provádějí bezprostředně po zařazení sbírkového předmětu do sbírky, záznamy do systematické evidence se provádějí po odborném posouzení sbírkového předmětu, nejpozději do 3 let po provedení záznamu do chronologické evidence. Záznamy v chronologické i systematické evidenci se vedou výhradně v listinné podobě. Pro případ zničení nebo ztráty musí být vždy systematická evidence vedena odděleně od evidence chronologické.“⁶⁸ V praxi tedy musí být zřejmé, co do sbírky patří a co nikoliv. O každém sbírkovém předmětu musí být učiněn evidenční záznam identifikující sbírkový předmět, aby bylo možné ho kdykoliv bez problémů najít. Taková evidence vytváří dokonalý přehled o předmětech v muzeích, a stává se jedinečným zdrojem informací pro ochranu kulturního dědictví. Zároveň musí být sbírkové předměty uchovávány v takovém prostředí a odpovídajícím způsobem, aby neztrácely svoji vypovídací hodnotu a zůstaly co nejdéle zachovány.⁶⁹ Na základě § 2 odst. 6 uvedené vyhlášky č. 275/2000 Sb. se evidenční číslo připojuje ke sbírkovému předmětu takovým způsobem, který ho neznehodnocuje, a při běžném

⁶⁵ Slovo konzervování je italského původu *conservare* a znamená uchovávat, chránit, udržovat v neporušeném stavu, neporušené uchovávat a zanechávat neporušené. Většinou se tento přístup používá u jednotlivých památek v muzeálních souvislostech. Jedná se o primární výchozí bod všech opatření, která mají za cíl záchranu památek. Zelinger uvádí, že v dnešní době je konzervování artefaktů vysoce odbornou činností a je vztaženo spíše k jejich udržení, zachování a ochraně pro budoucnost – viz Horák, Nejedlý, 2013, s. 20.

⁶⁶ Žalman, 2004, 35-37.

⁶⁷ „U sbírek nedosahujících počtu 3 001 věcí movitých nebo 11 věcí nemovitých může být vedena pouze chronologická nebo pouze systematická evidence“ – cit. § 2 odst. 4 vyhlášky ministerstva kultury č. 275/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 122/2000 Sb.

⁶⁸ § 2 odst. 1-3 vyhlášky ministerstva kultury č. 275/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 122/2000 Sb.

⁶⁹ Žalman, 2004, s. 36.

používání se z něj nedá snadno odstranit nebo oddělit. Po provedení řádné evidence muzeem dochází k zápisu sbírek do Centrální evidence sbírek (CES), která je vedena MK ČR. CES představuje významný nástroj v péči o sbírky, přičemž vymezuje majetek různých vlastníků, který je ve veřejném zájmu chráněn zákonem. Majetek ve sbírkách není dán provždy, ale tvoří se zvláštním způsobem – sbírkotvornou činností, s čímž souvisí neustálé změny, a tím pádem musí být neustále aktualizován.⁷⁰

Nezbytností je rovněž inventarizace muzejních sbírek, která probíhá v souladu s § 12 zákona č. 122/2000 Sb., a na základě prováděcí vyhlášky MK č. 275/2000 Sb. Konkrétně podle § 3 odst. této vyhlášky musí projít inventarizací celá sbírka do 10 let. U sbírek nad 200 000 sbírkových předmětů proběhne inventarizace v průběhu 15 let a u sbírek čítajících více než 500 000 sbírkových předmětů v průběhu 20 let. Každoročně musí projít inventarizací nejméně 5 % všech sbírkových předmětů, které sbírku tvoří. Inventuru provede inventarizační komise, která je složena minimálně ze tří osob jmenovaných vlastníkem sbírky nebo v případě mimořádné sbírky ministerstvem kultury.⁷¹ K vyřazení sbírkových předmětů z evidence sbírek dochází na základě § 4 uvedené vyhlášky, kdy se vyhotoví záznam, jenž se vztahuje k vyřazenému sbírkovému předmětu a je uvedený v chronologické, popřípadě systematické evidenci. Připojeny jsou i doklady zdůvodňující vyřazení ze sbírky včetně dokladu, jímž byla ministerstvem oznámena změna údajů zapsaných v centrální evidenci, takový záznam se trvale uchovává.

Inventarizace se musí provádět za dvou důvodů. Tím prvním je fluktuace předmětů ve sbírkách, neboť jsou selektovány, poté přemísťovány na výstavy nebo do expozic, do preparátorských, restaurátorských nebo konzervátorských dílen, také jsou zapůjčovány subjektům buď tuzemským, nebo zahraničním, a po čase se vrací do depozitářů. Bez pravidelné kontroly, zda skutečně jsou tam, kde mají být, si nelze správu sbírek představit. Druhým důvodem je fakt, že sbírkové předměty by měly být v muzeu zachovány navždy, z tohoto důvodu musí být chráněny před nejrůznějšími vlivy prostředí, a pokud to nepomůže a tyto vlivy se začnou nepříznivě na předmětech projevovat, musí zasáhnout konzervátoři nebo restaurátoři. Bez pravidelné kontroly předmětů není možné docílit jejich záchrany. Inventarizace se stává nezbytnou kontrolou průkaznosti stavu sbírkových předmětů a sbírkové evidence.⁷²

⁷⁰ Žalman, 2004, s. 39.

⁷¹ § 12 odst. 3 zákona č. 122/2000 Sb.

⁷² Žalman, 2004, s. 49.

3.5 Ochrana muzejních sbírek a jejich vývoz do zahraničí

V péči o zachování kulturního dědictví v gesci muzeí je důležitá ochrana muzejních sbírek. Proto vlastník sbírky zapsané v CES je povinen mj. zajistit ochranu sbírky před krádeží, vloupáním, poškozením, zejména nepříznivými vlivy prostředí, dále potom zajistit preparaci, konzervování a restaurování, což ukotvuje § 9 zákona č. 122/2000 Sb. Rovněž podle § 9 odst. 2 uvedeného zákona nelze takovou sbírku ani její jednotlivé předměty zastavit nebo zatížit jinými věcnými právy. Uvedené povinnosti vykonávají organizace státu nebo územního samosprávného celku, které jsou správci sbírek, jejichž vlastníkem je ČR nebo územní samosprávný celek. Tyto zmíněné subjekty, které jsou vlastníky sbírek, mj. pečují o rozmnožování sbírek a soustřeďují je zejména do jimi zřizovaných muzeí a galerií.⁷³

Riziko ohrožení sbírek, budov a osob je v případě muzeí značné. Sbírkou především ohrožují požáry, voda a chemikálie. Navíc jsou lukrativním artiklem, po němž poptávka na trhu neustále roste. Míru ohrožení ještě zvyšuje fakt, že sbírkové předměty jsou v muzeích shromážděny ve velkém množství a na poměrně malém prostoru, což míru ohrožení ještě zvyšuje. Jak se tomu bránit? Podle Žalmana je třeba nastavit přesně definovanou bezpečnostní politiku instituce a její aplikaci, a to na základě pečlivé analýzy bezpečnostní situace.⁷⁴ Efektivita tohoto systému přitom záleží na dodržování mnoha opatření a na přístupu všech pracovníků při jejich realizaci.⁷⁵ V ČR je bezpečnost muzeí zajištěna meziřesortním projektem ministerstva kultury, vnitra a financí. Jedná se o Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví, původně zaměřený na ochranu budov. Od roku 1996 se systém rozšířil i na ochranu předmětů vystavených různému ohrožení.⁷⁶

Vývoz sbírek do zahraničí upravuje § 11 zákona č. 122/2000 Sb., přičemž sbírku nebo jednotlivé sbírkové předměty zapsané v CES je možné vyvážet mimo území ČR pouze z důvodu vystavování, veřejného předvádění vzhledu, popř. funkce, preparace, konzervování, restaurování nebo vědeckého zkoumání, a to na dobu určitou na základě povolení MK. Tato lhůta je omezena na dobu 1 roku ode dne vydání rozhodnutí uvedeného ministerstva.

⁷³ § 9 odst. 1-2, § 10 odst. 5 zákona č. 122/2000 Sb.

⁷⁴ Jako příklad „optimálnosti“ bezpečnostního systému může sloužit krádež Picassových obrazů z Národní galerie v Praze v roce 1991. Strážný postupoval přesně podle instrukcí. Policii zavolal až poté, co po prvním signálu dvakrát ověřil, že nejde o planý poplach. Tato doba však pachatelům stačila k tomu, aby loupež dokončili. Chyba spočívala ve špatné analýze případných vloupání. Nakonec byli pachatelé dopadeni a obrazy byly galerii navráceny - viz Žalman, eds., 2010, poznámka s. 55, s. 62.

⁷⁵ Žalman, eds., 2010, s. 61-62.

⁷⁶ Tamtéž, s. 61.

3.6 Výstavy a expozice muzeí

Podle Žalmana neztvární muzejní sbírky, expozice a výstavy pouhý život nebo skutečnost, ale jsou jakousi metaskutečností, obrazem světa. Muzejní sbírky prezentují obraz světa jako uspořádaný a pochopitelný, na rozdíl od toho skutečného nevypočitatelného. To, co se nachází v muzeích, neškodí, a je to emočně i racionálně zvládnuté. Jde mj. o jakýsi nástroj „duševní hygieny“ a pocit bezpečí, které muzea zajišťují. Jako protipól působí to, co není muzealizováno; to, co je živé, znepokojivé, a proto někdy i nebezpečné. Muzeum si proto představme jako most mezi minulostí a současností, místo bezpečného útočiště, kterého se nebojíme, a ukotvuje nás v minulosti a navozuje pocit provázanosti s minulými generacemi, který je zásadní.⁷⁷

Pokud budeme pohlížet na kulturní dědictví jako na produkt, tak v případě muzeí a galerií jsou jím primárně sbírky a výstavy. Muzejní instituce nabízejí právo prohlížení, tj. zážitek.⁷⁸ Produkt může být v nabídce jako celek – vstup do všech objektů a expozic muzea (někdy i včetně dočasných výstav) nebo ve formě specializovaných sbírek. Dočasné výstavy z vlastních depozitářů nebo se zápůjčkami jsou ovšem rovněž samostatným produktem. Zrovna tak jako lze za produkt považovat jednotlivé tematické expozice či dokonce pouze některá nejvýznamnější díla. Historická muzea se shodně jako umělecké galerie koncentrují na své exponáty a cenné sbírky (výrobky a vynálezy své doby, obrazy, sochy apod.). Jiná muzea orientovaná na sbírkovou kolekci se specializují na určitou dobu (antiku, středověk). Současné směřování v nabídce sbírek se kloní spíše k tematickým výstavám, kdy jsou exponáty seřazeny chronologicky a mají vypovídací schopnost o dané době; než ke starší koncepci, řadit exponáty podle skupin předmětů. Místnosti zahlcené vitrínami s množstvím exponátů návštěvníky unaví, proto je mnohem lákavější prezentovat každou dobu celkově, s ohledem na to, jak lidé žili, pracovali, bojovali, jak se oblékali a jaké předměty používali. V návaznosti na uvedené je žádoucí, aby i úspěšné expozice byly čas od času obměňovány a obnovovány, neboť i návštěvnické preference se mění a vyvíjejí.⁷⁹

Muzea musí dbát na to, aby expozice a dočasné výstavy, materiální nebo virtuální byly v souladu se stanovenou koncepcí, posláním a cílem muzea. Nesmí ohrožovat ani kvalitu, ani péči o sbírky. Zároveň musí muzea garantovat, aby informace, jež prezentují v rámci svých

⁷⁷ Dolák, eds., 2004, s. 200.

⁷⁸ Takovým zážitkem může být i budova, případně místo. Jako např. athénská agora pod Akropolí, jež je dnes vyprahlým parkem, který je vidět z Akropole. Ovšem návštěvníci si platí vstupným za zážitek a výsadu chodit po stejných místech a cestách, kde kdysi rozmlouval se svými žáky Sókratés a působili známí filozofové – viz Johnová, 2008, s. 134.

⁷⁹ Tamtéž, s. 134-135.

výstav, byly vědecky podložené, přesné a aby byly uveřejňovány s ohledem na společnost, kterou představují. V případě vystavování lidských pozůstatků a předmětů posvátného charakteru musí muzea dodržet nejen profesionální standardy, ale současně respektovat i lidskou důstojnost obecně.⁸⁰

V této souvislosti je třeba uvést, že Vodní hamr Dobřív, pobočka ZČM, který bude představen jako příklad záchrany hmotného kulturního dědictví, se pyšní stálou živou expozicí kovářského řemesla. Jedná se o technickou památku, jejíž unikátnost spočívá ve funkčnosti celého zařízení a dochovaného stavu z 19. století. Hamr se tak prezentuje jako památkově chráněný objekt a současně sám představuje muzejní exponát, neboť v něm je veřejnosti zpřístupněna prohlídka a ukázky kovářské práce na dosud funkčních historických zařízeních, a to v době návštěvnické sezóny. Vzácnost tohoto objektu tedy spočívá v tom, že v sobě současně ukrývá památku (historickou budovu), expozici (historické stroje), a tím uchovává hmotné kulturní dědictví, ale i to nehmotné, protože zruční kováři ukázkami kovářského řemesla v rámci prohlídky předávají řemeslnou tradici dalším generacím.

Shrneme-li podstatu činnosti muzeí, tak ve stručnosti zajišťují ochranu, dokumentaci a propagaci kulturního a přírodního dědictví lidstva. Dále spravují sbírky, jež uchovávají v zájmu společnosti a jejího rozvoje. Muzejní sbírky mají zároveň potenciál dalšího využití pro veřejnost. Muzea také uchovávají významná svědectví za účelem získání a prohloubení vědomostí. Jejich posláním je rovněž přispívat k poznání, porozumění a využití kulturního a přírodního dědictví. Muzea navíc úzce kooperují s komunitami, odkud jejich sbírky pocházejí a také s komunitami, kterým slouží.⁸¹

První teoretická část diplomové práce byla zaměřena na vymezení legislativního rámce fungování muzeí a vysvětlení základních pojmů souvisejících s provázaností muzejní tematiky jak s památkovou péčí, tak i s kulturním dědictvím. Bez objasnění uvedených pojmů a problematiky by nebylo možné přistoupit k praktické části, která osvětlí činnost ZČM, a to ve vztahu k péči o kulturní dědictví v ČR. Pozornost přitom bude soustředěna nejen na činnost uvedeného muzea a jeho poboček v praxi, ale zejména na praktický i specifický příklad záchrany kulturního dědictví, jenž představuje NKP Vodní hamr Dobřív. S ohledem na to, že ZČM patří k největším muzejním ústavům v ČR a jeho penzum činností a kompetencí je natolik

⁸⁰ Profesionální etický kodex ICOM pro muzea, s. 13.

⁸¹ Tamtéž, s. 7.

rozsáhlé a široké, bude práce akcentovat „pouze“ základní problematiku daného muzea v péči o kulturní dědictví ČR.

4 Západočeské muzeum v Plzni

4.1 Zřizovatel Západočeského muzea v Plzni a jeho podpora

ZČM je příspěvkovou organizací Plzeňského kraje (PK). Kraj disponuje bohatým památkovým fondem, který tvoří 25 NKP, 3243 nemovitých, 4317 movitých kulturních památek, 75 území s plošnou památkovou ochranou, což jsou městské a vesnické památkové rezervace, zóny a 2 krajinné památkové zóny.⁸² Na obnovu bohatého fondu kulturního dědictví přispívá každoročně PK finanční pomocí v rámci vyhlášených dotačních programů, přičemž majitelé památkových objektů mají možnost žádat o financování projektů jejich obnovy ve 3 dotačních programech.⁸³

Na území PK se nachází i největší muzejní instituce této oblasti, a tou je ZČM. Od roku 2001 je zřizovatelem ZČM⁸⁴ Plzeňský kraj jako územně samosprávný celek, a to na základě zřizovací listiny schválené usnesením Zastupitelstva Plzeňského kraje (ZPK) č. 90/01 ze dne 11. 12. 2001.⁸⁵ Na základě zřizovací listiny se ZČM prezentuje jako sbírkotvorná organizace vlastivědného typu zaměřená na správu a evidenci movitého kulturního dědictví, což kraj podporuje. ZČM si cení vstřícného přístupu a vytváření optimálních podmínek pro jeho odbornou činnost ze strany zřizovatele.

Je možné uvést několik příkladů podpory ZČM ze strany jeho zřizovatele za období 2022-2023. Usnesením Rady Plzeňského kraje (RPK) č. 1658/22 ze dne 24. 1. 2022 byl např. schválen projektový záměr Digitalizace lidových výšivek etnografických oblastí PK, přičemž podporu poskytlo MK ČR, Podpora projektů zaměřených na poskytování standardizovaných veřejných služeb muzeí a galerií pro rok 2022. ZČM v objektu Tylovy ulice, Plzeň, v rámci veřejné zakázky zařizuje paleontologickou dílnu pro přípravu tenkých preparátů (petrografických a paleontologických), kterou budou moci využít i další organizace zřizované

⁸² Informace o stavu památkového fondu z roku 2021 – viz Financování památek v krajích 2020/2021, s. 16. Bulletin je dostupný: bulletin-mv-2020-2021-komplet-web.pdf (mamevybrano.cz)

⁸³ Tamtéž, s. 16.

⁸⁴ Spolu s dalšími 11 příspěvkovými organizacemi PK v oblasti kultury, jejichž výroční zprávy schvaluje každoročně Rada Plzeňského kraje (RPK). Na základě usnesení RPK č. 3572/23 ze dne 29. 5. 2023 se návštěvnost těchto organizací za rok 2022 zvýšila o 61,18 % oproti roku 2021, což bylo způsobeno rušením covidových opatření.

⁸⁵ Viz [KM C284e-20210429102506 \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-18].

PK. Tento záměr byl schválen usnesením RPK č. 3492/23 ze dne 24. 4. 2023. Rada vyjádřila souhlas (usnesení RPK č. 3562/23 ze dne 29. 5. 2023) i s finanční podporou projektu *Letní tvořivé dílny Muzea loutek v Plzni* z dotačního programu statutárního města Plzně Mikrogranty na podporu kulturních a uměleckých projektů pro rok 2023. Dále RPK souhlasila (usnesení č. 2705/22 ze dne 24. 10. 2022) s podáním žádosti o finanční podporu projektů: *Náročná restaurování, konzervování a preparování sbírkových předmětů ze sbírek ZČM zapsaných v CES a Vybavení depozitářů a stálých expozic ZČM, v nichž jsou dlouhodobě uchovávány sbírky zapsané v CES, potřebnou technikou*. Oba budou podpořeny z dotačního programu MK ČR Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví II. ZČM požádalo RPK také o souhlas s podáním žádosti o finanční podporu projektu *Aktualizace digitální knihovny Západočeského muzea Kramerius* v rámci výběrového dotačního řízení pro rok 2023 z programu MK ČR Veřejné informační služby knihoven (usnesení RPK č. 2844/22 ze dne 21. 11. 2022).

Dále RPK (usnesení RPK č. 4092/23 ze dne 9. 10. 2023) odsouhlasila podání žádostí ZČM o finanční podporu následujících projektů: *Rok draků* z dotačního programu MK ČR (realizace únor až prosinec 2024), zajímavostí projektu je souvislost s čínským rokem draka v roce 2024; *POP-UP loutkové divadlo a 3D omalovánky* z dotačního programu statutárního města Plzně, (realizace leden až prosinec 2024), oba nové projekty jsou určeny školním skupinám, ale i turistům, zároveň jsou oba programy mobilní a mohou být provozovány i mimo budovu Muzea loutek, např. na propagačních akcích a festivalech; *Vznik Centra experimentální etnologie při ZČM* z dotačního programu MK ČR (realizace leden až prosinec 2024) v Národopisném muzeu Plzeňska, kde se připravuje otevření nové stálé expozice; *Vydání ilustrované knihy Poklady z almary* z dotačního programu statutárního města Plzně (realizace leden až červen 2024), na tomto projektu spolupracovalo ZČM konkrétně Národopisné oddělení s Fakultou Ladislava Sutnara Západočeské univerzity v Plzni, přičemž cílem vydání publikace je popularizace tématu kroje s přesahem budování lokální identity, zároveň se jedná o prvenství takové publikace zaměřené na oblast Čech; *Vynášení Morany aneb vítání jara v Plzni* z dotačního programu statutárního města Plzně, kdy pracovníci Národopisného muzea Plzeňska plánují uspořádat v období půstu, O Smrtné neděli 17. 3. 2024, Vynášení Morany aneb vítání jara v Plzni.

Nejedná se však pouze o podporu ZČM ze strany PK související s primárním posláním muzea. PK má také pozitivní přístup k rozvoji vědy a výzkumu ZČM v rámci VaVal (bližší kapitola 4.4.4). Usnesením RPK č. 3954/23 ze dne 21. 8. 2023 také PK v pozici zřizovatele

souhlasil s podáním žádosti ZČM o podporu projektů z finančních zdrojů mimo rozpočet PK. Konkrétně se jedná o projekt *Seminář zoologů muzeí a státní ochrany přírody 2024* (setkání spojené s informacemi o nových poznatcích a výměně zkušeností v oblasti muzejní a ochranářské zoologie), který se uskuteční v září 2024. Dalším projektem je *Historie v muzeu* (odborný seminář Komise muzejních historiků AMG, pořádaný v Plzni 25. 9. – 26. 9. 2024, reflexe aktuálních zkušeností a přístupů v oblasti vědy). Zdrojem podpory zmíněných projektů bude AMG.

Mezi priority PK patří i rozvoj turismu v regionu, což s sebou přináší zvýšenou návštěvnost místních kulturních institucí a památek. Usnesením ZPK č. 460/21 ze dne 18. 10. 2021 byla schválena Koncepce rozvoje cestovního ruchu PK pro období 2021-2027. Cílem koncepce bylo zpracování analýzy současného stavu turismu v PK a strategických návrhů zaměřených na rozvoj cestovního ruchu. Na základě tohoto dokumentu byly funkční technické a industriální objekty (např. Vodní hamr Dobřív, pobočka ZČM) zařazeny do produktového tématu 1: PK v proměnách historie. Národopisné muzeum Plzeňska a Muzeum církevního umění plzeňské diecéze (pobočky ZČM) byly včleněny do produktového tématu 3: Destinace Plzeň; a ZČM s jeho pobočkou Muzea loutek Plzeň jsou příkladem vybraných atraktivit v produktovém tématu 6: PK plný zážitků i ponaučení. Krajský nástroj komunikační strategie těchto produktů představují: web Turistů ráj, vlastní sociální sítě, anebo vybrané veletrhy a výstavy.

4.2 Charakteristika muzea

V dnešní podobě bylo muzeum založeno v roce 1878. Rozsahem historických, uměleckoprůmyslových a přírodovědných sbírek patří k největším muzeím v ČR. Na základě § 21 odst. 2 památkového zákona získalo muzeum povolení od MK ČR k provádění archeologických výzkumů. Sbírkový fond daného muzea činí 2 mil. předmětů a průměrně ho navštíví 80 tisíc návštěvníků za rok.⁸⁶ Podle muzejní typologie charakterizované statutem ICOM je ZČM podle typu sbírek muzeem historickým, uměleckoprůmyslovým, národopisným a přírodovědným. Podle zřizovatele se v případě ZČM jedná o krajské - vlastivědné muzeum, a územní působnost ho řadí k muzeím regionálním. Podle Frýdy každé regionální muzeum⁸⁷ spadá většinou k muzeím vlastivědného typu, tj. dokumentuje vývoj přírody a společnosti v obecném i územním pohledu. Filozofickým prizmatem představuje každá součást přírody

⁸⁶ Viz [Profil \(zcm.cz\)](http://zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-07].

⁸⁷ Medříková, eds., 2003, s. 92-93.

i každá událost ve společnosti nedílnou součástí našeho života v globálním měřítku. Regionální události a změny jsou „místním jevem“ všech událostí a zároveň „ovlivňují“ dílčím způsobem globální vývoj. Neexistuje přitom jednotná šablona pro sbírkotvornou činnost regionálního muzea, protože každé takové muzeum má svoji historii vzniku, současnou prezentaci a mělo by mít i vizi do budoucna. Bez regionálních muzeí, i když v odlišném pojetí regionů, by nebylo muzejnictví.

ZČM ve svých čtyřech objektech: Hlavní budova ZČM, Národopisné muzeum Plzeňska, Muzeum loutek v Plzni, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze; na území Plzně zpřístupňuje sedm stálých expozic. Mimoplzeňskou pobočkou je Muzeum Dr. Bohuslava v Rokycanech a Vodní hamr Dobřív. V hlavní budově ZČM se nacházejí stálé expozice Pohledy do minulosti Plzeňského kraje: *Archeologie a Historie, Umělecké řemeslo/Užitné umění* a unikátní *Plzeňská městská zbrojnice*, která představuje největší dochovanou historickou zbrojnici v ČR, v roce 1363 ji založil český král a římský císař Karel IV.⁸⁸ Součástí hlavní budovy muzea jsou dva výstavní sály, rozsáhlá knihovna se studovnou a přednáškový sál. Orientace knihovny je zaměřena na tituly uměnovědní, umělecké, ale i technické. Ve fondu jsou vzácné malonákladové tisky, velké foliové formáty, tisky doplněné originálními grafikami, to vše z celoevropské produkce a zásluhu na tom má profesor Jindřich Čadík.⁸⁹ Knihovna ZČM je veřejně přístupná odborná knihovna, která svým uživatelům nabízí prezenční, výpůjční, meziknihovní a reprografické služby. Pořádá i exkurze spojené s ukázkami historického fondu, které mapují knižní kulturu od počátku knihtisku po moderní bibliofilské tisky. Na stránkách knihovny je možné vyhledat i digitalizované mapy ze sbírek ZČM. Knihovna nabízí i dvě nové služby. První je zpřístupnění digitalizovaných dokumentů, jež jsou dosud chráněny autorským zákonem, ale nejsou již dostupné na knižním trhu, a to v rámci projektu DNNT (díla nedostupná na trhu). Druhou službou knihovny je zprostředkování elektronické databáze JSTOR.⁹⁰

Od 90. let 20. století muzeum prostřednictvím grantů rozvíjí vědecko-výzkumnou práci a vydává řadu odborných publikací a sborníků zaměřených přírodovědně a společensko-vědně. ZČM získalo také několik ocenění v rámci prestižní národní soutěže Gloria musaealis.⁹¹ V roce 2021 to bylo Zvláštní ocenění v kategorii Muzejní počin roku 2020 (bližší kapitola 5.3). V roce

⁸⁸ Viz [ICOM Prague 2022 | Regionální muzea](#) [online]. [cit. 2023-07-07].

⁸⁹ Frýda, eds., 2008, s. 16.

⁹⁰ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 69-70.

⁹¹ Viz [Profil \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-07].

2022 získalo ZČM dělené druhé a třetí místo v soutěži Ceny Karla Absolona za popularizaci archeologie Zlatý mamut (muzejní kategorie) za výstavu *Ozdoby dávné doby*.⁹²

ZČM včetně svých poboček plní nejen základní muzejní činnosti, ale ve snaze po návštěvnické atraktivitě také společenské a komerční služby. Patří k nim např. pronájem přednáškového sálu, konání svatebních obřadů v prostorách muzea a posezení v Caffé muzeum. Dále muzeum nabízí možnost zrelaxovat v centru Plzně ve Skupa Café.⁹³ Pro zájemce je možné si pronajmout kapli sv. Barbory v Muzeu církevního umění plzeňské diecéze. Muzeum loutek zprostředkovává prodej loutek a konání dětských narozeninových oslav. ZČM pro své pravidelné nebo potenciální návštěvníky nabízí rovněž možnost pořízení muzejního pasu, který zajistí osm volných vstupů dle vlastního výběru na jakoukoliv výstavu nebo expozici pořádanou ZČM.⁹⁴ Nárok na slevu na vstupném mají mj. návštěvníci Centra stavitelského dědictví Plasy a váleční veteráni.⁹⁵ Hmotné produkty muzea jako jsou průvodce k výstavám, propagační suvenýry, dekorační sklo, odborné časopisy apod., je možné zakoupit v muzejním obchodu.⁹⁶

4.3 Historie muzea

Podle Kašpara hraběte Šternberka, zakladatele Národního muzea v Praze: „*Největší sbírky, podobně jako nahromaděné tuny zlata, jsou mrtvými poklady, které nestojí ani za zmínku, pokud se jich náležitě neužívá ku prospěchu věd, k dobru lidstva.*“⁹⁷ Tento výrok se příznačně vztahuje nejen k ZČM, ale obecně ke všem muzejním ústavům. První neúspěšné pokusy o založení plzeňského muzea jsou spojeny s osobami Josefa Stanislava Zaupera, Ignáce Schiebla a Hugo Jelínka. Dne 8. 11. 1878 ustavilo Obecního zastupitelstvo města Plzně Obecní muzeum pro město Plzeň a západní Čechy. Muzeu byly předány historicky cenné předměty ve vlastnictví města a pro sbírky byly vyčleněny prostory v budově bývalého kláštera sv. Anny (dnešní Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje).⁹⁸ Pro veřejnost bylo muzeum otevřeno dne 24. 7. 1880. Následně došlo z důvodu nárůstu sbírkového fondu k regionalizaci muzea. Dne 7. 11. 1888 bylo muzeum rozděleno na Západočeské umělecko-průmyslové muzeum a Městské historické muzeum. Stávající prostory přestaly záhy vyhovovat, a proto architekt a ředitel Umělecko-průmyslového muzea Josef Škorpil navrhl novou muzejní budovu včetně

⁹² Viz [Ocenění \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-07].

⁹³ Interiér kavárny zdobí nástěnné malby Jiřího Trnky inspirované bytem Josefa Skupy. Ve dvorku u kavárny se konají sochařská sympozia – viz Vašíček, Formanová, 2012, s. 33.

⁹⁴ Propagační leták ZČM v Plzni, p. o.

⁹⁵ Viz [Vstupné \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-17].

⁹⁶ Viz [Muzejní shop \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-17].

⁹⁷ Cit. Frýda, eds., 2008, s. 5.

⁹⁸ Viz [Historie ZČM rozšířená verze \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-17].

vnitřního vybavení, a to v novorenesančním stylu. Sbírkou obou zmíněných muzeí byly veřejnosti zpřístupněny v roce 1913. Od roku 1901 na základě nejvyššího výnosu nesly oba ústavy název: Historické muzeum císaře a krále Františka Josefa I. v Plzni a Západočeské umělecko-průmyslové muzeum císaře a krále Františka Josefa I. V roce 1909 se v Plzni zformoval Kroužek přátel starožitností vedený Ladislavem Lábkem a na něj navázala v roce 1911 Společnost pro národopis a ochranu památek Plzně a okolí. V roce 1914 město pro potřeby této společnosti a pro účely Národopisného muzea zakoupilo Gerlachovský dům v Dřevěné ulici (muzeum zde sídlí dodnes). Samotné Národopisné muzeum jako městská instituce bylo zřízeno dne 22. 2. 1918. Již po tomto roce se vedoucí pracovníci ZČM významně zapsali do dějin našeho muzejnictví a muzeologie. Mezi nimi to byl PhDr. Fridolín Macháček, ředitel Historického muzea, Ladislav Lábek, ředitel Národopisného muzea a profesor Jindřich Čadík, ředitel Uměleckoprůmyslového muzea (blíže kapitola 4.4.4).⁹⁹

Další historii ZČM poznamenala 2. světová válka a politizace práce muzeí. Německá správa sloučila dne 15. 3. 1943 muzea v jeden organizační celek, částečně zrušila expozice a byly provedeny přesuny sbírek mezi jednotlivými muzejními budovami. Nálety spojeneckých armád na počátku roku 1945 poničily muzejní budovu ZČM, ale i sbírkové artefakty. V letech 1945–1947 se řešila otázka, zda budou existovat tři nebo jedno samostatné muzeum. Otázku vyřešila politická orientace státu po únoru 1948, kdy dne 8. 3. 1948 bylo rozhodnuto o tom, že všechna plzeňská muzea budou sloučena do jednoho ústavu s názvem Západočeské muzeum v Plzni. Sbírkový fond, který vznikl od roku 1878, byl rozdělen tím způsobem, že krátce po roce 1948 byl z fondů ZČM vyčleněn Archiv města Plzně. V roce 1950 byla knihovna Historického muzea převedena do vznikající Státní vědecké knihovny v Plzni a jako poslední proběhlo v roce 1953 rozdělení obrazů a plastik mezi muzeum a Západočeskou galerii v Plzni. V roce 1959 vzniklo v bývalé sladovně ve Veleslavínově ulici Pivovarské muzeum jako pobočka ZČM.¹⁰⁰ V roce 1987 bylo uvedené muzeum se stálou expozicí a sbírkami mapujícími historii plzeňského pivovarnictví převedeno n. p., Plzeňské pivovary.¹⁰¹ Po privatizaci je zřizovatelem Pivovarského muzea Plzeňský Prazdroj, a.s.

Rok 1984 znamenal pro ZČM pohromu, neboť dlouho zanedbávaná údržba poznamenala budovu muzea po stavební stránce, byla napadena dřevokaznou houbou. Celkovou rekonstrukcí započatou v roce 1985 byl pověřen projektant Ing. arch. Jan Soukup. Z důvodu rekonstrukce

⁹⁹ Frýda, eds., 2008, s. 7-9.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 10-12.

¹⁰¹ Viz [Historie \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-17].

byly muzejní sbírky převezeny do nevyhovujících prostor. Ke znovuotevření muzea došlo v roce 1998 po celkové rekonstrukci hlavní budovy. MK ČR bylo od roku 1990 zřizovatelem ZČM. V roce 2001 bylo muzeum delimitováno pod Plzeňský kraj, s jehož vstřícným přístupem se podařilo vyřešit řadu problémů v ZČM. Prioritu přitom mělo uložení sbírek v centrálních depozitářích, jejich restaurování a konzervace. Nově rekonstruované sály hlavní budovy muzea se staly místem pro rozsáhlou výstavní činnost.¹⁰²

Management ZČM označuje v současném kontextu fungování muzea za své ty pobočky, které budou následně zmíněny. Ve spolupráci se statutárním městem Plzeň bylo v roce 2009 vybudováno Muzeum loutek jako pobočka ZČM. Další pobočkou je Muzeum církevního umění plzeňské diecéze, které bylo vybudované ve spolupráci s Plzeňskou diecézí a činnost zahájilo v roce 2014 v objektu bývalého františkánského kláštera. Do roku 2015 bylo ve správě ZČM i Muzeum Dr. Šimona Adlera.¹⁰³ Pobočkou ZČM je i Národopisné muzeum Plzeňska. Novou mimoplzeňskou pobočkou Západočeského muzea v Plzni je rovněž od roku 2015 také Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech a NKP¹⁰⁴ Vodní hamr („Hořejší lub“) Dobřív (blíže kapitola 5).¹⁰⁵

4.4 Činnost muzea

4.4.1 Sbírkový muzea, jejich evidence, inventarizace a přemísťování

Sbírkotvornou činnost provádějí všechna odborná oddělení ZČM (uvedená v kapitole 4.5 vyjma Plzeňské městské zbrojnice), včetně knihovny ZČM a pobočky ZČM Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech (konkrétně oddělení historie a společenských věd, oddělení knihovny a informací, oddělení přírodních věd). Naopak sbírkotvornou činnost nerealizuje oddělení konzervování a restaurování, oddělení záchranných archeologických výzkumů ZČM a pobočky ZČM (Muzeum loutek, Národopisné muzeum Plzeňska, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze a Vodní hamr Dobřív). V praxi probíhá sbírkotvorný proces

¹⁰² Frýda, eds., 2008, s. 12-15.

¹⁰³ Muzeum bylo vybudováno jako památník židovského historika a rabína Dr. Šimona Adlera, který se stal obětí holocaustu. Expozice je věnovaná nejen památce Dr. Adlera, ale připomíná i obce a jejich památky v regionu spojené s židovskou komunitou. Uvedené muzeum spravuje od roku 2015 Muzeum Šumavy v Sušici – viz [Muzeum Dr. Šimona Adlera – Wikipedie \(wikipedia.org\)](#) [online]. [cit. 2023-07-23].

¹⁰⁴ Vodní hamr Dobřív byl prohlášen za NKP na základě nařízení vlády č. 50/2010 Sb. ze dne 8. 2. 2010, vedené v ÚSKP (Ústřední seznam kulturních památek) ČR pod rej. č. 360 a jako nemovitá kulturní památka vedená v ÚSKP ČR pod rej. č. 35458/4-2443 – viz [hamr "Hořejší lub" - Památkový Katalog \(pamatkovykatalog.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-23].

¹⁰⁵ Viz [Historie \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-07].

ZČM následujícím způsobem. Prodejce sbírkového předmětu předloží nabídkový list, ze kterého je patrné, o jaký sbírkový předmět se jedná a za jakou cenu by ho rád prodal. Tento nabídkový list je předložen nákupní komisi (o jejím jednání musí být 7 dní předem informován zřizovatelský odbor, který může na jednání komise vyslat svého zástupce). Pokud je nákup schválen, připraví se kupní smlouva a následně je předmět muzeem zakoupen. Nákup sbírkových předmětů pro ZČM schvaluje Poradní sbor pro sbírkotvornou činnost jako poradní orgán ředitele. ZČM má více poradních sborů, aby bylo možné zodpovědně projednávat akviziční činnost různorodých muzejních sbírek. Poradní sbor tvoří odborníci pro daný obor. Ředitel ZČM koordinuje sbírkotvornou činnost muzea a schvaluje na základě návrhů kurátorů sbírek nákup sbírek. Formu per rollam v akviziční činnosti ZČM lze použít pouze při nákupu do 10 tis. Kč. V posledních letech se však v ZČM používá minimálně, pouze při nebezpečí z prodlení.¹⁰⁶

Z důvodu aktuálnosti sbírkového fondu ZČM v práci uvádím významné akvizice muzea v rozmezí let 2020-2022. Akviziční činnost ZČM v roce 2022 tvořila zejména vlastní sbírkotvorná činnost¹⁰⁷ spojená s odbornou a vědeckou činností muzejních pracovníků. Archeologické výzkumy na celém území PK provádí archeologická pracoviště muzea. Významné množství hmotných dokladů mapujících dějiny regionu bylo opatřeno za pomoci záchranných archeologických výzkumů a sběrů. Výzkumy a sběry činí rovněž významnou akviziční činnost přírodovědných oddělení, která provádějí i úspěšnou koncepční sbírkotvornou činnost. Sbírkové předměty také muzeum získalo ve formě darů a nákupů od soukromých osob.¹⁰⁸ V této souvislosti je třeba zmínit nákup 2 významných paleontologických kolekcí¹⁰⁹ (kapitola 4.5.2), které mohly být pořízeny na základě podpory PK jako zřizovatele. Došlo také k doplnění entomologické sbírky pro oddělení zoologie ZČM.¹¹⁰

¹⁰⁶ Rozhovor s Lindou Trefnou Kryštofovou, náměstkyní ředitele ZČM, ze dne 10. 7. 2023.

¹⁰⁷ Tvorba sbírky nemá být pouhou sběratelskou činností, ale má se jednat o tvorbu specifické hodnoty, jež utváří vypovídací schopnost celé sbírky o přírodě a společnosti. Vznik této specifické hodnoty je podmíněn určitým záměrem, kterému se podřizuje selekce jednotlivých muzeálií do sbírky zařazovaných i vyřazovaných. Sbírkotvorná činnost muzea má být dále založena na doplňování vlastních muzeálií o prvotní a druhotnou dokumentaci zvyšující vypovídací schopnost kolekce – muzejní tezaurace, tj. vědecky podložená tvorba sbírky – viz [METODICKÝ POKYN II.doc \(live.com\)](#) [online]. [cit. 2023-07-15].

¹⁰⁸ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 3.

¹⁰⁹ Jedná se o sbírkové předměty z pozůstalosti sběratele V. Kozáka (fosílie kuliček a kambria ze západního barrandienu) a kolekce materiálu z Maroka v celkové hodnotě 1 625 000 Kč – viz usnesení Rady Plzeňského kraje č. 2952/22 ze dne 5. 12. 2022.

¹¹⁰ Jde o sbírku z pozůstalosti I. Těšála zahrnující 16 605 exemplářů brouků. Podporu ve výši 42 000 Kč poskytlo MK ČR z Integrovaného systému ochrany movitého kulturního dědictví I, podprogram C – výkupy předmětů kulturní hodnoty mimořádného významu na rok 2022 – viz usnesení Rady Plzeňského kraje č. 1660/22 ze dne 24. 1. 2022.

K významným počínům z hlediska sbírkotvorné činnosti v ZČM patřilo v roce 2020 obohacení sbírky v oddělení novějších dějin o exkluzivní černobílé negativy z listopadových událostí roku 1989 v Plzni. Snímky byly získány při přípravě výstavy Listopad 1989. Dále v Národopisném oddělení lze mezi nejzajímavější akvizice zařadit soubor kolorovaných kreseb postaviček Spejbla a Hurvínka z 30. let 20. století od Josefa Skupy, dobře dochovaný a funkční hrací strojek Symphonion se souborem desek z konce 19. století, popř. destilační přístroj pro domácí výrobu lihovin z 30. let 20. století.¹¹¹ V roce 2021 byly nezajímavějšími přírůstky sbírkového fondu Oddělení novověku: kolekce psacích strojů z období I. republiky a normalizace, mramorový stolní kalamář z pracovny MUDr. Jana Mulače získaný z pozůstalosti Mulačovy dcery a busta Miroslava Horníčka, která se původně nacházela v Horníčkově divadle. V roce 2021 byla do sbírky grafiky zakoupena studie dívky v lidovém kroji od Augustina Němejce. Dále v témže roce Uměleckoprůmyslové oddělení dokončilo realizaci dvou významných darů. Na základě smlouvy se statutárním městem Kladnem byl ZČM předán dar souboru z tvorby významné české sklářské výtvarnice Ludviky Smrčkové, která čítá 145 ks. Ve spolupráci s Národopisným oddělením byl zmíněnému oddělení předán dar z pozůstalosti plzeňského výtvarníka, sochaře a keramika Jaroslava Votlučky sestávající se ze 126 položek. V roce 2022 byl v knihovně ZČM navýšen sbírkový fond regionální knihovny o 108 svazků, které byly získány buď koupí, nebo zdarma. Celkový stav tohoto fondu činí ke dni 31. 12. 2022 celkem 9670 svazků. Sbírkový fond starých tisků knihovny vzrostl v roce 2022 o 20 svazků získaných koupí a vlastním sběrem. Celkový stav daného fondů čítá ke konci roku 2022 celkem 3 456 svazků. Knihovna ZČM má ve svých sbírkách celkem 13 126 svazků.¹¹²

Pokud se týká evidence sbírek, tak sbírka ZČM (kód: ZČM/001-07-30/018001)¹¹³ a sbírka jeho pobočky Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech (kód: MBH/002-05-10/185002)¹¹⁴ jsou evidované v CES. Zejména druhý stupeň evidence sbírek probíhá v prostředí počítačových databází umožňujících pravidelnou aktualizaci záznamů. Potřeba aktualizace často vychází z inventarizace sbírek, jež je realizována na základě dlouhodobého harmonogramu, který určuje zákon č. 122/2000 Sb., a to v inventarizačním cyklu 15 let. Každoročně je o výsledku inventarizace a stavu evidenčních počtů informováno MK, zřizovatel; a informace jsou také součástí výroční zprávy.¹¹⁵ Pro uchovávání sbírkových předmětů muzea, k tomu aby neztratily

¹¹¹ Výroční zpráva ZČM za rok 2020, s. 11.

¹¹² Výroční zpráva ZČM za rok 2021, s. 27,52.; Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 70-71.

¹¹³ Viz [Sbírka Západočeského muzea v Plzni \(cesonline.cz\)](https://cesonline.cz) [online]. [cit. 2023-07-20].

¹¹⁴ Viz [Sbírka Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech \(cesonline.cz\)](https://cesonline.cz) [online]. [cit. 2023-07-20].

¹¹⁵ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 3-4.

nic ze své historické hodnoty, jsou nesmírně důležité adekvátní prostory s vyhovujícími skladovacími podmínkami. V případě ZČM jsou sbírkové předměty uchovávány v depozitářích, které má ZČM na svých odděleních, tj. v Tylově a Zborovské ulice, Bolevecké návsi a v Rokycanech. Označují je jako „příruční“ depozitáře. Zbiroh a Nepomuk jsou potom vedeny jako klasické depozitáře.¹¹⁶ K přemístování sbírek ZČM dochází v souvislosti s jejich četným zastoupením v prezentačních projektech připravovaných nejen muzejními a galerijními institucemi v ČR, ale i v zahraničí. Například do regionálního muzea v Kolíně nad Rýnem byla v roce 2022 zapůjčena výstava *Ozdooby dávné doby*. Dále část úspěšné výstavy *Kořeny* byla prezentována v rámci výstavy *Tajemný svět rostlinného podzemí* umístěné v budově Akademie věd na Národní třídě v Praze.¹¹⁷

4.4.2 Expozice a výstavy muzea

Muzejní prezentaci charakterizují základní formy, a to: 1. muzejní výstavy – krátkodobé a dlouhodobé označované jako expozice, 2. muzejní programy – přednášky, ukázky sbírkových předmětů, besedy se zájmovými skupinami a exkurze atd., 3. muzejní publikace – odborné a populární.¹¹⁸ Uvedené formy prezentace ZČM budou analyzovat následující kapitoly.

ZČM a jeho pobočky nabízí svým návštěvníkům 7 stálých expozic: Hlavní budova ZČM – Pohledy do minulosti Plzeňského kraje – expozice *Archeologie a Historie, Umělecké řemeslo/Užitné umění, Plzeňská městská zbrojnice*; Muzeum loutek – *Příběh na niti*, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze – *Po stopách víry františkánským klášterem*, Expozice v Muzeu Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech. Expozice Národopisného muzea Plzeňska je z důvodu generální rekonstrukce, která probíhá v letech 2021-2024, dlouhodobě uzavřena (viz kapitola 4.6.1).

Právě výstavy jsou v centru pozornosti návštěvníků muzea a ostatní muzejní činnost vnímají pouze okrajově. Zatraktivnění výstav a tím pádem zvýšení návštěvnosti muzeí možná spočívá v myšlence, kdy podle Johnové¹¹⁹ se výstavy koncentrují kolem exponátů. A pokud budou působit multimediálně na více smyslů, mohou vybízet návštěvníka k tomu, aby nad nimi více uvažoval a třeba se i častěji vracel. Z takového přístupu potom budou profitovat i další organizace pečující o kulturní dědictví. Praxe¹²⁰ spojená s realizací výstavy v ZČM probíhá na

¹¹⁶ Rozhovor s Ing. Lindou Trefnou Kryštofovou, náměstkyní ředitele ZČM, ze dne 10. 7. 2023.

¹¹⁷ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 4.

¹¹⁸ Žalman, 2010, s. 27.

¹¹⁹ Johnová, 2008, s. 136.

¹²⁰ Rozhovor s Ing. Lindou Trefnou Kryštofovou, náměstkyní ředitele ZČM, ze dne 10. 7. 2023.

základě scénáře výstavy, který vypracuje kurátor. Následně výstavní oddělení připraví výtvarné zpracování a instalaci výstavy. Výstavní plán navíc koordinuje oddělení PR ZČM.

V ZČM jsou fondy uměleckoprůmyslového oddělení prezentovány na výstavách u nás i v zahraničí, dále jsou uveřejňovány v odborných vědeckých a populárních publikacích, člancích nebo přednáškách. Sbírkový skla ZČM tvořily už po několikáté součást rozsáhlých výstav v Evropě a Japonsku.¹²¹ Putovní výstavy, které v roce 2022 realizovalo přímo ZČM, byly *Pověsti a příběhy františkánského kláštera v Plzni* – Svatojánské muzeum v Nepomuku, *Počátky archeologie na Radnicku a Rokycansku* – Muzeum Josefa Hyláka. Dále pobočka ZČM, Muzeum loutek, uskutečnila v roce 2022 u příležitosti významných výročí několika českých loutkářů hned několik putovních výstav: *Kouzlo loutek na zámku Svojšíň*, *Loutková návštěva v Chudenicích* byla realizována v Muzeu J. Dobrovského v Chudenicích. Nejvýznamnější byla ovšem výstava s názvem *Loutková návštěva z Plzně*.¹²² Tato výstava unikátně prezentovala plzeňské loutkářství v Evropské kanceláři PK v Bruselu ve dnech 18. - 23. 10. 2022, a to k příležitosti českého předsednictví v Radě EU, kdy se konal festival Týden české loutky (Czech puppet week). Význam výstavy podtrhl i fakt, že české loutkářství je zapsáno na seznamu nematného dědictví UNESCO. K vidění byly mimořádné loutky umělců českého loutkářského designu Pavla Kalfuse, Petra Matáska a Ivana Nesvedy.¹²³ Na tuto tematiku navázala i výstava *Svobodní zednáři na Plzeňsku a bratr Josef Skupa*, která byla instalována přímo v ZČM od 20. 10. 2022 do 26. 2. 2023. Výstava byla dedikována významnému plzeňskému loutkáři Josefu Skupovi, od jehož narození v roce 2022 uplynulo 130 let. Zároveň výstava připomněla i výročí 100 let od založení první ryze české zednářské lóže v Plzni s názvem Josef Dobrovský, jejímž členem byl také Josef Skupa. Na výstavě bylo prezentováno nejen samotné svobodné zednářství obecně, ale i jeho historie na Plzeňsku a osudy nejvýznamnějších členů místních zednářských lóží, a to včetně životního příběhu Josefa Skupy, což tuto osobnost představilo neobvykle ve zcela jiném kontextu. Výstava by nevznikla bez spolupráce s Muzeem svobodného zednářství při Veliké lóži ČR a soukromými sběrateli.¹²⁴ Samozřejmě byly uvedeny pouze výstavy významného charakteru. Jinak jich přímo ZČM a pobočka Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech za rok 2022 zrealizovaly v řádech desítek.¹²⁵

¹²¹ Frýda, eds., 2008, s. 65,71.

¹²² Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 101.

¹²³ Viz [Plzeňské loutkářství se představuje v Bruselu | ZPRÁVY - Plzeň | REGIONPLZEN.CZ](#) [online]. [cit. 2023-07-15].

¹²⁴ Viz [Výstava: Svobodní zednáři na Plzeňsku a bratr Josef Skupa \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-15].

¹²⁵ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 99-101.

Aktivní je ZČM i v rámci veřejné prezentace, kdy např. 27. 5. 2022 proběhl tradiční festival *Plzeňská muzejní noc 2022*. Další akcí, do které se ZČM zapojilo, byly dne 11. 9. 2022 *Dny evropského dědictví*, a to s 5 památkovými objekty: Hlavní budova ZČM se svými 4 pobočkami, vyjma Národopisného muzea Plzeňska. Garantem a organizátorem této akce na celostátní úrovni je Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska. Dne 15. 10. 2022 se uskutečnil také *Mezinárodní den archeologie*, kdy měla veřejnost volný vstup do expozice: *Pohledy do minulosti PK a Plzeňská městská zbrojnice ZČM*. Tento den byl poprvé slaven v USA v roce 2011 a v ČR se konal poprvé v roce 2014. Veřejnost je při něm seznamována s různými archeologickými aktivitami.¹²⁶

V práci uvedené sbírky a expozice ZČM mají o to větší hodnotu, neboť se vztahují k určitému místu nebo události, což dotváří celkový obraz minulosti pro mě blízkého plzeňského regionu a prostřednictvím této regionální činnosti se tak významně podílejí na záchraně kulturního dědictví ČR. Muzea včetně ZČM jsou institucemi zajišťujícími generační přenos materiálních a duchovních hodnot, tj. prvek spojující minulost a současnost; v 21. století jsou ale především moderními organizacemi, které hledají potenciál svého rozvoje. Touto cestou usilují o ztraktivnění svých prostor k pořádání interaktivních výstav a doprovodných programů k významným kulturním regionálním akcím, tak jako je tomu i v případě analýze podrobeného ZČM.

4.4.3 Edukační činnost muzea

Odborné služby jsou spojené s hlavním předmětem činnosti muzea. Kulturní organizace nabízejí např. prohlídky s průvodcem a odborným výkladem v různých jazycích, speciální programy určené pro školy, dále přednášky a besedy s odborníky. ZČM má na svých stránkách zveřejněnou stálou nabídku vzdělávacích programů, a to včetně svých poboček. Edukační činnost ZČM zahrnuje doprovodné programy k výstavám, programy pro děti a mládež, tvůrčí dílny, workshopy, jarmarky a příměstské tábory, přičemž hlavním heslem výukových programů je interaktivita. Erudovaní pracovníci muzea připravují programy takovým způsobem, aby jejich forma a obsah byly přijímány se zájmem. Navíc k určitým programům zpracovávají pracovní listy, které mohou žáci následně využít při výuce ve škole.¹²⁷ Mezi stálé vzdělávací programy pro školy patří *Cesta do pravěku PK*, *Pravěká fashion show*, *Obrazy z dějin Staré Plzně*, *Všední i sváteční dny středověkého člověka*, *Gotika či baroko? Evropské styly hravě*, *Paleontologie naživo* a projektový den *Po stopách osudů 20. století* atd. K jednorázovým akcím

¹²⁶ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 105-106,108.

¹²⁷ Viz [Pro školy \(zcm.cz\)](http://zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-16].

patří např. *Geologická olympiáda pro základní a střední školy*, což je předmětová soutěž ve znalostech z geologických disciplín. Cílem této olympiády je snaha napomoci při výuce o neživé přírodě, vyhledávat a systematicky podporovat nadané žáky. ZČM je členem organizačního týmu a partnerem pro PK, který tuto olympiádu finančně podporuje. *Mezinárodní den archeologie* byl spojený s možností seznámit se se vzdělávacími programy pro děti od školky po střední školu a také s pomůckami, které při těchto programech používají. Návštěvníci si mohli osahat repliky nádob, šperků, zbraní a předměty každodenní potřeby, kterým byly skutečnou předlohou archeologické nálezy.¹²⁸

K výstavě *Svobodní zednáři na Plzeňsku a bratr Josef Skupa* připravilo ZČM doprovodný program, kdy si děti mohly např. zahrát samoobslužnou pátrací hru, která je intuitivně provedla celou výstavou. K akci *Muzejní noc* byl v expozici Historie zorganizován doprovodný program *Apatyka sv. Anežky*, v expozici *Archeologie* potom program *Tajemství muzejního kufru*. V rámci obou akcí si mohli návštěvníci vyzkoušet práci s replikami pravěkých artefaktů. V ateliéru v suterénu v rámci *Pravěké fashion show* proběhla dílna s výrobou pravěkých šperků, ukázky zdobení a odívání. Nový aktuální program pro veřejnost je interaktivní samoobslužný program *Epidemie-pandemie-archeologie*. Jeho část je umístěná v hlavní budově ZČM – pravěk, další v Muzeu církevního umění plzeňské diecéze – středověk a v Muzeu loutek – novověk. Návštěvníci mají možnost seznámit se s podobou různých epidemií a jejich léčbou, s důrazem na archeologické nálezy a historické zdroje z území města Plzně. To všechno od pravěku až po současnost, a navíc zábavnou formou. V širším kontextu má program veřejnosti přiblížit rozsah epidemií v historii a možnosti boje proti jejich šíření, upozornit na způsoby, jak se lidé v minulosti s epidemiemi vyrovnávali, a jaký důsledek mají pro sociokulturní vývoj lidstva v delším časovém pásmu.¹²⁹ V souvislosti s nedávnou epidemií onemocnění Covid-19 si za takový program šířící osvětu zaslouží ocenění nejen samotná instituce ZČM, ale i jeho zainteresovaní pracovníci. Nadstavbu takového projektu dokáží zhodnotit zcela jistě až budoucí generace, protože poučení z minulosti přináší progres. Tento aspekt¹³⁰ zkoumá historiografie, jejíž analýza dějin přináší poznání, že to jsou právě ony, kdo tvoří historii a slouží k poučení z minulosti do budoucnosti. Dějiny přitom utváříme nepřetržitě my všichni, a to od nepaměti. Jsou o tom, co se stalo, ale i naše přítomnost se stává během

¹²⁸ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 103,107-108.

¹²⁹ Tamtéž, s. 107-108.

¹³⁰ Viz [Všechno má svou historii, aneb proč je dobré znát dějiny / Centrum pro hospodářské a sociální dějiny FF OU \(osu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-16].

vteřiny minulostí, tj. dějinami. Na základě minulosti umožňuje historie zkoumat současnost, bez pochopení minulosti nelze pochopit ani přítomnost.

Další zajímavou ukázkou v rámci edukační činnosti ZČM může být nový vzdělávací dokumentární film *Příběhy vlastenců*, režiséra Olivera Maliny pro školy a veřejnost. Forma dokumentu je pro děti jistě vhodnější než výklad učebnic. Učitelé na základě faktů z uvedeného filmu mohou seznamovat mladou generaci s nejdůležitějšími operacemi 2. světové války. Např. *Operace Anthropoid* byla pro školy promítána v přednáškovém sále ZČM dne 18. 10. 2022.¹³¹ Ani pobočky ZČM nezůstávají stranou v oblasti edukační činnosti, tak např. Muzeum církevního umění plzeňské diecéze nabídlo v roce 2022 program *Františkánský klášter – slozte si příběh města*, určený pro základní školy a zážitkový rodinný program *Kde je zakopán pes?* V Muzeu loutek si je možné vybrat mj. i rodinnou prohlídku *Expedice na niti*, anebo program *Loutková Plzeň*, což je školní výlet na míru s představením v Divadle Alfa. ZČM spolupracuje v rámci edukační činnosti i s dalšími subjekty. Za zmínku stojí spolupráce na projektu *orální historie Paměť žen* zabývající se 10 různými osobními příběhy žen z 20. století, přičemž nositelem projektu je Gender studies. Dalším příkladem je kooperace se Západočeskou univerzitou v Plzni na projektu *Digitální stopy regionální historie*.¹³²

4.4.4 Výzkumná a vědecká činnost muzea

ZČM je výzkumnou organizací provádějící základní, aplikovaný výzkum a experimentální vývoj. V roce 2017¹³³ bylo muzeum zapsáno do Seznamu výzkumných organizací vedených Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy ČR. Výzkumná činnost je realizována v souladu s Dlouhodobým koncepčním rozvojem výzkumné organizace. Vědecká rada muzea každoročně projednává a oponuje vědeckovýzkumnou činnost pracovníků ZČM. Unikátním nástrojem podpory projektů vědy a výzkumu je program Interních grantových projektů, jenž řeší konkrétní výzkumné úkoly.¹³⁴ V rámci VaVal se přitom jedná o první vlastní koncepční instrument ZČM. Tím druhým je institucionální podpora a vstřícný přístup ze strany zřizovatele PK k rozvoji vědy a výzkumu.¹³⁵ Výsledky VaVal z oblasti vědy, výzkumu a inovací prezentuje ZČM odborné i laické veřejnosti. Jeho vědecká činnost spočívá v poskytování odborného poradenství

¹³¹ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 109.

¹³² Tamtéž, s. 109.

¹³³ Viz [Výzkumná organizace \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-17].

¹³⁴ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 6.

¹³⁵ Viz [Rozvoj VaVal v ZČM \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-17].

a expertní činnosti pro veřejné i soukromé instituce. Zároveň se ZČM zaměřuje na popularizaci a propagaci vědy a výzkumu – nově např. i zapojením do Krajské sítě podpory nadání.¹³⁶

ZČM vydává 4 časopisy zapsané v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik publikovaných v ČR. Jsou to časopisy *Archeologie západních Čech*, *Erica*, *Folia Musei rerum naturalium Bohemiae occidentalis – Geologica et Paleobiologica* a *Sborník Západočeského muzea v Plzni – Příroda*. ZČM je také spoluvydavatelem impaktovaného časopisu *Bulletin of Geosciences*. Mimo uvedená periodika vydává muzeum monografie a katalogy k výstavám a expozicím. Dále se muzejní pracovníci věnují přednáškové činnosti na konferencích a vysokých školách.¹³⁷ Není možné zmínit všechno, z uvedených příkladů však jednoznačně vyplývá, že vědeckovýzkumná činnost ZČM je obsáhlá.

Věda má v ZČM svou pevnou pozici i díky tradici. Muzeum totiž patří k předním muzejním institucím naší země, a to nejen díky téměř 150 leté historii, ale také rozsáhlému a kvalitnímu sbírkovému fondu, a především se pyšní vynikajícími výsledky z oblasti vědy, kterých v různých oborech dosáhli významní čelní představitelé muzea - vynikající badatelské osobnosti, mnohdy celostátního významu.

Zcela zásadní je průkopnický podíl tohoto muzea na vzniku naší muzeologie, tj. vědního oboru jako základu práce všech paměťových institucí muzejního charakteru. Do dějin naší muzeologie se zapsal ředitel Historického muzea PhDr. Fridolín Macháček, který byl iniciátorem vzniku působení Svazu československých muzeí a vypracoval jeho koncepci. Jeho koncepce muzejní práce má trvalou platnost a dosud nebyla v základních principech překonána. Dále to byl ředitel Národopisného muzea Ladislav Lábek, který v roce 1925 zpracoval zásady muzejní evidence a správy sbírek. Lábkův evidenční systém tvořil základ směrnic pro správu sbírek v muzeích a galeriích ještě donedávna.¹³⁸

Jako příklad významného oboru mezi jinými v ZČM je možné uvést archeologii, jež je spojena s vědeckými kapacitami celostátního významu, neboť PhDr. Fridolín Macháček postavil archeologii v muzeu na skutečně vědecký základ, vyzval ke spolupráci pozdějšího akademika a univerzitního profesora Jana Eisnera, který poprvé odborně zpracoval a roztřídil archeologickou sbírku ZČM. Prostřednictvím ředitele Uměleckoprůmyslového muzea profesora Jindřicha Čadíka se ZČM také výrazně zapsalo do vědního oboru klasické

¹³⁶ Viz [Výzkumná organizace \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-17].

¹³⁷ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 6.

¹³⁸ Frýda, eds., 2008, s. 9-10; viz [Tradice vědy v ZČM \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-17].

archeologie (odvětví archeologie, studující hmotnou kulturu antického starověku). Profesor Čadík byl považován za zakladatele klasické archeologie na Karlově univerzitě a jeho práce mají platnost i v dnešní době. Odbornou úroveň oboru archeologie v muzeu posílilo převzetí Expozitory Archeologického ústavu Akademie věd ČR pro jižní a západní Čechy v Plzni v roce 1995. Tento závazek pro ZČM znamenal nejen plnit úkoly archeologické památkové péče, ale v rámci regionu zaujmout také roli koordinátora této činnosti.¹³⁹

4.5 Typologie sbírek muzea

Typologii sbírek ZČM určují odborná oddělení s následujícím zaměřením: oddělení s historickým zaměřením, oddělení s přírodovědným zaměřením a oddělení s uměleckoprůmyslovým zaměřením.

4.5.1 Oddělení s historickým zaměřením

Nejprve oddělení spojená s historií. Současně se zřízením muzea v roce 1878 vznikla v oddělení prehistorie pravěká archeologická sbírka, která dokumentuje nejstarší dějiny od počátku zjištěného osídlení kraje v paleolitu po vznik českého státu (začátek před 40 000 lety a konec 10. století). Sbírkou obsahuje předměty, jež jsou výlučně archeologickými nálezy, jedná se o artefakty náhodně nalezené nebo získané archeologickým výzkumem. V roce 1920 zaznamenala sbírka přírůstek, převzetím podstatné části tzv. valdštejské sbírky, dosud uložené na zámku Kozel u Štáhlav. V roce 1943 byly veškeré archeologické výzkumy zakázány a činnost byla soustředěna na zpracování a evidenci starších nálezů. Obnovenou činnost zahájilo oddělení prehistorie v roce 1974, kdy byly zahájeny rozsáhlejší terénní práce. Unikátní nálezy přinesl výzkum polykulturního pohřebiště v Radčicích, kdy bylo odhaleno přes 400 žárových hrobů. V současné době je prehistorická sbírka největší v Plzeňském kraji. Bez její existence by nebylo možné poznávat a konkretizovat poznatky o nejstarším osídlení jihozápadní části Čech. Ve sbírkovém fondu převažují keramické zlomky nádob, dále jsou zde artefakty z bronzu, železa, kostí, skla, jantaru a kamene.¹⁴⁰ Z mnoha činností daného oddělení v péči o kulturní dědictví vyberme ty nejzásadnější, tak např. v roce 2022 byly sbírky oddělení prehistorie zpracovány, roztrženy a do přírůstků byly zapsány dodatečné sběry štípané industrie J. Eignera z pozdně mezolitických a paleolitických lokalit z horního Pootaví. Byly prováděny cílené sběry na vytypovaných neolitických (Radobyčice, Útušice) a na eneolitických

¹³⁹ Viz [Tradiční vědy v ZČM \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-17].

¹⁴⁰ Frýda, eds., 2008, s. 23-27.

výšinných sídlištích (Bzí, Nebřeziny, Lovčice, Kaznějov), s cílem doplnění obrazu pravěkého osídlení jihozápadních Čech. V roce 2022 převažovaly ve sbírkách přírůstky nálezů kovových předmětů, jednak bronzových a jednak také železných, které odevzdali do muzea amatérští nálezci, zejména detektoráři.¹⁴¹ Pokud se týká restaurování sbírek, tak v konzervační laboratoři oddělení prehistorie v roce 2020 bylo např. pro Katedru klasické archeologie Univerzity Karlovy v Praze nově zrestaurováno 6 řeckých malovaných antických nádob ze studijní sbírky katedry. Pro stálou expozici pravěku připravovanou v Národním muzeu v Praze bylo opraveno a nově zrestaurováno 32 unikátních keramických nádob z průběhu celého pravěku Čech. Na zakázku byly pro výstavní účely zhotoveny kopie laténských artefaktů, které si pro připravovanou stálou expozici pravěku objednalo Národní muzeum v Praze.¹⁴²

Další oddělení starších dějin ZČM zahrnuje fond: Historická archeologie, Numismatika, Militaria.

Historická archeologie má sbírkový fond složený z archeologických artefaktů a ekofaktů dokumentujících dějiny regionu od 12. do 19. století. Počátek sbírky je spojený s hrabětem A. F. Waldsteinem. Zásahu na vzniku sbírky má F. X. Franc, v letech 1893–1904 byl kurátorem Historického muzea města Plzně. V roce 1967 vzniklo v rámci tohoto oddělení pracoviště archeologie středověku. V této době také započaly v historickém podzemí města práce na jeho průzkumu. Sanace trvala 30 let a ze zásypů zhruba 120 odpadních jímek byla získána jedinečná kolekce dokumentů hmotné kultury vrcholně středověkého města. Dochovaly se předměty zejména z organických materiálů (dřevo, kůže, textil), a to díky specifickým vlastnostem jímek, dále se dochovaly téměř kompletní tvary nádob, zejména keramických. Stavební boom v 90. letech 20. století s sebou přinesl také početní rozšíření sbírky. Fond obohatily vlastní výzkumy a předměty převedené od jiných subjektů. Po opakovaném stěhování by měl být sbírkový fond uložený ve Zborovské ulici v Plzni.¹⁴³ Sbírkový fond Historické archeologie obohatily zejména záchranné archeologické výzkumy. V roce 2022 byly realizovány se sbírkotvorným přínosem dva výzkumy: Ledce – odvodnění kostela sv. Jakuba, II. etapa a NKP Klášter – Plasy, kostel Narození Panny Marie. Další přírůstek sbírky činil materiál z archeologických výzkumů oddělení záchranných archeologických výzkumů a nálezy osob provádějících amatérský detektorový průzkum.¹⁴⁴

¹⁴¹ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 12.

¹⁴² Výroční zpráva ZČM za rok 2020, s. 57.

¹⁴³ Frýda, eds., 2008, s. 29-31.

¹⁴⁴ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 24-25.

Numismatika a její fond byly součástí muzea už od jeho počátku. Většinu sbírkového fondu tvoří mince české a československé, mince habsburského soustátí, mince různých německých států a mince Ruska včetně SSSR, dále mince např. Polska, Francie, Itálie atd. Početná je i sbírka antických mincí, která čítala v roce 2008 cca 1 500 ks. Fond odborného numismatika JUDr. Josefa Ječného tvořil v roce 2008 celkem 2 411 předmětů; a skládá se z českých mincí a medailí. Obsáhlý je i sbírkový fond medailí, fond vyznamenání, v němž jsou řády a fond odznaků a drobných plastik. Tyto kolekce sestávaly v roce 2008 z exponátů v rádech tisíců kusů.¹⁴⁵ Významným přírůstkem numismatické podsbírkou v roce 2022 je fond medailí, plaket, žetonů, odznaků regionálního charakteru z daru od České numismatické společnosti.¹⁴⁶

Militaria rovněž existovala v muzeu již od samého počátku. V roce 1878 muzeum získalo i historickou městskou zbrojnicí. Nákupy tvoří dosud významnou část akvizice, ale důležité jsou i archeologické výzkumy. Samotnou sbírku představuje sbírka uniforem a výstrojních součástí, která je nepočtenější. Nárůst sbírky souvisí i s různými dary a převody od Armády ČR a Policie ČR. Fond militarií ZČM patří k největším v ČR a zřejmě po sbírce Vojenského historického ústavu v Praze je největší a nejhodnotnější. Sbírkou československých uniforem v ZČM nemá v ČR obdobu. Proto je také ZČM členem mezinárodního sdružení vojenských muzeí IAMAM.¹⁴⁷ K cenným přírůstkům sbírky militarií za rok 2022 patří perkusní terčovnice vyrobená Johannem Haberdou kolem roku 1850 v Netolicích, lovecká úprava pušky Werndl vz. 1867 a dělostřelecký musketon Gras.¹⁴⁸

Oddělení novějších dějin ZČM rozšířilo svůj sbírkový fond zejména o předměty běžného denního použití a technické povahy. Sbírkotvorná činnost oddělení dále zahrnuje sběr dokumentů a předmětů, jež se vztahují k významným plzeňským a regionálním událostem kulturního, průmyslového, politického a sportovního života. Sbírkou byla v roce 2021 obohacena o mnoho artefaktů. Asi nejzajímavější byl soubor propagačních vlaječek Svazarmu z automobilových a motokrosových závodů z 60.–80. let minulého století získaných z pozůstalosti pracovníka plzeňského Svazarmu.¹⁴⁹

Záchranné archeologické výzkumy na území PK provádí oddělení záchranných archeologických výzkumů. Další činností oddělení je laboratorní ošetření získaných nálezů, kresebná dokumentace a vědecké vyhodnocení. Výsledky své práce prezentuje oddělení

¹⁴⁵ Frýda, eds., 2008, s. 35-38.

¹⁴⁶ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 25.

¹⁴⁷ Frýda, eds., 2008, s. 55, 59.

¹⁴⁸ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 25.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 33.

prostřednictvím výstav, přednášek a publikací. Dále oddělení také provádí systematický průzkum krajiny, pravěkého a středověkého osídlení a dokumentaci nemovitých památek. Získané archeologické výzkumy předává oddělení do sbírek oddělení prehistorie, oddělení starších dějin nebo regionálním muzeím. Výzkumy daného oddělení přinášejí nejen zásadní poznatky ke studiu regionálních dějin (historická jádra měst, sakrální stavby a jejich areály), ale často přispívají k pochopení základních historických etap naší minulosti v širším kontextu (proces kolonizace Čech prvními zemědělci).¹⁵⁰ V roce 2022 provádělo uvedené oddělení mj. v rámci grantu Akademie věd ČR: Akademická prémie M. Ernée – výzkum starší doby bronzové v Čechách, konkrétně badatelé zpracovávají výzkum v Hostech (okres České Budějovice), prováděný v průběhu 80. let 20. století.¹⁵¹

K oddělením s historickým zaměřením patří i Plzeňská městská zbrojnice sídlící v ZČM. Jak již bylo uvedeno, zbrojnice patří k nejstarším dochovaným v ČR. Jedná se o jednu z nejvýznamnějších památek českých vojenských dějin. Její počátky spadají do roku 1363, kdy císař Karel IV. plánovitě budoval v královských českých městech zbrojnice městské hotovosti.¹⁵² Soupis zbraní v městské zbrojnici dokládá i zápis z městské knihy ze dne 17. 2. 1537. Zbrojnice patřila k chloubám města a byla veřejně vystavována při významných příležitostech. V 19. století ovšem byly některé předměty darovány významným osobnostem i do sbírek Národního muzea v Praze. Po vzniku ZČM v roce 1878 tvořila zbrojnice jednu ze základních sbírek nového muzea. Při instalaci sbírky došlo k poškození především zbroje, a to nevhodným upevňováním pomocí hřebů. Sbírkový fond byl postupně restaurován a od roku 1995 je vystaven v moderní expozici v přízemí ZČM.¹⁵³ Světově významná je nejstarší část, jejíž obsah tvoří soubor palných zbraní z přelomu 14. a 15. století. V první polovině 16. století vznikl rozsáhlý soubor hradebních pušek vybavených jednoduchým doutnákovým zapalovacím systémem. Fond palných zbraní historicky ukončují muškety z období třicetileté války. Z chladných zbraní jsou ve zbrojnici zastoupeny řemdihy z 15. století a halapartny z 16. a 17. století.¹⁵⁴ Expozice nabízí i zpřístupnění části obranné bašty městského opevnění, jež byla odkryta archeologickým výzkumem pod podlahou expozičního prostoru a je přístupná točitým schodištěm situovaným uprostřed výstavy. Vnitřní prostory zbrojnice dělí renesanční portály přenesené z historických domů na plzeňském náměstí na počátku 20. století. Tato stálá

¹⁵⁰ Viz [Oddělení záchranných archeologických výzkumů \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz). [online]. [cit. 2023-07-23].

¹⁵¹ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 39.

¹⁵² Propagační leták ZČM – Plzeňská městská zbrojnice.

¹⁵³ Frýda, eds., 2008, s. 61-63.

¹⁵⁴ Propagační leták ZČM – Plzeňská městská zbrojnice.

expoze ZČM seznamuje návštěvníky s méně známou historií města a dokládá řemeslné a technické umění našich předků.¹⁵⁵

4.5.2 Oddělení s přírodovědným zaměřením

Na přírodovědné sbírky jsou v ZČM zaměřena následující odborná oddělení. V Centru paleobiodiverzity v Plzni a Rokycanech převážnou část sbírky paleontologického oddělení ZČM tvoří zkameněliny z prvohorních živočichů. Fond rovněž obsahuje cenné ukázky trilobitů, hlavonožců ze starších prvohor Česka. Zcela jedinečné jsou ukázky zkamenělin živočichů zachované v tzv. plynovém uhlí (karbonské období), které se objevují v uhelných dolech u Nýřan. Unikátní je rovněž otisk prvohorní vážky (pravděpodobně třetí největší na světě) nalezené na Radnicku. Zřejmě nejvýznamnější je nález otisku větví karbonské stromovité plavuně *Lepidodendron lycopodioides*, jenž patří k nejhodnotnějším nálezům svého druhu na světě. Paleontologická sbírka je vysoce hodnocena vědeckými odborníky z celého světa a dosahuje mezinárodního významu.¹⁵⁶ Sběry pracovníků muzea se v roce 2022 uskutečnily v lokalitách spodního a svrchního paleozoika především v regionu Rokycanska a Plzeňska. Ve sbírkách Centra paleobiodiverzity je uložen i exemplář nového druhu trigonotarbidního pavoukovce (Arachnida: Trigonotabida) z Plzeňské pánve (Doubrava u Nýřan), který pochází z pozdního karbonu.¹⁵⁷ V roce 2022 byl také zahájen a téměř dokončen nákup artefaktů z Maroka skládající se z více než 2 100 ks výjimečně dochovaných exemplářů z 24 různých lokalit na planině Ternata v Maroku. Tato sbírka patří k nejvyhledávanějším pro svou odbornou hodnotu, a výrazně rozšíří jedinečnou kolekci ordovických fosilií tohoto oddělení, které již nyní patří k největším sbírkám ordovických zkamenělin na světě.¹⁵⁸ Akvizice z Maroka reprezentuje Fezouatu Biotu. Jedná se o jednu z nejdůležitějších výjimečně zachovalých faun na světě a za posledních 15 let poskytla několik zásadních nových pohledů na evoluci metazoanů, paleozoické ekosystémy a velkou ordovickou biodiverzifikační událost.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Frýda, eds., 2008, s. 63.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 109-111.

¹⁵⁷ Jedná se o vyhynulý druh pavoukovců, jejichž fosilie pocházejí z období svrchního siluru až spodního permu. Exemplář trigonotarbida (katalogové číslo M00762A a M00762B) je přiřazen k čeledi Aphantomartidae a odlišuje se od ostatních trigonotarbidů, jako jsou např. Eophrynidae a Anthracomartidae, svými relativně dlouhými a elegantními nohami. Vzorek je uchován ve světle šedých usazeninách sopečného popela, což je typ hrobu, který zřejmě umožnil téměř úplné uchování těla trigonotarbida. Je diskutován jeho možný biotop v původním ekosystému ve vztahu k přídružené flóře – viz [Hradska, I. et al. 2022, A new species of trigonotarbid... Bulletin of Geosciences, 97, 261-268. \(geology.cz\)](#). [online]. [cit. 2023-07-15].

¹⁵⁸ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 43.

¹⁵⁹ Rozhovor s Lindou Trefnou Kryštofovou, náměstkyní ředitele ZČM, ze dne 10. 7. 2023.

Dalším přírodovědným oddělením je oddělení botaniky ZČM, jehož sbírku tvoří herbář, který svým rozsahem sbírkových předmětů patří po Praze a Brnu k největším sbírkám v ČR. Ve světovém Indexu herbariorum má přidělenou zkratku PL. Botanický fond tvoří sbírka cévnatých s bezcévnatých rostlin, dále sbírka podzemních orgánů rostlin a kolekce obrazů hub. Zejména sbírka cévnatých rostlin je dosti využívána a badatelsky citována.¹⁶⁰ V roce 2022 byl sbírkový fond tohoto oddělení obohacen o sběry pracovníků oddělení botaniky. Dále pracovníci věnovali značné úsilí darovaným herbářům (více než 1100 položek): položky herbářů V. Jiráska, M. Benetky a V. Krabovského byly vyříděny a vyčištěny, byla revidována determinace druhů a provedena fotodokumentace, poté došlo k zápisu do databáze a zařazení do sbírky.¹⁶¹

Oddělení zoologie ZČM bylo ustaveno až dne 20. 11. 1919. Po roce 1964 byl kladen důraz na výzkumnou činnost v terénu. Vlastní odchyty živočichů se staly hlavním zdrojem rozšiřování zoologické sbírky. Tato koncepce primárně platí dodnes. Na rozvoj uvedené sbírky měla vliv odborná specializace pracovníků oddělení. Zoologická kolekce tak zahrnuje bezobratlé živočichy (ploštice, blechy), pavouky, hmyzožravce, hlodavce, drobné savce a ptáky.¹⁶² V roce 2022 tvořily sbírkotvornou činnost oddělení sběry motýlů (Lepidoptera), pavouků (Araneae), střevlíkovitých brouků (Coleoptera) z lokalit: PR Diana, kaolinové lomy v Horní Bříze¹⁶³ a NP Šumava, darovaná sbírka motýlů od J. Fraje a koupě sbírky z pozůstalosti I. Těřála.¹⁶⁴

4.5.3 Oddělení s uměleckoprůmyslovým zaměřením

Oblast uměleckoprůmyslovou prezentuje v ZČM sbírkový fond Uměleckoprůmyslového oddělení, který je rozsáhlý a rozdělený do mnoha specializovaných oborů. Fondy jsou dále doplňovány nákupy o nové vzácné přírůstky, tak aby chronologické řady vývojových etap historie umění a uměleckého řemesla byly úplné. Nedílnou součástí práce muzejních pracovníků je i péče o sbírkové předměty, jejich odborné uložení v depozitářích, konzervace a restaurování, aby jedinečné artefakty mohly být zachovány pro následující generace, neboť tvoří neodmyslitelnou součást naší historie a současnosti. Unikátní sbírka Antiky (užitné

¹⁶⁰ Frýda, eds., 2008, s. 123.

¹⁶¹ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 50.

¹⁶² Frýda, eds., 2008, s. 117-120.

¹⁶³ Podle Jiráňka, Klomínského a Jiráňkové v ložiscích Kaznějov a Horní Bříza (nýřanské souostroví) došlo k předsedimentální kaolinizaci (sedimentace pískovců a slepenců kaolinitickým cementem), zatímco ostatní arkosy procházely synsedimentární a/nebo postsedimentární kaolinizací – viz <https://folia.zcm.cz/archives/23-vol-55-no-1-2-2021>. [online]. [cit. 2023-07-15].

¹⁶⁴ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 53.

umění) čítala v roce 2008 přes 1 000 položek. Původ sbírky pochází převážně z antického Pantikapaia. Antická kolekce v sobě zahrnuje obory: řecká a římská vázová keramika, sklo, zlaté a stříbrné šperky, mince, bronz, drobné plastiky a koptské textilie. Sbírkou má mimořádný význam v celostátním i evropském měřítku. Fond Skla byl od počátku existence ZČM v popředí zájmu. Jedinečným souborem, který patří k nejstarším této sbírky, je přitom mj. soubor tří gotických vitráží – P. Marie, Kristus, Sv. Jakub ze scény Korunování P. Marie z kostela sv. Jakuba Většího ze Žebnice u Plas z roku 1330. Porcelánová sbírka ukrývá velice kvalitní kolekci míšeňského historického porcelánu, a tím se řadí k nekvalitnějším souborům v muzeích ČR. Jsou v ní zastoupeny jedinečné předměty evropského i světového formátu, jako např. nádoby z Böttgerovy kameniny (prvopočáteční období pokusů a výroby) aj. Kolekce dokumentuje výrobky všech evropských manufaktur od doby jejich počátku a porcelán doby secese, art deca a současných autorů.¹⁶⁵

Ve sbírce Keramiky uvedeného oddělení vynikají zejména soubory italské renesanční a maursko-španělské, majoliky, německé kameniny, delftské nebo habánské a holičské fajánse. Ve fondu se nachází i hispánská keramika z Granady, Andalusie a Valencie. Historická kolekce je také doplňována o tvorbu současných výtvarníků. Kolekce Kovů představuje předměty z cínu, mědi, mosazi, litiny, ale i rozsáhlou a velice kvalitní sbírku kovářských uměleckých artefaktů. Sbírkou uměleckého zámečnictví a kovářství řadí tento fond ZČM k nejrozsáhlejším evropským fondům. Kolekce Gotické, renesanční a barokní plastiky prezentuje vrcholná díla od pozdní gotiky, převážně západočeského původu. K nejstarším ukázkám řezbářského umění patří stojící Madona s Ježíškem z poloviny 14. století, která spadá do chebsko-loketské oblasti. K unikátům ve sbírce můžeme zařadit i Krucifix od Matyáše B. Brauna, který byl objednan v roce 1720 pro kostel cisterciáckého konventu v Plasích. Významnou barokní dynamikou se vyznačují i karyatidy od uvedeného autora, pocházející původně z knihovny benediktinského kláštera v Kladrubech. Z rozsáhlé a různorodé sbírky Grafiky je třeba upozornit zejména na nejstarší práce. Vzácná díla grafika německé renesance Albrechta Dürera jsou také součástí kolekce. Metoda „čárkového“ leptu (přerušovaným leptáním bylo docíleno různé intenzity čar) od Václava Hollara byla v roce 2008 ve sbírce zastoupena 65 originály.¹⁶⁶

Sbírkou Hodin prezentuje renesanční a barokní hodiny. Nejtypičtější jsou hodiny věžové, hranolové s prolamovanou kupolí pro zvonek – italské a později na počátku 16. století francouzské. Pokud se týká kolekce Šperků, tak ta obsahuje kromě antických šperků, např.

¹⁶⁵ Frýda, eds., 2008, s. 65,67,71,73.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 75,77,81,83.

unikátní raně gotickou severofrancouzskou knižní destičku s motivem Zvěstování P. Marii z tepané, ryté a zlacené mědi z let 1270-1290, dále monstrance, pacifikály západočeského původu z 15. století. Sbíрка Miniatur patří k poměrně rozsáhlým a první přírůstky byly získány již při vzniku muzea. Základ tvoří kvalitní exempláře českých a vídeňských mistrů z 19. století, ale i mnoho nesignovaných děl.¹⁶⁷

Kolekce Orientálního umění a řemesla byla utvářena s formováním muzea na přelomu 19. a 20. století. Územně ji lze rozčlenit cca do čtyř oblastí – Čína a Korea, Tibet, Japonsko a Blízký východ. Akvizice artefaktů byla uskutečňována prostřednictvím světových výstav, aktivit odborníků, starožitníků a na základě darů. Čínská sbírka obsahuje textilie s bohatými výšivkami, porcelán, keramiku. V Japonské sbírce nechybí mj. 103 ks dřevořezb zvaných *Kjósabori* darovaných muzeu v roce 2006 Pamětním muzeem umění Kjósy Suguriho v japonské Kamakuře. Tibetská kolekce skrývá atraktivní bönistické a buddhistické votivní a rituální předměty ze 17. – 20. století darované muzeu plzeňským rodákem prof. Vladimírem Piskáčkem. Sbíрка z Blízkého východu pocházející především z 19. století a získaná zejména prostřednictvím nákupu není početná, přesto v ní nachází zastoupení značná oblast islámského uměleckého řemesla.¹⁶⁸ Kolekce Vějířů nepatřila k původním sbírkovým záměrům muzea. V roce 2008 již ale sbírkový fond obsahoval 85 ks předmětů evropského původu, a 15 ks z oblasti Dálného a Blízkého východu, Indonésie a Indie, přičemž vějíře dokumentují nejen samotnou výrobu, ale i technický vývoj a umělecké proměny v průběhu 250 let. Vějíře byly získány buď darem od původních majitelů, dále odkoupením od soukromých vlastníků, starožitníků, anebo byly převedeny ZČM z jiných muzeí a státních zámků.¹⁶⁹ Sbírkotvorná činnost uvedeného oddělení ZČM spočívala v roce 2022 v zakoupení šesti grafických listů od Joachima Sandrarta, Williama Hogartha a dalších autorů z období 17. a 18. století. Dále to byl za účelem připravované výstavy *Čarovný svět vějířů* nákup signovaného skládacího vějíře s hedvábným listem malovaný technikou kvaše z konce 19. století. Fond kovů se rovněž rozrostl o 25 ks cínových předmětů z českých a německých dílen z 18. a 19. století. Sbíрка keramiky se obohatila o ukázkou práce plzeňského keramika a malíře Antonína Lněničky. Do kolekce Orientálního umění byla zařazena ukáзка tuarežského visacího zámků z oblasti středoápadní Afriky.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Frýda, eds., 2008, s. 87,89,91.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 93-96.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 99.

¹⁷⁰ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 56.

V péči o kulturní dědictví ZČM zcela nepochybně plní nezastupitelnou úlohu oddělení konzervování a restaurování, jedná se o odloučená pracoviště ZČM: zpracování a tváření kovů (umělecký kovář) – Bolevecká náves 17, Plzeň, zpracování textilií a kůže – Tylova 12, Plzeň a zpracování dřeva, dřevořezby, polychromovaných artefaktů, pozlacování, plastiky, obrazy, grafiky, barevných kovů a kombinovaných materiálů – Harantova 3, Plzeň. Preventivní ochrana sbírek přitom spočívá v systému dálkového sledování klimatu prostřednictvím čidel, která jsou rozmístěná v jednotlivých objektech, kde se nacházejí artefakty (depozitáře, výstavní prostory). Do systému dálkového sledování klimatu není dosud zapojen Centrální depozitář v Nepomuku, zde jsou odečty prováděny ručně. Uvedené oddělení provedlo v roce 2022 měření intenzity světla při instalaci výstavy *Čarovný svět vějířů*, a to vzhledem k povaze vystavovaného materiálu (textilní vlákna), kdy byla doporučena snížená intenzita světla.¹⁷¹

V roce 2020 získalo Národopisné oddělení ZČM, které sídlí v objektu Národopisného muzea Plzeňska (pobočka ZČM), např. oltář, který se nacházel ve Františkánském klášteře v Plzni a byl napadený dřevomorkou. Oddělení konzervace provedlo před restaurátorskými pracemi sanaci dřeva. V témže roce Národopisné oddělení získalo oltářní obraz od obce Zemětice. Jde o silně poškozenou a potrhanou olejomalbu sv. Vavřince z 18. století. Restaurování obrazu probíhalo v letech 2020-2021. V rámci rekonstrukce Vodního hamru Dobřív - oddělení konzervace ošetřilo některé předměty z inventáře hamru.¹⁷² V roce 2022 řešilo uvedené oddělení také výskyt dřevomorky ve sklepních prostorách hlavní budovy muzea, kdy byla následně provedena sanace a kontrola prostor.¹⁷³

Již bylo zmíněno Národopisné oddělení ZČU, které prezentuje sbírkový fond, jehož počátky jsou spojeny s Ladislavem Lábkem. Nejprve to byl v roce 1909 Kroužek přátel starožitností, později v roce 1911 Společnost pro národopis, jejíž náplní byla akvizice exponátů národopisného muzea. Sbírkový fond muzea byly po válce necitlivě reorganizovány, změněny a zrušena byla zejména expozice zemědělství. K návratu původního stavu sbírek došlo až v roce 1946. Současné Národopisné oddělení dokládá každodenní život regionu západních Čech s důrazem na hmotné kulturní dědictví. Sbírkový fond uvedeného oddělení je rozdělen do 47 kategorií. Akviziční činnost muzejních pracovníků přinesla značný přírůstek sbírkových předmětů, další předměty jsou vedeny také v pomocné sbírkové dokumentaci.¹⁷⁴ Sbírkotvorná činnost uvedeného oddělení v roce 2022 sestávala z doplnění předmětů z doposud

¹⁷¹ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 63.

¹⁷² Výroční zpráva ZČM za rok 2020, s. 55.

¹⁷³ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 63.

¹⁷⁴ Frýda, eds., 2008, s. 103-106.

nezpracovaných etnografických sběrů, realizovaných před rokem 2000. Jednoznačně nejvýznamnějším přírůstkem bylo zakoupení olejomalby na plátně s motivem *Útěk sv. Rodiny do Egypta* od plzeňského malíře Bohumíra Lindauera. Jedná se o movitou kulturní památku, která je zapsaná na ÚSKP ČR. Při evidenci sbírek v roce 2022 byla pozornost věnována inventarizaci předmětů sbírkového fondu *Nářadí zemědělské* v externím depozitáři v Plzni, Bolevci. Ochrana sbírek byla soustředěna na ukládání artefaktů fondů *Textil a oděvy městské*, *Textil lidový* do nově pořízeného materiálu od firmy CEIBA, s.r.o. Došlo také k digitalizaci pomocného fondu skleněných negativů.¹⁷⁵ S ohledem na restaurování sbírek došlo v uvedeném oddělení v roce 2020 např. k externímu restaurování korunky k čepení nevěsty z Chotěšovska, které sloužilo jako podklad k sestavení postupu restaurátorských prací.¹⁷⁶

Uvedené oddělení provádělo také v letech 2011-2013 rozsáhlý terénní výzkum zaniklých židovských komunit na území PK. Výzkum proběhl v rámci grantového projektu organizace The Conference on Jewish Material Claims Against Germany. Řešitelem byl nashromážděn rozsáhlý soubor archivního materiálu, fotografií, záznamů z terénních šetření s pamětníky atd. Své poznatky oddělení prezentuje zejména přednáškovou činností a poskytnutím odborné záštity vzpomínkovým akcím, jako je pokládání Kamenů zmizelých (Stolpersteine) nebo Den památky obětí holocaustu (Jom ha-šoa).¹⁷⁷ Toto oddělení prezentuje své sbírky v Národopisném muzeu v Plzni.

4.6 Pobočky Západočeského muzea v Plzni

4.6.1 Národopisné muzeum Plzeňska

Motto: „*Inu, nezapřeš Plzeňáka. Myslí si neustále: museum mi neutěče – až nakonec natáhne brčka a uteče tak museu sám. A přeče by neškodilo, aby staří a noví Plzeňané pilně do musea chodili. Staří proto, aby sílili své sebevědomí lokálně – vlastenecké a ti noví proto, aby viděli a poznali, že ta Plzeň už také něčím byla, nežli na ní přišla nová doba.*“¹⁷⁸ Uvedené motto má na svých stránkách ZČM v sekci Národopisného muzea Plzeňska jako jedné ze svých poboček. Toto muzeum bylo pro veřejnost poprvé otevřeno v roce 1915 v prostorách Gerlachovského domu v Dřevěné ulici. Tento dům zachránili před demolicí členové Kroužku přátel starožitností pro Plzeň a okolí. Oficiálně ovšem bylo založeno až po skončení 1. světové války. Jeho prvním

¹⁷⁵ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 64-65.

¹⁷⁶ Výroční zpráva ZČM za rok 2020, s. 58.

¹⁷⁷ Chmelenský, Bernhardt, 2020, s. 12.

¹⁷⁸ Cit. Schiebl, Jaroslav. Ze staré i nové Plzně. Díl III. 1910 – viz [Národopisné muzeum Plzeňska \(zcm.cz\)](https://www.narodopisne-muzeum-plzen.cz) [online]. [cit. 2023-07-17]

ředitelem se stal Ladislav Lábek, původně plzeňský obchodník a sběratel. Ladislav Lábek vytvořil v národopisném muzeu unikátní koncept národopisných sbírek, který zachycuje nejen každodenní život obyvatel venkova, ale rovněž zohledňuje nezbytnost etnografické dokumentace života obyvatel měst. Sbírkový fond zachycuje zejména život obyvatel průmyslově, demograficky a urbanisticky se rozvíjející Plzně z 2. poloviny 19. století. Většina sbírkového fondu pochází z období 1800-1950, i přesto se řadí mezi nejrozsáhlejší v ČR. Muzeum např. v průběhu 100 let shromáždilo unikátní soubor (většinou) skleněných negativů v počtu 25 tis. ks nejméně od 60 autorů.¹⁷⁹ Jedná se o pozoruhodnou kolekci historických negativů a fotografií. Do tohoto fondu přispěl i Ladislav Lábek se svou sbírkou 3,6 tis. ks negativů. Jeho kolekci je možné tematicky rozdělit do dvou kategorií: 1. dokumentace městské a lidové architektury a 2. žánrové snímky mapující život ve městě a na venkově. Často jde o vzácné záběry, jež pomáhají poznávat stavební vývoj Plzně i s mnoha negativními zásahy patrnými i v současnosti.¹⁸⁰

V průběhu 30. a 40. let 20. století byl k Národopisnému muzeu připojen rovněž Chotěšovský dům, jehož průčelí směřuje do náměstí Republiky. Oba tyto historické domy jsou zapsané na seznamu nemovitých kulturních památek ČR a nacházejí se v Městské památkové rezervaci Plzně. Uvedené muzeum, v nich má své sídlo doposud.¹⁸¹ V současné době je tato pobočka ZČM uzavřena a prochází rozsáhlou generální rekonstrukcí, která byla zahájena v roce 2021. V období 2020-2021 došlo k vystěhování sbírek muzea a veškerého mobiliáře do náhradních prostor ve Zbirohu-Švabíně.¹⁸² Do konce roku 2023 měla být dokončena celková rekonstrukce obou historických budov a nové etnografické expozice. Rekonstrukce probíhá s podporou Integrovaného regionálního operačního programu.¹⁸³ Důvodem rekonstrukce této pobočky ZČM byl nepříznivý stavební stav jejího sídla, tj. Gerlachovského a Chotěšovského domu a také vnitřní dispozice muzea, která nebyla vyhovující pro prezentaci sbírek. Domy nebyly vybaveny odpovídajícími depozitáři, ani zázemím pro muzejníky a návštěvníky. Navíc návštěvníkům nebyl umožněn bezbariérový přístup. Při revitalizaci musela být také zohledněna památková ochrana obou objektů.

¹⁷⁹ Chmelenský, Bernhardt, 2020, s. 2.

¹⁸⁰ Maderová, Mazný, 2003, s. 10.

¹⁸¹ Chmelenský, Bernhardt, 2020, s. 2.; Příloha č. 2 usnesení RPK č. 3962/23 ze dne 21. 8. 2023

¹⁸² Výroční zpráva ZČM za rok 2020, s. 3.

¹⁸³ Usnesení RPK č. 2952/22 z 5. 12. 2022. Dotační titul 06.3. *Dobrá správa území a zefektivnění veřejných institucí, investiční priority 06.03.33 Zachování, ochrana, propagace a rozvoj přírodního a kulturního dědictví v rámci výzvy č. 76 Muzea II.* – viz příloha č. 2 usnesení RPK č. 3962/23 ze dne 21. 8. 2023

Na základě usnesení RPK č. 3961/23 ze dne 21. 8. 2023 PK v postavení zřizovatele na základě žádosti ZČM schválil kofinancování projektu *Revitalizace ZČM v Plzni – Národopisného muzea Plzeňska*. Zastupitelstvo Plzeňského kraje na základě usnesení č. 1386/23 ze dne 4. 9. 2023 schválilo návratnou finanční výpomoc uvedenému projektu, a to s ohledem na navýšení nákladů na stavební práce, které nebylo možné předvídat při přípravě projektové dokumentace. Projekt rekonstrukce muzea počítá především s rozšířením stálých expozic. Po jejím dokončení si budou moci návštěvníci prohlédnout také doposud nepřístupné prostory Chotěšovského a Gerlachovského domu. Vzniknou zde prostory pro pořádání gastronomických workshopů, divadelních a hudebních akcí.¹⁸⁴ Navíc kraj na základě usnesení RPK č. 2948/22 ze dne 5. 12. 2022 odsouhlasil žádost ZČM o finanční podporu projektu *Zřízení Centra experimentální etnologie při ZČM*. Zdrojem podpory bude dotační program MK, Podpora výchovně vzdělávacích aktivit v muzejnictví pro rok 2023. ZČM se rozhodlo v přízemí Gerlachovského domu Národopisného muzea zřídit samostatný prostor vybavený patřičným mobiliářem, uvnitř kterého by návštěvníkům nabídlo v modelovaných programech více než 20 postupů tradiční řemeslné výroby, což by umožnilo participaci veřejnosti na workshopech a vzdělávacích kurzech. Zároveň tak ZČM zprostředkuje přímý podíl na experimentálním výzkumu odborných muzejních pracovníků a aktivně tím podpoří uchování nehmotného kulturního dědictví ČR. Celkovým přínosem rekonstrukce této pobočky ZČM potom bude zkvalitnění a rozšíření základny pro prezentaci movitého kulturního dědictví ČR.

Koncepce stálých expozic spolu s doprovodnými programy v Národopisném muzeu byla v roce 2018 vytvářena především s akcentem na tradiční lidovou kulturu (TLK) a řemeslné techniky. Tento trend přitom vhodně doplňuje dlouhodobou snahu PK při prezentaci TLK navázanou na činnost komisí pro udělování titulu *Mistra tradiční rukodělné výroby PK* a zápis na Seznam nemateriálních statků TLK PK. Tento projekt přímo navazuje na Koncepti rozvoje muzejnictví v ČR v letech 2015-2020 nebo Plán péče o TLK v ČR v letech 2023-2030. Stejně tak je v souladu s mezinárodními dokumenty (uvedenými v kapitole 2) včetně Úmluvy o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projektů z roku 2005.¹⁸⁵ Pokud se týká činnosti muzea, tak i v době přestavby pokračuje v tradici pořádání akcí spojených se zvykoslovným rokem. Konkrétně dne 26. 3. 2023 proběhl slavnostní průvod spojený s vítáním

¹⁸⁴ Viz [Národopisné muzeum Plzeňska: postup generální rekonstrukce \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-19].

¹⁸⁵ Příloha č. 2 usnesení RPK č. 3962/23 ze dne 21. 8. 2023.

jara a vynášením Morany. Začátek průvodu byl u budovy ZČM a ukončen byl vhozením loutky Morany na soutoku Mže a Radbuzy do řeky Berounky.¹⁸⁶

4.6.2 Muzeum církevního umění plzeňské diecéze

Pobočka ZČM Muzeum církevního umění plzeňské diecéze představuje soubor křesťanských reálií, který návštěvníkovi zprostředkovává svět víry, a to prostřednictvím výtvarných děl¹⁸⁷ různých historických epoch od gotiky až po 20. století. Popisky a doprovodné texty přitom spojují vystavené exponáty s životy praktikujících křesťanů a vysvětlují jejich významy.¹⁸⁸ Muzeum sídlí v objektu minoritského později františkánského kláštera v Plzni, což je architektonický skvost a jedna z nejstarších středověkých památek města. Tato pobočka ZČM svou činností navazuje na někdejší Diecézní muzeum v Plzni, které zde působilo od roku 1997. Rozsáhlá rekonstrukce kláštera v letech 2009-2011 umožnila rozšíření expozičních prostor. Samotná expozice potom vznikla v letech 2011-2012. Nynější podoba muzea je výsledkem spolupráce ZČM, Biskupství plzeňského a Ateliéru Soukup, Opl, Švehla.¹⁸⁹ V roce 2022 se muzeum církevního umění zapojilo mj. do *Mezinárodního dne archeologie*, jehož součástí byl i projekt *Epidemie-pandemie-archeologie*. Digitální herbář, který vznikl v rámci tohoto projektu, rozšířil stálou expozici této muzejní pobočky ZČM. *Plzeňské dvorky* je další akce s účastí uvedené pobočky, která návštěvníky seznamuje se známými i méně známými místy v centru Plzně.¹⁹⁰ Akce spojená s touto pobočkou, která proběhla v roce 2023, se konala u příležitosti oslavy 30. výročí založení plzeňské diecéze, ve formě slavení eucharistie dne 27. 5. a Plzeňské madony dne 31. 5. v katedrále sv. Bartoloměje.¹⁹¹

V přízemí této pobočky ZČM, kde je též umístěna stálá expozice *Po stopách víry františkánským klášterem*, se nachází mázhaus, v němž se konají krátkodobé výstavy menšího rozsahu. Prohlídková trasa dále vede do bývalé klášterní kuchyně, která navazuje na letní refektář, jenž dříve plnil funkci jídelny řeholní komunity. Dnes se zde konají krátkodobé

¹⁸⁶ Viz [Vítání jara v Plzni: vynášení „Morany“ \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-19].

¹⁸⁷ Tato díla prezentují historické svaté osoby a určité děje ze života svatých a dějin spásy člověka. Presentována je Panna Marie, apoštolové, světci a život Krista. Návštěvníkům jsou přiblíženy liturgické předměty sloužící kultu, liturgický rok a významné okamžiky křesťanského života – viz Propagační leták ZČM – Muzeum církevního umění plzeňské diecéze.

¹⁸⁸ Engler, 2019 (nečíslovaná brožura).

¹⁸⁹ Viz [Muzeum církevního umění plzeňské diecéze \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-19].

¹⁹⁰ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 80.

¹⁹¹ Viz [Plzeňská diecéze slaví 30 let - Církev.cz | Zprávy \(cirkev.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-19].

výstavy, většinou s církevně historickou tematikou výtvarného¹⁹² nebo odborného rázu. Křížová chodba spojuje všechny významné prostory kláštera s kostelem. Z křížového ambitu se návštěvníci dostanou do pozdně gotické kapitulní síně s kaplí sv. Barbory. Původně plnila funkci poradního a shromažďovacího prostoru řeholní komunity. Dnes je kapitulní síň shodně jako klášterní zahrada (rajský dvůr) vyhledávaným místem pro uzavírání občanských a církevních sňatků. Zároveň je síň díky mimořádné akustice atraktivním prostorem pro pořádání komorních kulturních akcí. Pobočka tak není pouze turistickým cílem a jednou z místních paměťových institucí, ale je to meditační a spirituální místo, kde člověk může najít klid, a to v centru průmyslového města.¹⁹³

První patro expozice pobočky seznamuje návštěvníky s dějinami křesťanství na území plzeňské diecéze, liturgickým rokem a svátostmi. Prezентuje rovněž dějiny plzeňské diecéze a umístěna je zde i plastika patrona diecéze blahoslaveného Hroznaty. Audiovizuální sál a mobiliář původní historické klášterní knihovny jsou také součástí expozice. V prostoru před obrazárnou mohou návštěvníci zhlédnout film s tematikou boření a ničení kostelů v ČR od konce 2. světové války do roku 1989. Vrcholem prohlídky muzea je klenotnice. Prostor původně sloužil jako klášterní nemocnice. Klenotnice vystavuje na odiv nejcennější umělecká díla evropského významu (např. obraz Madony zv. Poleňské od Lucase Cranacha st. z roku 1520), liturgické předměty a roucha z farnosti Biskupství plzeňského a depozitářů ZČM.¹⁹⁴ Nabídka stálých expozic byla v roce 2023 obohacena o dvě výstavy. Tou tradiční je výstava umělců sdružených v UVU, kterou na konci května vystřídala výstava *Fascinace Santinim* inspirovaná 300. výročí úmrtí ikony barokní architektury Janem Blažejem Santinim-Aichelem.¹⁹⁵

4.6.3 Muzeum loutek v Plzni

Muzeum loutek jako pobočka ZČM prostřednictvím moderní interaktivní expozice vypráví příběh plzeňského loutkářství. Plzeň jako loutkářská velmoc je neodmyslitelně spojena s působením nejvýznamnějších českých loutkářů Josefa Skupy a Jiřího Trnky. Zároveň se v muzeu zachoval takřka celý fundus divadla Karla Nováka, darovaný muzeu potomky rodiny.

¹⁹² Od 1. 4. do 14. 5. 2023 se v letním refektáři uskutečnila výstava tvorby členů Unie výtvarných umělců (UVU) Plzeň „Apokalypsa,“ a to v rámci festivalu duchovní kultury *Letnice umělců 2023* ve spolupráci se ZČM – viz [Výstava: Apokalypsa \(Letnice umělců 2023\) \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-19].

¹⁹³ Engler, 2019 (nečíslovaná publikace).

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Na výstavě se spolupodílela i Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara Západočeské univerzity v Plzni - viz [Výstava: Fascinace Santinim \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

Důvody pro založení muzea tak byly jednoznačné. Ovšem najít vhodný prostor nebylo lehké. V roce 2007 statutární město Plzeň vybralo pro muzeum historický dům¹⁹⁶ na náměstí Republiky č. p. 13. Muzeum bylo otevřeno v roce 2009 po zásadní rekonstrukci respektující památkově významný ráz domu. Pobočka ZČM je tak umístěna v historické budově (exponátu), kde návštěvníci mohou mířit po schodech směrem vzhůru třemi podlažími a sledovat (kochat se) v čase kočovné počátky loutkářství v regionu od začátku 19. století až po současnost.¹⁹⁷

Muzeum je rozděleno na dvě části. V přední tříúrovňové expozici mohou návštěvníci zhlédnout např. unikátní oživený model nejstaršího plzeňského loutkového Škodova divadla. První patro expozice mapuje nejslavnější období dějin plzeňského loutkářství: Novákovo divadlo, Loutkové divadlo Feriálních osad s hlavními představiteli Karlem Novákem, Josefem Skupou a Jiřím Trnkou. Nechybí ani nejslavnější plzeňské loutky celosvětového věhlasu Spejbl a Hurvínek. Druhé patro zprostředkovává atmosféru profesionálního Divadla Alfa, kde se návštěvníci mohou stát loutkoherci.¹⁹⁸ Muzeum s multifunkčním sálem nabízí navíc výukové a zážitkové programy, např. stálou expozici *Příběh na niti*, výukový program *Lazebnický dvorek*, první father friendly program v Plzni a loutkomat inspirovaný divadlem Karla Nováka atd.¹⁹⁹ Příkladem podpory ze strany kraje v roce 2023 může být odsouhlasení podání žádosti ZČM o finanční podporu projektu *Letní tvořivé dílny Muzea Loutek v Plzni* z dotačního programu statutárního města Plzně Mikrogranty na podporu kulturních a uměleckých projektů pro rok 2023, a to na základě usnesení RPK č. 3562/23 ze dne 29. 5. 2023. V roce 2023 muzeum teprve jako druhá organizace v ČR získalo mezinárodní certifikát *Domov pro vzdělávání v 21. století* (Home of 21st Century Education).²⁰⁰

4.6.4 Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech

Motto B. Horáka: „*Naše muzea zapomínají příliš často pro samé sbírání materiálu, že jsou zde proto, aby sebrané kulturní statky zpřístupňovala veřejnosti způsobem živým, životu blízkým a životu sloužícím. Nejsou jen pro bádání vědecká, nýbrž pro poučení.*“²⁰¹ Na tyto myšlenky

¹⁹⁶ Původně to byl středověký dům, který poničil požár a po následné rekonstrukci byl v roce 1521 prodán. Rychtář Jan Bakalář ho nechal přestavět v renesančním stylu a inspirací mu přitom byla radnice. Dnes dům zaujme na první pohled renesanční fasádou s plastikami bájných zvířat. Nad portály jsou dodnes dva znaky připomínající Jana Bakaláře, dvakrát přetážený šíp a slunce s monogramy J.S. a Z.S. – viz Vašíček, Formanová, 2012, s. 31.

¹⁹⁷ Vašíček, Formanová, 2012, s. 31,33.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 33.

¹⁹⁹ Viz [Muzeum loutek \(zcm.cz\)](https://zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-20].

²⁰⁰ Viz [Muzeum loutek v Plzni bylo certifikováno jako Domov pro vzdělávání v 21. století/ Home of 21st Century Education \(zcm.cz\)](https://zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-20].

²⁰¹ Cit. Paměť PK, 2008, s. 62.

svého zakladatele navazuje pobočka ZČM Muzeum Dr. Bohuslava Horáka²⁰² v Rokycanech, které bylo založeno v roce 1904 a sídlí v historickém centru Rokycan, pobočky má v Dobřívě a Mýtě. Jméno zakladatele muzea z jeho názvu zmizelo v 60. letech 20. století, a to v souvislosti s transformací muzea na muzeum s okresní působností. Původní název muzea byl obnoven až v roce 1990. Muzejní instituce dokumentuje svěbytnou venkovskou architekturu i nezastupitelnou úlohu Rokycanska v dějinách zpracování železa v českých zemích. Po založení muzea přichází strmý růst vývoje sbírek. Přírodovědecké kolekce především paleontologické se začaly rozrůstat prostřednictvím darů od soukromých sběratelů po otevření muzea, přičemž tradice sběratelství zkamenělin na Rokycansku sahá až do poloviny 19. století. V období 1909-1915 se rozrůstaly také historické sbírky. Muzejní knihovna byla otevřena v roce 1906 a její sbírkový fond postupně obohatil měsíčník *Brdský kraj*; po nuceném vystěhování sídlí knihovna od roku 1998 v Mýtě. V roce 1937 zorganizovalo muzeum výstavu k příležitosti 100. výročí narození Jindřicha Mošny;²⁰³ a v roce 1938 to byla výstava věnovaná Kašparu Šternberkovi. Tento akt na prahu 2. světové války byl přímo symbolický. Léta po skončení 2. světové války by spojena s nárůstem sbírkového fondu dokumentujícího osvobození, došlo k rozšíření sbírky militarií, textilu aj. V rozmezí let 1948-1959 muzeum realizovalo osm výstav, z nichž dvě byly přírodovědné a dvě dedikované sbírkám největšího donátora rokycanského muzea plk. Viléma Fridricha u příležitosti *Týdne muzeí*. V roce 1962 došlo k přechodu zřizovatelské funkce z města na Okresní národní výbor (později Okresní úřad), který ho spravoval až do roku 2002. V rámci procesu přechodu byly převedeny sbírky i objekty, v nichž mělo muzeum uloženy sbírky.²⁰⁴

V rokycanském muzeu dochází od počátku 60. let 20. století k profesionalizaci muzejní práce, změnám v evidenci sbírek a postupné profilaci jednotlivých oborů v muzeu. Muzeum i přesto, že provádělo doplňování všech fondů, začíná se specializovat na paleontologii a železářství. Tyto obory mají v regionu dlouholetou tradici.²⁰⁵ Další osud muzea byl až do roku 1989 poznamenán nastoleným politickým režimem. Od roku 1989 muzeum vydává *Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka*. Rokem 1995 započala tradice konání odborných seminářů a konferencí pořádaných v tříletých cyklech na téma *Tradice a současnost železářské výroby*, a to s ohledem

²⁰² B. Horák byl zakladatelem a ředitelem muzea. Ovlivňoval sbírkotvornou činnost muzea v letech 1905-1941. Muzeum chápal jako komplex. B. Horák byl také středoškolským profesorem, politikem a členem Sokola. Za svoji odbojovou činnost byl zatčen a v roce 1942 zemřel v Osvětimi. V roce 1931 byl B. Horák jmenován čestným občanem města Rokycan – viz Paměť PK, 2008, s. 52-53.

²⁰³ V roce 2005 byla otevřena expozice o životě a díle Jindřicha Mošny v Dobřívě. V roce 2006 byla částečně poškozena povodní a ke znovuotevření došlo v roce 2007 - viz Paměť PK, 2008, s. 67.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 49,52-58.

²⁰⁵ Viz [muzeum2 \(rokycany.cz\)](http://muzeum2.rokycany.cz) [online]. [cit. 2023-07-20].

na již zmíněnou specializaci muzea, a tou je dokumentace železářství. Od roku 2002 se v muzeu koná také *Bienále grafiky*.²⁰⁶

Pobočkou ZČM je muzeum od roku 2015. Od roku 2016 má muzeum k dispozici i novou výstavní síň, která vznikla po rekonstrukci bývalé muzejní budovy v ul. J. Knihy v Rokycanech.²⁰⁷ Od svého založení se rokycanské muzeum specializuje na historii, etnografii, paleontologii a přírodovědu, čemuž odpovídá i jeho 6 expozic. Expozice *Železářská výroba na Rokycansku a Podbrdsku* nabízí návštěvníkům tradiční železářskou výrobu regionu Rokycanska, Podbrdsku od 14. století do poloviny 20. století. K vidění jsou modely milířů, vodního hamru, cvočkařské výhně apod. Druhá expozice *Venkovské bydlení na Rokycansku* přibližuje bydlení na venkově v polovině 19. století, prezentované souborem malovaného nábytku z obce Ejpovice, dále nástroje používané ve venkovském dvoře a při hospodářských pracích. *Měšťanská domácnost na Rokycansku* jako třetí expozice je členěna na kuchyni a měšťanský salón. Je doplněná o kolekci skla a porcelánu z 2. poloviny 19. století. Čtvrtá expozice *Rokycansko v minulosti* mapuje historii Rokycanska od pravěku do roku 1918. Představeny jsou nejstarší nálezy z doby kamenné, první slovanské osídlení a raný středověk. Pátá expozice *Příroda pro budoucnost* prezentuje rozmanitost přírody Rokycanska. Vystavené exponáty zvířat jsou doplněny fotografiemi rostlinných druhů a biotopů. Šestá expozice *Otisky času* dokumentuje Rokycansko, ležící na západním okraji oblasti zvané Barrandien,²⁰⁸ jako bohaté na paleontologické sbírky. Fond čítá 130 tis. ks zkamenělin. Součástí expozice je interaktivní mapa, na níž jsou vyznačena paleontologická naleziště regionu a elektronický katalog graptolitů a trilobitů.²⁰⁹ Muzeum dále zprostředkovává přednášky, komentované prohlídky, tvůrčí dílny, ukázky zapomenutých řemesel a vzdělávací akce. Z mnoha výstav, které muzeum realizuje, stojí za zmínku výstava *Křídla Rokycan, Letiště Rokycany – Historie v obrazech* (14. 4. – 24. 9. 2023). K této výstavě muzeum připravilo doprovodný program, přednášku na téma *Českoslovenští letci Rokycanska a Plzeňska v britském Královském letectvu*. Příkladem restaurování sbírek v oddělení knihovny a informací uvedeného muzea v roce 2020 může být provedení náročného restaurování (dodavatelsky) 1 ks starého tisku sign.

²⁰⁶ Paměť PK, 2008, s. 62,65.

²⁰⁷ Viz [Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech \(zcm.cz\)](https://zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-20].

²⁰⁸ Na základě archeologických nálezů jsou naleziště železa na Zbirožsku pojmenovány podle francouzského badatele Barrandiena. Důležitá vrstva barrandienské rudy zasahovala území od Plzně přes Rokycany, Zbirožsko, Berounsko až do Prahy – viz Hofmann, 1968, s. 7.

²⁰⁹ Viz [Expozice Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech \(zcm.cz\)](https://zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-20].

č. St 1452 Dictionarium (r. 1700), na který byla v daném roce získána dotace z programu ISO/D-c MK ČR.²¹⁰

Předchozí kapitoly analyzovaly činnost ZČM a jeho poboček s cílem objasnit přínos této instituce v péči o kulturní dědictví v ČR. Prezentované byly ukázky hmotného kulturního dědictví. Proto bude poslední kapitola analyzovat pobočku ZČM, Vodní hamr Dobřív. Jedná se totiž o jedinečný příklad záchrany nejen hmotného kulturního dědictví, ale navíc v sobě tato unikátní funkční technická památka ukrývá nadhodnotu nehmotného kulturního dědictví, a to přímo v plzeňském regionu, kde žijí. Je důležité a nezbytné při analýze péče o kulturní dědictví nevynechat také technické památky.

5 Vodní hamr Dobřív – technická památka

NPÚ a jeho specializované centrum dokumentuje fond technických památek, které prezentují hmotné pozůstatky zaznamenávající vývoj vědy, výroby a techniky, tj. objekty související s těžbou, výrobou, dopravou a skladováním. Technické a průmyslové dědictví jako součást kulturního dědictví představuje vedle hmotných dokladů výrobních činností, také zkušenosti vědecké, výzkumné, architektonické, umělecké, sociální, a to včetně jejich propojení v rámci Evropy a světa. V současné době v ČR z více než 2 500 technických památek získalo 38 status NKP (mezi nimi i Vodní hamr Dobřív). Je třeba uvést, že památkový zákon neukotvuje termín technická památka. Navíc řada technických památek není vedena samostatně, ale je součástí dalších chráněných areálů.²¹¹ Podle Dvořákové není cílem ochrany těchto památek zachovat kompletní technický fond. Postačí např. ponechat alespoň část technologického vybavení jako připomínku minulé výroby, která promluví do současnosti a osloví širokou veřejnost. Nejdůležitější při záchraně technických památek je vzbudit zájem veřejnosti. S rostoucím množstvím prohlašovaných objektů za technické památky, je třeba také odborně posoudit, co je cenné. Unikátnost technických památek je přitom důvodem, proč postupně nabývá na významu nejvyšší stupeň jejich ochrany. Na světový seznam UNESCO se však zatím žádná česká technická památka nedostala, ale několik jich usiluje o zápis.²¹²

²¹⁰ Výroční zpráva ZČM za rok 2020, s. 59.

²¹¹ Viz [Industriální památky - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-21].

²¹² Viz [Technické památky už nejsou popelkou | Moderní obec – odborný měsíčník \(moderniobec.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-21].

Takovou by mohl být i objekt historického hamru²¹³ zvaného Horní – nejvýznamnější památka svého druhu v ČR,²¹⁴ která se nachází v sousedství Hutského rybníka v horní části podbrdské vesnice Dobřív ležící cca 7 km jihovýchodně od Rokycan. První písemná připomínka o obci Dobřív se objevuje v listině krále Jana Lucemburského z roku 1325, v níž byly Dobřív a dvě další vesnice postoupeny do dědičného vlastnictví Petra z Rožmberka. Ves byla situována na místě bývalého Dobřejova dvorce na pravém břehu Černého (dnes Padrtského) potoka.²¹⁵ Petr z Rožmberka připojil Dobřív ke svému strašickému panství. Spolu se Strašicemi se dostal Dobřív pod správu zbirožského panství.²¹⁶ Panství následně vystřídal mnoho vlastníků, mezi nimi např. Šternberky a po nich Lobkovice. Právě s nimi je spojena v Dobřívě výroba železa ve velkém.²¹⁷

5.1 Historie dobřívské huti

Historie hamru je ojedinělá. Již z roku 1505 pochází první zmínka o dobřívské huti,²¹⁸ kdy zbirožské panství nabyli Lobkovicové. K huti náležela pec dýmačka,²¹⁹ v níž se tavilo z dřevěného uhlí surové železo. Dřevěné uhlí²²⁰ vypalovali uhlíři, kteří patřili k huti, a to v lesích poskytujících dostatek dřeva. Dva hamry s ohřívacími pecemi prokovávaly²²¹ železo

²¹³ První zmínky o hamrech v Čechách pocházejí z poloviny 14. století. Název hamr byl používán pro celou huť, popřípadě i celou osadu, která vznikla kolem železářny. Hamr představoval zásadní technické zdokonalení železářství, neboť se zde rozkovávala hrouda na základní tvary železa. Názvem „hamr“ se také označuje kladivo poháněné vodním kolem, později nadhazovací kladivo. Hlava kladiva byla nasazená na dřevěném toporu a dopadala na železnou kovadlinu – viz Nový, eds., 1974, s. 242-243.

²¹⁴ Paměť PK, 2008, s. 67.

²¹⁵ Kouble, 2005, s. 3.

²¹⁶ Bělohlávek, 1943, s. 3.

²¹⁷ Světlík, 1996, s. 14-15.

²¹⁸ Huť zde vznikla, protože se vlevo nad rybníkem nacházelo ložisko železné rudy – viz [Vodní hamr v Dobřívě: místo, kde se současnost prolíná s historií | Plzeň \(rozhlas.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-22]. V Dobřívě byly vždy dvě hutě. Hořejší huť (dnešní NKP) dodnes funkční technická památka. Dolejší huť je mladší než samotný střed obce cca o 2 století. První zmínka o ní pochází z roku 1526 - viz Kouble 2005, s. 3-4. Obě hutě měly stejného majitele a musely kooperovat, protože leží na stejném náhonu. Těžiště železářské výroby bylo v dolejší huti. Hutě v Dobřívě fungovaly více než 300 let – rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

²¹⁹ Stavba hliněné pece dýmačky a tavba železa proběhla na Vodním hamru v Dobřívě ve dnech 5.- 8. 7. 2023. V rámci akce Technologie našich předků, kdy členové spolku Renegáti z jižních Čech seznámili návštěvníky s experimentální tavbou železné rudy v peci a ukázali, jak složitá je cesta od železné rudy k vykovanému hřebíku. – viz [Vodní hamr Dobřív: Technologie našich předků \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-22]. Železo se kovalo při teplotě 1 150 až 1 200 °C. Kováři poznali teplotu podle světle žluté barvy rozžhaveného železa – viz [Vantroky, buchary i tavba rudy. O vodní hamr v Dobřívě byl mimořádný zájem - Rokycanský deník \(denik.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²²⁰ Ve dnech 28. – 29. 10. 2022 se na hamru uskutečnila výroba dřevěného uhlí v milíři, a to v rámci akce Technologie našich předků, kdy byl postaven milíř, obložen hlinou a zapálen. Dále došlo ke kontrolovanému hoření, následně byl milíř rozebrán a vypálené uhlí bylo použito v kovářské výhni – viz [Technologie našich předků – výroba dřevěného uhlí v milíři \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-22].

²²¹ Kovárna byla nedílnou součástí huti. Důvod byl ten, že hotové železo mělo určitý objem. Navíc v 16. století ještě neexistovaly vysoké pece, proto hutníci nechali vlastní kameninu zatuhnout. Tuto hmotu předky nazývanou

na polotovary.²²² Od roku 1594 byla zdejší huť součástí komplexu královské komory, neboť zbirožské panství bylo za velezradu odejmuto Lobkovicům. K rozmachu železáren v Dobřívě i Strašicích došlo za působení majitelů Rožmitálu Gryspoků z Gryspachu.²²³ Zřejmě v roce 1614 vzniká v Dobřívě vysoká pec vallonského²²⁴ typu podle vzoru podnikatele Kašpara de Sarta. Pec vyráběla tekutou litinu, která musela být zkujňována²²⁵ dříve, než ji mohl hamr²²⁶ vykovat. V období třicetileté války v Dobřívě italský nájemce Zanetti (krutý vykořisťoval poddaných), a po něm Vilém Šírer, produkoval nejen motyky a sekery, ale i dělové koule a hlavně, především pro císařské vojsko.²²⁷

Po roce 1636 koupil huť Šalamoun Šírer. V té době bylo její umístění a vzhled sestávající z hamru, skromné huti a pustého mlýnce, zcela jiné než dnes.²²⁸ V roce 1647 se stal majitelem huti syn Šalamouna Vilém Šírer. V poválečném období dobřívská huť prosperovala. Zvýšená poptávka po železe přiměla Šíreru k výstavbě druhého hutního podniku v Dobřívě, a to v místech kde už dříve hamr byl.²²⁹ Po nezbytných úpravách vznikla Hořejší huť.²³⁰ Vysoká pec byla v 17. a 18. století jádrem železáreny. Od roku 1658 v jednotlivých podnicích železáren stáli v čele šichtmistři, podle horního zákona důlní úředníci, kteří podléhali zbirožskému hejtmanovi.²³¹ V roce 1684 Šírerové prodali železnou huť sestávající z vysoké pece, 2 hamrů, krénfajeru (výheň na přetavování strusky a získání zbytků železa) za 6 tis. zlatých.²³² V roce 1692 se stal Dobřív opět součástí zbirožského panství a byl zde zřízen hutní úřad, jehož budovy jsou dodnes k vidění poblíž kamenného tzv. „švédského“ mostu v Dobřívě.²³³ V roce

„železnou houbu“ kovárna rozdělila na menší části a ty kováři prokovávali – viz [Vodní hamr v Dobřívě: místo, kde se současnost prolíná s historií | Plzeň \(rozhlas.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-22].

²²² Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany.

²²³ Světlík, 2006, s. 13-14.

²²⁴ „Vysoká pec v Dobřívě byla si 6 m vysoká při nejširším průměru 170 cm a obestavěná zprvu dřevěnou stavbou v podobě lešení a později zděnou, aby bylo možno do pece horem sypat. Taková pec už byla schopna produkovat litinu, jejíž použití na odlévání stříeliva, dělostřeleckých koulí, přineslo pozdější nebyvalý rozmach hutnictví na Podbrdsku“ - cit. Světlík, 2006, s. 14.

²²⁵ Při zkujňování šlo o snížení obsahu uhlíku a odstranění dalších škodlivých příměsí. Při tomto procesu vznikaly kysličníky železa, které okysličovaly uhlík a přecházely do strusky – viz Nový, eds., 1974, s. 449.

²²⁶ Konstrukční typ hamru, nadhazovací kladivo (jednozvrtná páka) byl používán výhradně v 17. století. Druhý konstrukční typ kladiva chvostové, byl v podstatě dvojezvrtná páka – viz Kořan, 1946, s. 168-169.

²²⁷ Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany.

²²⁸ „Na místě „pustého mlýnce“ zřízen z opuštěného hamru nade vsí nový mlýn, avšak i ten byl brzy opuštěn a přeměněn opět v hamr. Byl zván hamrem hořejším na rozdíl od hamru dolejšího, t.j. ve vsi“ – cit. Bělohávek, 1943, s. 8-9.

²²⁹ Šírer postavil u vysoké pece prvního hamru ještě jeden hamr. Toto rozhodnutí nebylo však uvážené, a proto požádal českou komoru, aby mohl jeden z hamrů přeložit na jiné místo, což mu bylo povoleno. Po roce 1656 byl skutečně hamr přenesen na nové místo (cit. z pozemkové knihy: „z mlejnce pustého, kdež nyní hamr stojí“) a v roce 1658 již matriky v Dobřívě připomínají mistra v Hořejší huti – viz Majer eds., 1982 (II. díl), s. 91.

²³⁰ Světlík, 2006, s. 22-24.

²³¹ Kořan, 1946, s. 112-113, 218.

²³² Viz [Historie hamru \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-21].

²³³ Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany.

1700, kdy byl majitelem zbirožského panství hrabě Přehořovský, se uskutečnila řada zlepšení na panství. Jedním z nich byla i stavba nové budovy Hořejšího hamru v roce 1701. Dosavadní sešlá dřevěná budova byla rozebrána a na jejím místě byla postavena budova nová.²³⁴ Patrně až v 18. století se u nás začalo vyrábět hřebíkářské železo, a to ve tvaru prutů neboli cánů. První zmínky o cánhamrech²³⁵ je možné nalézt v letech 1724-1726 právě v Dobřívě. Jejich stavbu vyvolal stoupající zájem o tento artikl nikoliv na Podbrdsku, ale až v Chebu, odkud ho bylo možné vyvážet dále do Německa.²³⁶

Vysoká pec byla opuštěna od roku 1819. Roky 1825-1830 se nesly ve znamení rekonstrukce hamru, a to zhruba do dnešní podoby, ale hamr byl kratší. Na straně u hráze rybníka stály ještě další přístavby, přičemž ve zděném přístavku byla umístěna vyhřívací pec.²³⁷ V 70. letech 19. století koupil zbirožské panství dr. H. B. Strousberg. Tento podnikatel, bankéř, makléř a stavitel železničních tratí měl v úmyslu zde vybudovat velký hutní podnik z rudných ložisek zbirožských a mirošovského koksu.²³⁸ Komplet strojů, který Strousberg na hamr zakoupil před rokem 1874, byl na tehdejší dobu natolik kvalitní, že zde funguje dodnes.²³⁹ Horní hamr přestal vyrábět kujné železo a byl transformován na hamr nářadový. Na základě statistiky z roku 1867 byly v Dobřívě ještě hamry prutové, tj. zkujňovací, ale v roce 1877 jsou již zmiňovány pudlovací pece.²⁴⁰ Bankovní krach v letech 1875-1878 a dvě přírodní katastrofy znamenaly likvidaci Strousbergova podnikání. Po jeho bankrotu převzala vzniknuvší válcovnu společnost Merores a poté podnikatel Max Hopfengärtner. Rok 1903 znamenal přemístění válcovny do Rokycan a v Dobřívě zůstal činný pouze tzv. Horní hamr.²⁴¹

Na samém počátku 20. století došlo k obnovení interiéru hamru, který obsluhovalo 30 pracovníků. V tomto stavu fungoval hamr i v období obou světových válek.²⁴² V roce 1945 se spojil dobřívský podnik s Železárnami Bílá Cerekev, n. p., v Hrádku u Rokycan a byla sem přesunuta pomocná výroba. Do roku 1956 se zde kovaly různé druhy nářadí (radlice, motyky, rýče, ale i kostry sedel pro vojenskou jízdu).²⁴³ V roce 1956 v souladu se scénářem

²³⁴ Majer, eds., 1982 (II. díl), s. 92.

²³⁵ Kromě cánhamrů (Zainhammer) na hřebíkářské železo se ještě rozeznávají hamry na tyčové železo (Stahlhammer) a hamry na plechy (Plechhammer), drátovny – viz Kořan, 1946, s. 173.

²³⁶ Majer, eds., 1982 (II. díl), s. 93.

²³⁷ Kouble, 2005, s. 6-7.

²³⁸ Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany.

²³⁹ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

²⁴⁰ Majer eds., 1982 (II. díl), s. 95.

²⁴¹ Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany.

²⁴² Paměť PK, 2008, s. 71.

²⁴³ Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany - Hutní výrobu v Dobřívě můžeme shrnout následovně. Prvotně zde fungovaly výhně na přímou výrobu železa z rud, vysoké pece od roku 1614 do roku 1817, zkujňovací hamry do 60. let 19. století, pudlovna a válcovna v období technické revoluce do roku 1903 a konečně

kolektivizace bylo vydáno rozhodnutí o tom, že zemědělské nářadí se bude vyrábět unifikovaně, průmyslově, a především jinde než v hamrech. Tímto rokem tak končí výroba v hamrech v naší republice.²⁴⁴ Následkem toho se výroba zastavila a kola hamru se přestala definitivně točit. Dokonce padly návrhy na jeho demolici, ale nakonec zvítězil zdravý rozum.²⁴⁵ Zásahu na záchraně hamru mají především 3 místní bývalí hamerští valčíři a kováři. Tito důchodci usilovali o to, aby mohli hamr provozovat jako dílnu a zároveň v hamru legalizovat činnost muzea. Jejich snaha zpočátku připomínala boj s větrnými mlýny. Hamr byl ve špatném technickém stavu a žádná instituce jeho opravu finančně nepodporovala, provoz hamru tak zajišťovali sami důchodci. Správce hamru vyslovil nepodloženou informaci, že zvrát mohla způsobit parta výletníků z Prahy, která se nadchla myšlenkou místních důchodců na zachování hamru, a možná s pomocí správných konexí se jim podařilo iniciovat záchranu hamru. Zrovna tak ale mohlo přispět k záchraně hamru přijetí zákona č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, národním shromážděním.²⁴⁶ Faktem zůstává, že dne 3. 5. 1958²⁴⁷ byl objekt hamru prohlášen nemovitou kulturní památkou. Jeho nová historie započala s rokem 1963, kdy z iniciativy místních občanů a hlavního inženýra Národního technického muzea (NTM) v Praze Ing. Františka Veselého započaly i první záchranné práce, což umožnilo zpřístupnění této technické památky mimořádného významu veřejnosti v roce 1967.²⁴⁸ NTM je tak dalším aktérem, který má zásluhu na zachování hamru.

V době normalizace, konkrétně v roce 1970, dochází k situaci, že podnikový právník Železáren Bílá Cerekev v Hrádku je nucen řešit nezákonný stav. Ten spočívá v tom, že kulturní památku hamru nemá spravovat národní podnik Železáren. Právník vyzval k jednání představitele Okresního národního výboru v Rokycanech a Okresního muzea v Rokycanech, tak aby byla záležitost uvedena do souladu se zákonem. Tímto způsobem se Vodní hamr Dobřív dostal do správy uvedeného muzea a tato instituce jako další účastník záchrany sehrává pozitivní roli v provozu hamru. Hamr už není přístupný veřejnosti pouze 1x ročně na posvícení a je v něm zřízeno technické muzeum s interaktivní expozicí.²⁴⁹ V letech 1971–2003 byl tedy hamr spravován Okresním muzeem v Rokycanech. Postupně v hamru proběhlo mnoho finančně nákladných oprav. Bylo nutné zajistit statiku objektu i provozuschopnost dobových

nářadový hamr, který byl v provozu do roku 1949 – viz Průvodce po technických památkách v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1993, s. 25.

²⁴⁴ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

²⁴⁵ Koubl, 2005, s. 8-9.

²⁴⁶ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

²⁴⁷ Viz [Historie hamru \(zcm.cz\)](https://www.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-21].

²⁴⁸ Majer, eds., 1982 (II. díl), s. 98.

²⁴⁹ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

strojů. V 70. a 80. letech 20. století byla provedena výměna krovu, byla obnovena šindelová střecha a postaveny nové vantroky. V 90. letech 20. století došlo k obnově a opravě koryta, které přivádí vodu pro kola. Počátek 21. století je spojen se zajištěním zdiva hamru a byla také vyměněna nosná konstrukce vantroků. Stavební zásahy přitom neubraly nic na půvabu hamru, ani na jeho vypovídací hodnotě, které ho spolu s vnitřním zařízením, i když zčásti nepůvodním, činí památkou nadregionálního významu. Navíc zcela nenahraditelná je role hamru, kterou plní jako nositel tradic lidového a historického řemesla v celém regionu západních Čech.²⁵⁰ V letech 2003–2015 hamr spravovalo Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech. Za NKP byl Vodní hamr Dobřív prohlášen v roce 2010 a od roku 2015 je vlastníkem hamru PK jako zřizovatel ZČM, pobočka Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech.²⁵¹

5.2 Revitalizace hamru

Interiér NKP se prezentuje jako plně funkční technická památka imitující provoz konce 19. století, což však s sebou přináší její opotřebení. Proto je na místě zmínit zásadní opravy, které na hamru proběhly, aby zvýšily návštěvnický komfort a pomohly uchovat památku ve funkčním stavu pro příští generace. Již v roce 2009 bylo nutné řešit nevyhovující stav fasády západní štítové zdi hamru, kdy docházelo na několika místech k postupné degradaci soudržnosti omítek vlivem vlhkosti. Proto Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, které v té době hamr spravovalo, podalo žádost na opravu vlastníkově předmětné památky, a tím byl Městský úřad v Rokycanech. Ten jako příslušný orgán vydal závazné stanovisko²⁵² (č. j. OŠK 2009/1308/3 ze dne 8. 12. 2009) k provedení výměny stávající památkově nevhodné, zprohýbané, zrezlé mříže za novou, kovanou, umístěnou v oblasti vstupu do lednice pod dřevěnou konstrukcí vantrok a malých kovaných vrátek. Dále byla provedena jednoduchá stavební oprava západního průčelního štítu objektu hamru spočívající v odstranění nesoudržných částí omítek a jejich vyspravení kvalitní vápennou jádrovou omítkou. Zároveň byl proveden povrchový nátěr plochy štítu vápnem a došlo i k výměně poškozeného dřevěného rámu okna v západní štítové zdi. V souladu s § 14 odst. 6 zákona č. 20/1987 Sb., předcházelo

²⁵⁰ Paměť PK, 2008, s. 71.

²⁵¹ Viz [Historie hamru \(zcm.cz\)](http://historiehamru.zcm.cz) [online]. [cit. 2023-07-23].

²⁵² „Zamýšlí-li vlastník kulturní památky provést údržbu, opravu, rekonstrukci, restaurování nebo jinou úpravu kulturní památky nebo jejího prostředí, je povinen si předem vyžádat závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností, a jde-li o NKP, závazné stanovisko krajského úřadu“ – cit. § 14 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb.

vydání závazného stanoviska souhlasné vyjádření odborné organizace státní památkové péče, tj. NPÚ, územní pracoviště v Plzni (č. j. NPÚ-341/6083/2009 ze dne 18. 11. 2009).²⁵³

Další významnou akcí v rámci technické údržby hamru, která proběhla už v době jeho revitalizace, byla v roce 2018 oprava vpusti a odstranění průniku vody pod vantroky. Jako příslušný vydal v dané věci závazné stanovisko Odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu Krajského úřadu Plzeňského kraje²⁵⁴ (č. j. PK-KPP/3981/18 ze dne 29. 11. 2018), a to na základě žádosti ZČM. Souhlasné vyjádření k této opravě vydal NPÚ v Plzni (č. j. NPÚ- 341/90986/2018 ze dne 20. 11. 2018), který při opravě doporučil dodržet následující akceptované podmínky: k utěsnění základů hamru v řešeném úseku použít jílové izolace jako tradiční způsob odvodnění namísto nopových izolací, jejichž použití je z pohledu památkové péče zcela nevhodné; nově osadit nosníky pod vantroky (s ohledem na jejich špatné uložení). Nové uložení nosníků do správné pozice bylo nezbytné vzhledem k regulaci průtoku vody vantroky a zároveň zamezí nadměrnému namáhání dřevěných částí vantrok.

Zcela zásadní pro funkčnost historického technického vybavení objektu hamru z počátku 19. století byla jednoznačně jeho rozsáhlá celková revitalizace,²⁵⁵ která započala v roce 2017. Bezesporu obrovskou zásluhu na tom má tehdejší ředitel ZČM PhDr. František Frýda. Jako hlavní důvody rekonstrukce uvedl nevyhovující stav strojů a jejich pohon. Klíčová byla revitalizace starých rozvodů, např. nevyhovující elektroinstalace.²⁵⁶ Uhnílé dřevěné základy byly hrozbou, že se hamr zastaví a stroje rozpadnou. Přístavba sociálního zařízení (chybějící toalety, absence přístřešku) byla slabinou areálu. Objekt s pokladnou při vstupu není součástí parcely NKP, a proto PK musel hradit opravu ze svých prostředků. Budova totiž nespadá do uznatelných nákladů dotace.²⁵⁷ Cílem rekonstrukce hamru bylo nejen pomoci udržet umělecký a řemeslný odkaz této nejvýznamnější památky svého druhu v ČR, ale také zpříjemnit turistický komfort jeho návštěvníků.

²⁵³ Všechna závazná stanoviska a související rozhodnutí byla získaná na základě badatelského listu ev. č. 4/2023 v NPÚ v Plzni dne 21. 7. 2023.

²⁵⁴ Na základě § 14 odst. 1 a 2, § 28 odst. 2 zákona č. 20/1987 Sb.

²⁵⁵ Na základě závazného stanoviska vydaného krajským úřadem (č. j. KPP/738/16 ze dne 24. 3. 2016), kterému předcházelo vyjádření NPÚ v Plzni (č. j. NPÚ-341/19690/2016 ze dne 18. 3. 2016), v němž NPÚ doporučil revitalizaci s akceptovanou podmínkou, že oprava, resp. údržba strojního vybavení hamru proběhne restaurátorským způsobem osobou nebo firmou, která má příslušné oprávnění k takovému úkonu ze strany MK nebo stranou, která má zkušenosti s opravou dobového hamernického zařízení.

²⁵⁶ Viz [Dobřívský vodní hamr letos čeká mohutná rekonstrukce - Příbramský deník \(denik.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁵⁷ Viz [Dobřívský vodní hamr letos čeká mohutná rekonstrukce - Příbramský deník \(denik.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

Rekonstrukce hamru probíhala v letech 2017–2020 a podílela se na ní architektonická projektová kancelář ATELIER SOUKUP OPL ŠVEHLA s.r.o., a kancelář Ing. arch. Václava Mastného. Akce byla podpořena v rámci 13. výzvy IROP Revitalizace vybraných památek.²⁵⁸ Náklady na opravu vyšly na více než 15,5 mil. Kč. Na financování se podílela EU prostřednictvím Ministerstva pro místní rozvoj ČR, PK a ZČM.²⁵⁹ Během oprav byly zjištěny zcela nové poznatky, jež znamenaly prohloubení znalostí vývoje hamru a historie zpracování železa na Dobřívsku. V lednu 2016 byl projekt zahájen. Podařilo se vysvětlit stavebně-historický vývoj objektu a při archeologickém průzkumu při rovnání podlah v interiéru byly objeveny pozůstatky vysoké pece na výrobu surového železa, jejíž poloha v obci dosud nebyla známa. Dendrochronologický výzkum určil vznik pece na rok 1756. Pod celým objektem hamru byl nalezen také odvodňující kanál, který přiváděl pod vysokou pec vzduch. Tento unikátní kanál²⁶⁰ ústící do náhonu byl vyčištěn a opraven. Před vstupem do hamru byly objeveny zbytky starší valounové dlažby.²⁶¹ Nalezená původní dlažba a zbytky zaniklých budov jsou v rámci revitalizace nově prezentovány a doplněny do jednotné plochy při zachování dochovaných pozůstatků. V rámci obnovy bylo zohledněno citlivé hospodaření s materiálem vykopané zeminy smíšené se struskou a kameny, jež byla opětovně využita pro vnitřní úpravy podlahy.²⁶²

Obnova technického vybavení vodního hamru byla dokončena v květnu 2020. Důkladnou obnovou prošlo veškeré strojní vybavení hamru, zejména buchary, bruska, nůžky a dynamo, která jsou poháněna zrevidovanou hlavní transmisí a předlohovými transmisemi.²⁶³ V rámci revitalizace získalo novou fazonu také ruční dmychadlo²⁶⁴ poháněné čtvrtým vodním kolem. Strojní vybavení objektu z 19. století se čtyřmi vodními koly bylo obnoveno, rozšířeno o chybějící části a byla prodloužena jeho životnost.²⁶⁵ Byla také zrestaurována nahřívací dvouformová pec. Propustnost světla byla nově vyřešena odkrytím oken a vikýře, obdobně jako

²⁵⁸ Financování památek v krajích 2020/2021, s. 17; Projekt revitalizace byl zahájen dne 8. 1. 2016. Registrační číslo: CZ.06.3.33/0.0/0.0/15_015/0000348. Téma projektu: Cestovní ruch a volnočasové aktivity – viz [DotaceEU - Revitalizace NKP Vodní hamr Dobřív](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁵⁹ Viz [V Dobřívě se po velké rekonstrukci otevřel místní vodní hamr \(plzen.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁶⁰ Financování památek v krajích 2020/2021, s. 17.

²⁶¹ Viz [Revitalizace národní kulturní památky Vodní hamr v Dobřívě - ÚOP Plzeň \(npu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁶² Viz [Revitalizace NKP Vodní Hamr Dobřív - Česká cena za architekturu 2022 \(ceskacenaarchitekturu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁶³ Viz [Revitalizace národní kulturní památky Vodní hamr v Dobřívě - ÚOP Plzeň \(npu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁶⁴ Dmychadlo není původní a bylo přivezeno z hamru ve Stráži u Tachova. Po rekonstrukci je celodřevěné včetně těsnění. Na hamru bylo v nefunkčním stavu 50 let. Již v 70. letech 20. století Ing. Rasl z NTM v Praze vypracoval nákresy dmyhadla. Předlohou jeho současné obnovené podoby jsou ale historické prameny – rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

²⁶⁵ Viz [Revitalizace NKP Vodní Hamr Dobřív - Česká cena za architekturu 2022 \(ceskacenaarchitekturu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

tomu bylo v 1. polovině 20. století.²⁶⁶ V rámci revitalizace byla opravena hamernická budova a odstraněny statické poruchy a průsaky vody z přilehlého rybníka. Nově byla opravena vodní kola a postaveno jedno nové dosud chybějící kolo.²⁶⁷ V interiéru hamru byl doplněn mobiliář a instalována expozice hamernických výrobků včetně nekompletního hamru a historie železářství. Návštěvníci jistě ocení nově vybudované provozní zázemí. Při rekonstrukci byl kladen důraz na zachování autentických hodnot památky, dochované matérie stavby a dotvoření atmosféry provozu hamru z počátku 20. století. Památková obnova a nová expozice NKP Vodního hamru Dobřív zhodnotila jedinečnou stavbu hamru do funkční podoby, která prezentuje hamernické řemeslo a historii železářství na Rokycansku.²⁶⁸ Pro veřejnost byl revitalizovaný objekt hamru uveden do zkušebního provozu dne 9. 6. 2020, slavnostní otevření potom proběhlo dne 5. 9. 2020.²⁶⁹

Po rekonstrukci hamru v roce 2020 se zájem ZČM soustředil převážně na postupnou údržbu technologických zařízení pro kování. Tyto exponáty jsou v prostředí hamru vystaveny působení prachu a vlhkosti, což klade vysoké nároky na jejich údržbu. Ve spolupráci s restaurátorem Zdeňkem Vaindlem z Mirošova se pracovníci ZČM podílejí na zpracování dokumentace, návodů údržby a servisních návodů technologií na hamru pro budoucí muzejníky. Jako podstatný nedostatek péče o tuto kulturní památku vnímají fakt, že neexistuje žádný písemný dokument ukotvující manuál, jak o vodní hamr pečovat. Dosud byly veškeré zkušenosti v této otázce předávány ústně. O nápravu budou pracovníci ZČM usilovat v následujících letech, protože jde o činnost do jisté míry experimentální a její výsledky se projeví až v dlouhodobém horizontu. Technická údržba v hamru se týká i nainstalovaného zabezpečovacího a protipožárního zařízení, které prochází pravidelnou kontrolou. S provozem hamru souvisí i péče o náhony. Muzejní pracovníci vynaložili značné úsilí na vyčištění náhonu protékajícího obcí Dobřív od usazenin a vegetace. Ve spolupráci s externími firmami byla provedena úprava bočního přepadu vyrovnávací nádržky tak, aby plnila správně svůj účel. Pokud se týká restaurování hamernického vybavení, tak prostřednictvím oddělení konzervování ZČM bylo v roce 2021 konzervováno celkem 8 drobných kovových předmětů z expozice hamru

²⁶⁶ Viz [Revitalizace národní kulturní památky Vodní hamr v Dobřívě - ÚOP Plzeň \(npu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁶⁷ Výroční zpráva ZČM za rok 2020, s. 3.

²⁶⁸ Viz [Revitalizace NKP Vodní Hamr Dobřív - Česká cena za architekturu 2022 \(ceskacenaarchitekturu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁶⁹ Viz [Kola vodního hamru v Dobřívě se po rozsáhlé rekonstrukci opět roztočila - iDNES.cz](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

a restaurován byl ruční vertikální měch²⁷⁰ původem z kovárny u Plimlů v Dobřívě. Hamerníci provedli opravu stojanové vrtačky včetně nového převinutí motoru. V daném roce bylo realizováno restaurování rotační brusky a započalo restaurování pákových excentrických nůžek. Oba exponáty jsou součástí soustrojí poháněného z transmise.²⁷¹

V roce 2022 řešili hamerníci problém s poškozením hřídele vodního kola, který pohání první velký nadhazovací hamr. ZČM, které Vodní hamr Dobřív spravuje, podalo žádost Krajskému úřadu Plzeňského kraje, který prostřednictvím příslušného odboru vydal na základě § 14 odst. 1 a § 28 odst. 2 památkového zákona závazné stanovisko (č. j. PK-KPP/4620/22 ze dne 14. 12. 2022), v souladu s nímž, byla provedena zmíněná oprava. Stanovisku předcházelo souhlasné vyjádření NPÚ v Plzni (č. j. NPÚ-341/96497/2022 ze dne 2. 12. 2022). V rámci opravy byl stávající hřídel nahrazen novým hřídelem z jedlového dřeva, došlo k jeho ošetření proti hnilobě a osazení původního kování, přičemž nedošlo k vizuální nebo technické změně. Důvodem poškození hřídele bylo působení trvalé vlhkosti a dřevokazné houby uvnitř hřídele. Mechanické namáhání bylo potom příčinou prasknutí hřídele pohánějícího nadhazovací hamr. Obdobný problém byl řešen na hamru v létě 2022, kdy muselo dojít k opravě hřídele vodního kola pohánějícího transmissi k pohonu jednoho ze strojních zařízení.

V roce 2022 byla v interiéru hamru realizována zejména průběžná obnova strojového vybavení, které neprošlo údržbou v rámci akce jeho revitalizace. Prostřednictvím oddělení konzervace ZČM bylo konzervováno celkem 12 drobných kovových předmětů z expozice hamru. Hamerníci provedli opravu podlahy v okolí bucharu ajax, přičemž u bucharu bylo sestrojeno napínací zařízení plochého řemene, do pružiny bucharu byly vloženy distanční latě a vadné listy pružiny byly vyměněny. Celé pohybové ústrojí bucharu bylo rozebráno, vyčištěno, promazáno, znovu složeno a seřízeno. V daném roce byla také vyrobena jemná česla a osazena na začátek vantrok tak, aby se zlepšila funkce uzavírání stavidel. Během roku 2022 bylo dokončeno rovněž restaurování pákových excentrických nůžek. Hřídel vodního kola pohonu transmise byl znovu vyroben a ve vodním kole vyměněn. Oba exponáty zrekonstruovala firma Dřevostavby Vaindl z Mirošova.²⁷² Všechny uvedené aktivity týkající se technické údržby hamru jsou dokladem toho, že ZČM nerezignuje na péči o svěřené kulturní dědictví v podobě

²⁷⁰ Jednalo se o rozsáhlou restauraci, při níž byly vyměněny všechny kožené prvky, rovněž byla zpevněna a vyčištěna vnější i vnitřní dřevěná konstrukce a kovové prvky. Barevnost byla zachována podle původně nalezených laků včetně dodržení technologie – viz Výroční zpráva ZČM za rok 2021, s. 51.

²⁷¹ Výroční zpráva ZČM z rok 2021, s. 73-74.

²⁷² Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 3,80.

NKP. Naopak jeho značné úsilí v tomto směru cílí na zachování hamru v co nejlepším technickém stavu pro naše následovníky.

5.3 Expozice hamru

Hamr sídlí v památkově chráněné budově, tj. sám o sobě je exponátem, a zároveň je technickým muzeem, v němž se nachází návštěvnický nejobdivovanější expozice. Je proto na místě uvést o hamru zásadní informace. Současná zděná budova dobřívského hamru má v půdorysu rozměry 32 x 12 m a její základy byly založeny ve svažitém terénu nad hrází Huťského rybníka.²⁷³ Stávající podobu získal hamr zřejmě na přelomu 18. a 19. století. Vznikl na místě starších dřevěných hamrů z let 1658 a 1701.²⁷⁴ Dnes je vodní hamr nejvýznamnější technickou památkou svého druhu zachovanou v původní podobě in situ.²⁷⁵ Vjezd do objektu s interiérem volně otevřeným do krovu z jihozápadní strany vymezuje ostění zaklenuté stlačeným obloukem. Pod vantroky, které přivádějí vodu v náhonu podél budovy hamru pro pohon zařízení, byla zprovozněna lednice pro pět vodních kol na svrchní vodu.²⁷⁶ Jedinečnost interaktivní expozice hamru spočívá v tom, že jsou v ní funkční hamernické stroje. Při prohlídce hoří oheň v kovářské výhni a kováři, které hamr zaměstnává, předvádějí kovářské hamernické práce pod buchary a ruční práci na kovadlině, což není běžné ani v technickém muzeu. Navíc návštěvníci, tj. i děti, mají možnost si sáhnout na řadu muzejních exponátů.²⁷⁷

Při vstupu do expozice se nachází ohřívací výheň na železo a kovářské předváděcí pracoviště. V současné době je hamr poháněn čtyřmi vodními koly, přičemž dvě vodní kola pohánějí dva mohutné nadhazovací hamry na pravé straně expozice, které nesou silné násady (hlava kladiva váží 150 kg) a ty nadzvedává palcové kolo na hřidelu vodního kola (výkon 5–7 kW).²⁷⁸ Mezi hamry, kde probíhá hrubé kování, se nachází dvoukomorová vyhřívací pec, proto aby obě party měly od pece, kde se rozžhaví železo, k pracovišti hamru stejnou vzdálenost. Třetí vodní kolo pohání transmisním rozvodem hamernické doplňkové stroje (nůžky na profilový materiál stříhají železo o průměru 1 palce (in) za studena, nůžky na plech jsou nyní v odborné péči restaurátorů, a dále dynamo na výrobu elektřiny, ta se využívala pouze k ručnímu osvětlení –

²⁷³ Paměť PK, 2008, s. 71. Struska, která vzniká jako odpad při tavně železa, byla předky za 300 let uložena v okolí hamru. Je jí takové množství, že způsobila umělé navršení zeminy, a proto je současná budova hamru utopená v terénu - rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

²⁷⁴ Matásek, 2011 (nečíslovaná brožura).

²⁷⁵ Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany.

²⁷⁶ Paměť PK, 2008, s. 71.

²⁷⁷ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

²⁷⁸ Při prohlídkách se nadhazovací hamry pouští bez zátěže. Se zátěží potom pouze v technologické dny, protože na nich musí pracovat 3 kováři – rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

při prohlídce probíhá názorná ukázka, jak se vyrábí z vody elektřina, rozsvítí se žárovky na stěně hamru).²⁷⁹ Zároveň třetí vodní kolo pohání i dvojici menších stlačovacích hamrů, na nichž kováři při prohlídce provádí drobnější kování.²⁸⁰ Čtvrté vodní kolo slouží k pohonu dřevěného kazetového měchu (dmychadlo) pro vyhřívací pec. Toto zrekonstruované nepůvodní zařízení hamru sloužilo k tomu, aby hořel oheň, a proto se muselo dmýchat. Všechny tyto stroje se nacházejí po levé straně expozice. Páté kolo²⁸¹ náležející k měchu pece shořelo. Na zadní straně hamru je výstava mapující historii železářství. Dále jsou zde vystaveny darované vrtačky, nebozezy a kolovrátky. V době, kdy se ve zdejším hamru vyrábělo, byla jeho zadní část prázdná. Tento prostor se využíval pro koně, aby se zde mohli otočit s nákladem. Hamernické doplňkové stroje, dynamo a dva menší stlačovací hamry poháněné vodními koly jsou umístěné v pravé části expozice. Na konci prohlídkové trasy se nachází rotační ventilátor, který patří k původnímu mobiliáři a regály s ukázkami kovářských výkovků, jako jsou radlice, pluchy a podkovy pro podkováře. Dle sdělení správce je na hamru 80 % původního strojního vybavení a zbytek 20 % nepůvodního se nachází v zadní části expozice.

Po zhlédnutí expozice hamru mohou návštěvníci plynule přejít na výstavu Pamětní síně Jindřicha Mošny (pobočka Muzea Dr. Bohuslava Horáka), sídlící v roubené stavbě Staré hospody č. p. 48 poblíž dobřívského hamru. Tato expozice je věnovaná vzpomínce na Jindřicha Mošnu, herce Národního divadla (přelom 19. a 20. století), který se oženil s Josefínou Jedličkovou, dcerou dobřívského řezníka, hostinského, a často navštěvoval rodiště své ženy. V roce 1991 byla na domě odhalena pamětní deska, jež připomíná Mošnův pobyt v Dobřívě.²⁸² Od roku 2005 byla v domě nainstalována expozice zahrnující obrazové a písemné dokumenty věnované životu a dílu Jindřicha Mošny.²⁸³ Expozice je malá, skromná s návštěvností okolo 500 lidí za sezónu. Veřejnost ji může navštívit v průběhu sezóny na požádání a pravidelně potom o víkendech v období prázdnin a o státních svátcích.²⁸⁴

Pamětní síň návštěvu hamru vhodně doplňuje, přesto ale hamr zůstává hlavním turistickým cílem návštěvníků Dobříva, neboť hamr jako technické muzeum prezentuje zařízení, jež se nikde jinde ve střední Evropě nedochovalo v provozu a nezměněné podobě od 19. století.²⁸⁵

²⁷⁹ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

²⁸⁰ Na stlačovacím hamru se vyráběly pruty (cány), které se vykovaly a z nich se potom vyráběly hřebíky, skoby a různý materiál – viz [Vodní hamr v Dobřívě: místo, kde se současnost prolíná s historií | Plzeň \(rozhlas.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

²⁸¹ Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany.

²⁸² Paměť PK, 2008, s. 72-73.

²⁸³ Viz [Vodní hamr Dobřív \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-25].

²⁸⁴ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 81.

²⁸⁵ Viz [V Dobřívě se po velké rekonstrukci otevřel místní vodní hamr \(plzen.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-24].

S ohledem na zachování „autentického“ a bezproblémového provozu hamru řeší hamerníci různé situace, tak např. před návštěvnickou sezónou v roce 2023 upozornili na umístění krucifixu na zdi v interiéru hamru. Po rekonstrukci byl zavěšený na pravé zdi nad velkými kladivy. Na radu bývalého správce hamru a pamětníka Františka Cipry byl přemístěn zpátky na zeď levou.²⁸⁶ Kováři a správce hamru řeší i problémy spojené s provozem hamru. V březnu 2023 se jim podařilo s obtížemi sehnat antracit, velmi vzácné palivo do kovářské výhně, tj. zachránili začátek návštěvnické sezóny a konání hamernického dne v květnu.²⁸⁷ Sucho v červenci 2023 postihlo i hamr. Nedostatek vody v dobřívském rybníku způsobil, že voda netekla přes vantroky, a i přes snahu šetřit s vodou a pouštět ji pouze v návštěvnickém provozu, byla situace vážná.²⁸⁸ Nakonec vše vyřešilo deštivé počasí.

Vrchol návštěvnické sezóny na hamru představuje příprava nadregionální akce *Hamernického dne v Dobřívě*, která se pořádá každoročně od roku 1990 (s výjimkou let 2020-2021), a to každou třetí sobotu v květnu.²⁸⁹ Od roku 2015, kdy je hamr ve správě ZČM, probíhá organizace hamernického dne plně v režii této instituce. V rámci této akce, která je oslavou řemeslné práce, předvádějí své kovářské umění potomci dávných řemeslníků.²⁹⁰ 30. hamernický den se konal dne 20. 5. 2023 jako tradiční setkání kovářů, uměleckých kovářů, podkovářů, nožířů, mečířů, platněřů, zbrojířů, slévačů, dráteníků a z příbuzných oborů sekerníků, uhlířů, hutníků. Nejdůležitější částí programu je soutěž studentů kovářských škol a učilišť ve volné umělecké tvorbě Dobřívský cvoček a v kování hřebíků na čas.²⁹¹ Jedná se o vyhledávanou akci nejen v rámci regionu, ale i mimo něj, která je spojena s vysokou návštěvností (blíže kapitola 5.4).

Pro svoji unikátnost se Vodní hamr Dobřív může pochlubit i významnými oceněními. V roce 2010 u příležitosti vyhlášení hamru NKP vydala Česká národní banka (ČNB) do oběhu devátou, předposlední, pamětní zlatou minci v hodnotě 2 500 Kč v rámci cyklu Kulturní památky technického dědictví. Na minci dedikované unikátní technické památce je z rubové strany zobrazeno nadhazovací kladivo a v průhledu vodní kolo, které jej pohání, nápis *Hamr v Dobřívě*

²⁸⁶ Důvod přemístění krucifixu je ten, že do hamru se kdysi nevstupovalo velkými vraty jako dnes. Dopravoval se jimi pouze materiál a výrobky. Hamr měl dveře na obou stranách přístavby a dělníci vstupovali do hamru malými dveřmi z přístavby vlevo. Krucifix byl pověšený u nich, aby každý dělník mohl zahájit pracovní den malou modlitbou (dveře jsou zevnitř hamru dobře patrné) – viz [Vodní hamr Dobřív | Dobřív | Facebook](#) článek ze dne 14. 3. 2023 [online]. [cit. 2023-07-25].

²⁸⁷ Viz [Vodní hamr Dobřív | Dobřív | Facebook](#) článek ze dne 21. 3. 2023 [online]. [cit. 2023-07-25].

²⁸⁸ Viz [Vodní hamr Dobřív | Dobřív | Facebook](#) článek ze dne 18. 7. 2023 [online]. [cit. 2023-07-25].

²⁸⁹ Šandová, 1997, Propagační leták Hamr Dobřív, okres Rokycany.

²⁹⁰ Paměť PK, 2008, s. 65.

²⁹¹ Viz [Vodní hamr Dobřív | Dobřív | Facebook](#) článek ze dne 24. 5. 2023 [online]. [cit. 2023-07-25].

2010 a iniciály autora Jiřího Veseláka. Na lící straně je vyobrazen český lev, moravská a slezská orlice, s názvem cyklu, státu a nominální hodnotou.²⁹² Zvláštní ocenění za dobřívský hamr v národní soutěži muzeí *Gloria musaealis 2020* získalo ZČM v roce 2021 za revitalizaci NKP Vodního hamru Dobřív, a to v kategorii Muzejní počin roku 2020, přičemž porota vybírala z celkem 98 soutěžních projektů.²⁹³ Cenu NPÚ *Patrimonium pro futuro* s podtitulem *Společenské ocenění příkladů dobré praxe* vyhlašuje NPÚ od roku 2014, s cílem zdůraznit vydařené realizace a počiny v oblasti památkové péče. V kategorii obnova památky získalo ZČM v roce 2021 cenu za revitalizaci NKP Vodní hamr Dobřív.²⁹⁴ V soutěži Stavba roku Plzeňského kraje roku 2020 získala Revitalizace NKP Vodní hamr Dobřív Cenu hejtmanky Plzeňského kraje.²⁹⁵ Péče o tento technický památkový unikát ze strany ZČM a neutuchající entusiasmus dobřívských hamerníků přinese do budoucna nejen zachování jeho funkčnosti pro následovníky, ale i další ocenění, která si po právu tento historický hamr zaslouží. Dobřívský hamr deklaruje reprezentativní význam kulturního dědictví, neboť prostřednictvím ZČM prokazuje kulturní přínos dané společnosti a v tomto ohledu by měl vzbuzovat naši národní hrdost a respekt i v zahraničí.

5.4 Návštěvnost hamru ve vazbě na rozvoj cestovního ruchu

Péče o záchranu Vodního hamru Dobřív jako unikátní revitalizované technické památky se statusem NKP souvisí s další disciplínou, a tou je cestovní ruch. Podle Patočky a Heřmanové představuje právě cestovní ruch a pořádání kulturních akcí nejperspektivnější nástroj ekonomizace kulturních památek. V současné době však cestovní ruch opomíjí památkové objekty regionálního a lokálního významu. Důvody jsou následující. Tyto památky představují nejpočetnější část hmotného kulturního dědictví a také mnohonásobně převyšují počet objektů, na které byl soustředěn trvalý společenský zájem posledních padesáti let. Současný cestovní ruch se převážně orientuje na státní objekty. Dále je ovlivněn prostorovým rozmístěním NKP na území ČR, a navíc ho prostorově významně určuje pražské turistické centrum, což vede tisíce ostatních kulturních památek k hledání jiného ekonomického zapojení.²⁹⁶

²⁹² Viz [ZM Kulturní památka hamr v Dobřívě - Česká národní banka \(cnb.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-25]. Při prezentaci zlaté mince dne 5. 10. 2010 v dobřívském hamru předal guvernér ČNB Zdeněk Tůma tuto minci tehdejší ředitelce Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech Miroslavě Šandové do muzejních sbírek spolu s certifikátem – viz [Vestník 4.pdf \(cz-museums.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-25]

²⁹³ Viz [Zvláštní ocenění za revitalizaci národní kulturní památky získal Vodní Hamr – Plzeňský rozhled \(plzenskyrozhled.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-25]

²⁹⁴ Viz [Cena Patrimonium pro futuro 2021 - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-25]

²⁹⁵ Výroční zpráva ZČM za rok 2021, s. 3.

²⁹⁶ Patočka, Heřmanová, 2008, s. 148.

Analýza návštěvnosti památek v plzeňském regionu na základě údajů Statistiky kultury ČR ukazuje, že zde vzrostla návštěvnost v roce 2022 o 25 % oproti roku 2021. Nejnavštěvovanější kulturní institucí bylo v roce 2022 v PK ZČM, jehož návštěvnost vzrostla o 75 %. V roce 2022 činila návštěvnost v případě ZČM včetně jeho poboček 65 161 osob. Po samotném ZČM a Muzeu loutek má Vodní hamr Dobřív třetí největší návštěvnost.²⁹⁷

Zájem o návštěvnost dobrívského hamru byl pro mě impulsem k vytvoření vlastní ankety o jeho návštěvnosti zpracované exploračním výzkumem, jehož výstupem je teorie vedená snahou porozumět chování lidí.²⁹⁸ Při tvorbě anketního lístku jsem kladla důraz na to, aby byly otázky v anketě jednoduché, srozumitelné a dotazovaní na ně uměli odpovědět. Částečně jsem přitom využila i deskriptivní výzkum, jehož cílem je hlubší nebo detailní popis určitých skutečností nebo vztahů (např. spokojenost návštěvníků, doba návštěv památek, preference) a na získání informací o určité skupině lidí.²⁹⁹ Anketa návštěvníka – Vodního hamru Dobřív má celkem 5 a z toho 4 dichotomické³⁰⁰ uzavřené otázky: 1. Odkud jste přijel/la?, 2. Jste zde poprvé?, 3. Navštívil/la jste podobnou památku v ČR? (podotázka - V případě, že ano, jakou?), 4. Zaujala Vás prohlídka hamru s průvodcem? 5. Doporučil/la byste památku k návštěvě? Anketa byla umístěna na Vodním hamru Dobřív po dobu návštěvnické sezóny duben–říjen 2023. V době konání hamernického dne 20. 5. 2023 jsem žádala o vyplnění ankety návštěvníky osobně. Vyplňování ankety bylo zcela dobrovolné, a proto není možné očekávat, že se do ní všichni návštěvníci aktivně zapojili. K vyplnění anketního lístku jsem návštěvníky hamru motivovala odměnou ve formě drobného dárku. Tento způsob by mohlo využívat i ZČM, kdyby projevilo zájem o pokračování v dotazování návštěvníků prostřednictvím ankety tak, že by návštěvníky odměňovalo v pokladně slevou na vstupném nebo upomínkovým předmětem, čímž bude naplněna i propagační funkce této památky.³⁰¹

²⁹⁷ Celkem bylo v roce 2022 v Muzeu církevního umění plzeňské diecéze Plzeň 4 293 návštěvníků, v Muzeu Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech 7 200, ve Vodním hamru Dobřív 11 417 (součet celkové návštěvnosti činí 10 450 návštěvníků, a to za hamr samostatně + hamernický den, rozdíl 967 osob je návštěvnost Pamětní síně J. Mošny - nemá vlastní pokladnu; a za akci „28. říjen na hamru“ - zvláštní okruh za snížené vstupné ve vstupenkovém systému Colosseum), v ZČM 17 402 a v Muzeu loutek Plzeň 24 849 návštěvníků - viz [Návštěvnost muzeí, galerií a památek 2022 – STATISTIKA KULTURY České republiky](#) [online]. [cit. 2023-07-26]. Statistika návštěvnosti ZČM je také uvedena ve Výroční zprávě ZČM za rok 2022 na str. 110.

²⁹⁸ Tento výzkum je předběžný. Hlavními prostředky exploračního výzkumu je pozorování a dotazování za použití anket. Návštěvníci jsou dotazováni pomocí anketního lístku, krátkého rozhovoru nebo prostřednictvím interaktivního displeje ve vstupní hale instituce – viz Johnová, 2008, s. 107.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 108.

³⁰⁰ Nejjednodušší uzavřená otázka, která nabízí dvě možné odpovědi obvykle „ano“ a „ne“ – viz Johnová, 2008, s. 113.

³⁰¹ Tamtéž, s. 107.

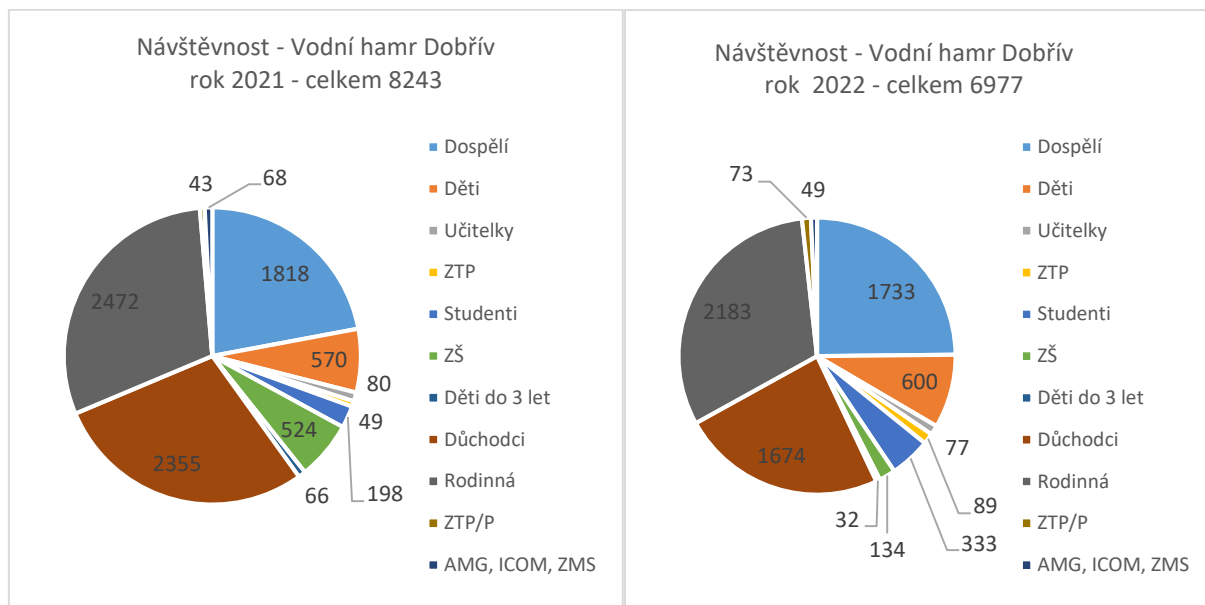
Vyhodnocení ankety je dvojitý. Jedno za hamernický den a druhé za návštěvnickou sezónu. Anketu v době konání hamernického dne 2023 vyplnilo celkem 27 návštěvníků.³⁰² Při jejím vyhodnocení v rámci hamernického dne je třeba konstatovat, že vzorek respondentů ankety byl omezený a vybraný na základě neexaktní, úsudkové metody. Anketu za celou návštěvnickou sezónu 2023 vyplnilo celkem 110 návštěvníků, přitom celkový počet návštěvníků hamru podložený údaji z Návštěvnického systému Vodního hamru Dobřív činil 5 730 návštěvníků. Ze získaných údajů lze vyvodit dílčí závěr, že výsledky ankety sice neobstojí v přísném vědeckém hodnocení, ale tato forma výzkumu je levná a může být provedena poloamatérským postupem, přičemž orientační výstupy jsou získány rychle a pro instituci mají dostačující výsledky.³⁰³ Přesně tento záměr byl i mým cílem. Anketa mi sloužila pouze k amatérskému badatelskému výzkumu jako součásti diplomové práce a měla pomoci dotvořit celkový obraz analyzované problematiky spojené s dobřívským hamrem. Praktické využití ankety by bylo možné např. tím způsobem, že bude umístěna na webových stránkách ZČM, tak aby měli potenciální návštěvníci zpětnou vazbu o spokojenosti/nespokojenosti s návštěvou hamru od návštěvníků, kteří již tuto památku zhlédli a ZČM by mělo zároveň možnost monitorovat zájem o návštěvnost hamru.

Vlastní anketa představovala pouze částečný badatelský výzkum. Pro porovnání a vyhodnocení návštěvnosti hamru bylo třeba získat více empirických dat, a proto byla zpracována analýza návštěvnosti pobočky ZČM Vodního hamru Dobřív metodou komparace za pomoci grafů ve sledovaném období 2021-2023. Na základě sdělení správce hamru spravuje Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech Vodní hamr Dobřív pouze v kompetencích svěřených mu ZČM, s tím, že si samo ponechává jejich většinu. Kompetenci návštěvnosti hamru má ve své gesci pracovnice rokycanského muzea Eva Slatkovská, která poskytla pro potřeby komparace údaje o návštěvnosti z oficiálního Návštěvnického systému Vodního hamru Dobřív. Uvedený systém vede odděleně údaje o návštěvnosti hamernického dne a návštěvnosti samotného hamru, což bylo akceptováno i při tvorbě grafů. Při interpretaci výsledků komparace návštěvnosti hamru je třeba konstatovat následující fakta. Dobřívský hamr byl z důvodu rekonstrukce v letech 2018 a 2019 uzavřen. Po rekonstrukci se otevřel až v polovině roku 2020,

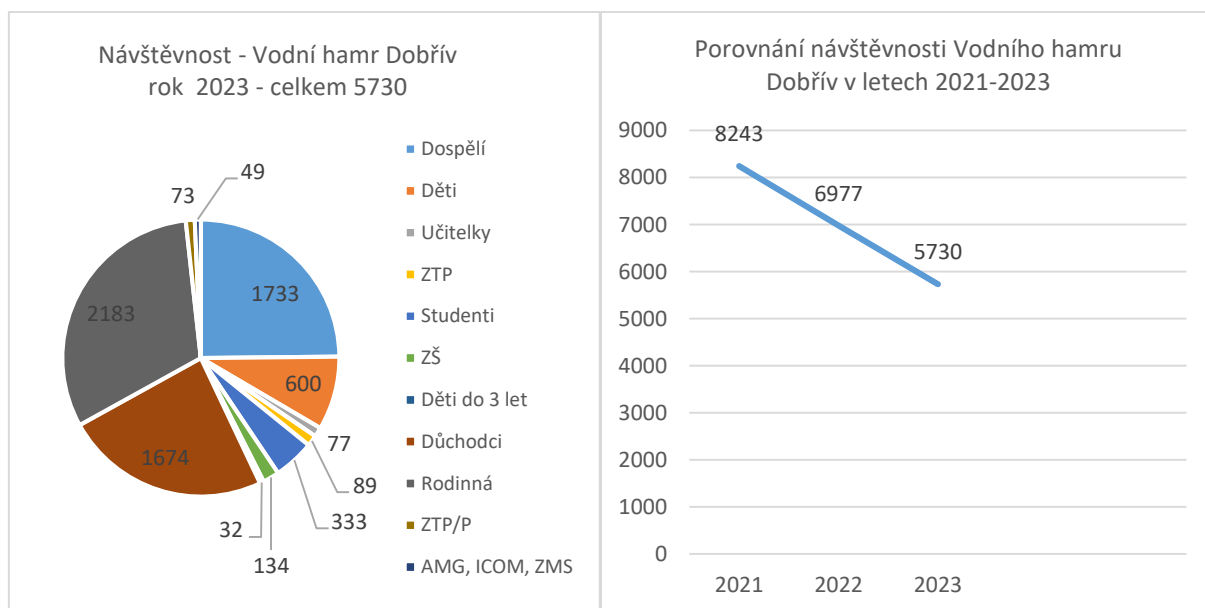
³⁰² První otázka, odkud návštěvníci hamru přijeli, měla být informací, z jaké vzdálenosti jsou ochotni na hamr přijet. V rámci akce hamernického dne je logické, že nejvíce návštěvníků přijede z blízkého okolí. To se u respondentů potvrdilo. Většina návštěvníků byla z PK, nejvzdálenější návštěvníci přijeli z Prahy a Aše. Na druhou otázku, jste zde poprvé, odpovědělo 11 návštěvníků kladně a 16 záporně. Z toho vyplývá, že většina z nich jezdí na hamr opakovaně. Na třetí otázku, zda navštívili podobnou památku, odpovědělo 19 návštěvníků záporně a 8 kladně (jako obdobnou památku uváděli Buškův hamr, Pouskův mlýn apod.). Většinová záporná odpověď nahrává faktu, že je funkční hamr unikát. Na čtvrtou a pátou otázku o zajímavosti prohlídky a doporučení hamru k jeho návštěvě odpovědělo všech 27 respondentů kladně.

³⁰³ Johnová, 2008, s. 107-108.

proto bude komparována návštěvnost samotného hamru za celé roky 2021-2023 (viz obr. 1-4). Covidová opatření byla příčinou toho, že se v roce 2020 a 2021 nekonal hamernický den.

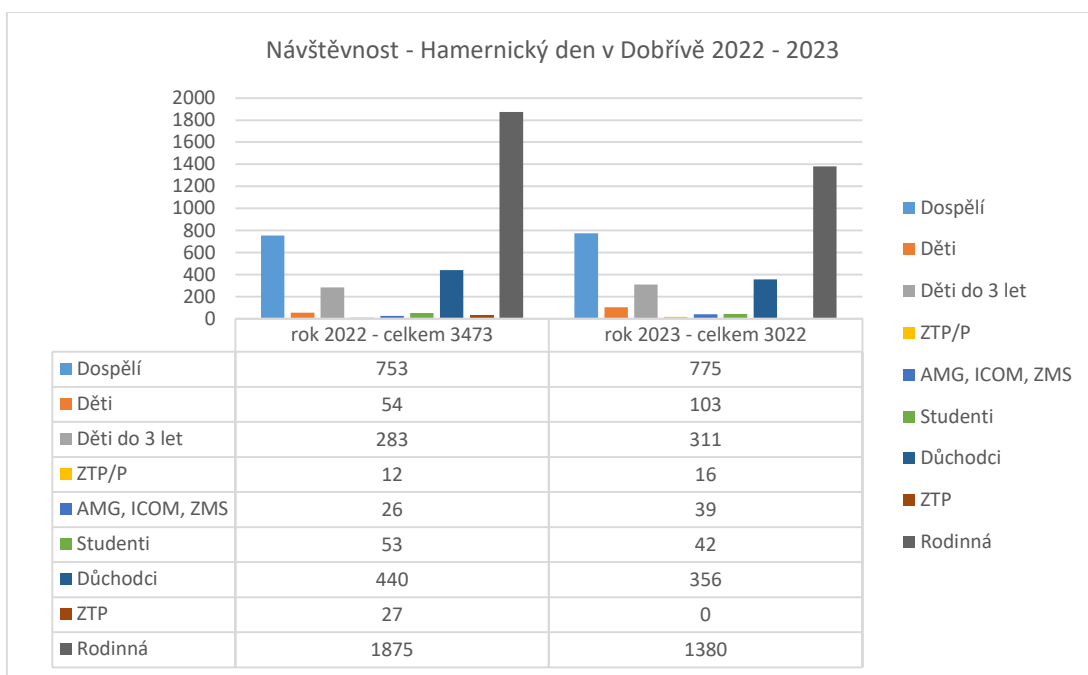
Obr. 1, 2 zdroj: Návštěvnícký systém Vodního hamru Dobřív

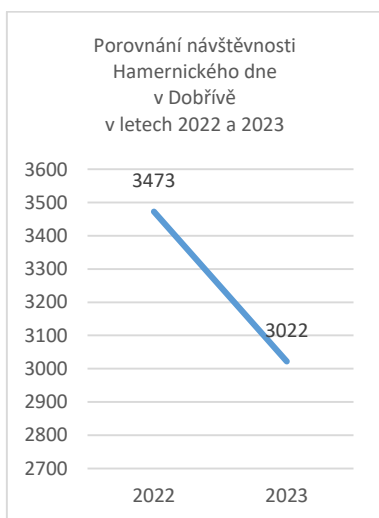
Obr. 3, 4 zdroj: Návštěvnícký systém Vodního hamru Dobřív

Údaj z obr. 4 vypovídá o tom, že v roce 2022 navštívilo samotný hamr 6 977 návštěvníků, což by byl pokles o 1 266 návštěvníků oproti roku 2021. Návštěvnost dobřívského hamru a hamernického dne je vedena samostatně. K získání celkové návštěvnosti je proto třeba přičíst k návštěvě samotného hamru (6 977) i návštěvu hamernického dne (3 473), výsledek potom činí 10 450 návštěvníků v roce 2022 a v roce 2021, kdy se hamernický den nekonal, byla

celková návštěvnost hamru 8 243 návštěvníků. Celková návštěva hamru se tím pádem v roce 2022 zvýšila o 2 207 návštěvníků oproti roku 2021. V roce 2023 činila návštěvnost samotného hamru (5 730) a hamernického dne (3 022). Celkový výsledek je potom 8 752 návštěvníků. Oproti roku 2022 tak hamr navštívilo o 1 698 návštěvníků méně. Lze konstatovat, že návštěvnost hamru na základě získaných dat klesá. Údaj o návštěvnosti z roku 2023 vypovídá o tom, že se úroveň návštěvnosti dostává téměř na úroveň návštěvnosti roku 2021, kdy se ale nekonal hamernický den. S ohledem na uvedené je třeba upozornit, že při prezentaci výsledků návštěvnosti hamru hrozí riziko chybné interpretaci celkové návštěvnosti, a to v případě, pokud by nedošlo k sečtení návštěvy hamru a hamernického dne (samostatné grafy, porovnání návštěvnosti viz obr. 5-6).

Obr. 5 zdroj: Návštěvnícký systém Vodního hamru Dobřív

Obr. 6 zdroj: Návštěvnícký systém Vodního hamru Dobřív

V roce 2023 oproti roku předchozímu poklesla návštěvnost hamernického dne o 451 návštěvníků, přičemž nejpočetnější návštěvnickou skupinou ve sledovaném období byly rodiny. Důvodem rekordní návštěvnosti v roce 2022, kdy přišlo 3 473 návštěvníků, byl „hlad“ po zážitcích po covidové pauze. Hamernický den ZČM pořádá ve snaze zvýšit návštěvnost hamru. Zároveň s ním zorganizovalo přímo na hamru v roce 2022, 2023 v rámci edukačního cyklu Technologie našich předků, tzv. projektové dny. V říjnu 2022 to byla výroba dřevěného uhlí v milíři a v červenci 2023 experimentální tavba železné rudy v peci dýmačce (viz kapitola 5.1). Podle správce hamru měla mezi návštěvníky větší ohlas výroba dřevěného uhlí v milíři. Tavba železné rudy³⁰⁴ byla pro diváky zaměřena více odborně, a navíc se nepodařilo získat tak čisté železo, aby se dalo zkoušet, tzn., že železo zůstalo příliš křehké a nedalo se kovat.³⁰⁵

Z údajů, které vykazují grafy lze vyvodit: 1. jaký je zájem o návštěvu hamru, a za 2. kdo tvoří nejpočetnější návštěvnickou skupinu dobřívského hamru (rodiny a důchodci). Takovou informaci by mohlo využít ZČM při svém dalším směřování, plánování změn a zavádění novinek souvisejících s návštěvnickou sezónou na hamru, příp. zvýšenou ochranou funkčního hamernického vybavení. Cílem komparace bylo porovnání návštěvnosti hamru v uvedeném období a následné vyhodnocení, zda se návštěvnost v daném období zvyšuje nebo snižuje. Na základě komparace získaných empirických dat z Návštěvnického systému Vodního hamru Dobřív, kdy celková návštěvnost byla 8 243 v roce 2021, 10 450 v roce 2022 a 8 752 v roce 2023 lze vyhodnotit, že trend návštěvnosti hamru má klesající tendenci. Návštěvnost hamru se tak snižuje, a to i s přihlédnutím k tomu, že se koná hamernický den, který by měl celkovou návštěvnost hamru zvyšovat. Takový monitoring by ZČM mohlo využít např. ke zvýšené podpoře památkové péče o tuto památku nebo pořádání akcí na hamru zacílených na nejpočetnější návštěvnické skupiny.

Komparovat návštěvnost hamru s obdobnými památkami je velmi složité, protože takových charakterově shodných a funkčních se nachází v ČR již velmi málo. V Jihočeském kraji je možné uvést Mlýn Hoslovice nedaleko Strakonice se statusem NKP. Jedná se o jedinečný v místě dochovaný mlýn v Čechách, který je unikátní z hlediska vývoje mlynářství.³⁰⁶ Dále je to Buškův hamr nedaleko Trhových Svin, který funguje jako jediná veřejně přístupná kovárna na vodní pohon v jižních Čechách. Jedná se o funkční hamr, v němž hamerníci vyráběli kvalitní

³⁰⁴ Na akci byl prezentován experiment s popisem technického průběhu tavby železa a parametrů postavené pece. Akce proběhla v rámci festivalu INDUSTRY OPEN za podpory PK – viz [Vodní hamr Dobřív – Technologie našich předků – Zříceniny.cz \(zriceniny.cz\)](https://www.zriceniny.cz) [online]. [cit. 2023-07-21].

³⁰⁵ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

³⁰⁶ Viz [Mlýn Hoslovice | Muzeum středního Pootaví Strakonice \(muzeum-st.cz\)](https://www.muzeum-st.cz) [online]. [cit. 2023-07-26]

zemědělské náradí. Od roku 2009 hamr vlastní město Trhové Sviny a provozuje ho Domeček, středisko husitské diakonie v Trhových Svinech. Od uvedeného roku se také na hamru každoročně v srpnu koná *Kovářský den*.³⁰⁷ Provozovatel Buškova hamru uvedl v emailové komunikaci, že v roce 2022 byla návštěvnost hamru 2 953 platících návštěvníků. Celkově hamr navštívilo cca 5 000 návštěvníků. Na základě dat ze Statistiky kultury ČR činila v roce 2022 návštěvnost Mlýnu Hoslovice 11 369 turistů. V případě dobřívského hamru to bylo 11 417 návštěvníků (včetně návštěvnosti Pamětní síně J. Mošny a akce „28. říjen na hamru“).³⁰⁸

O zvýšení návštěvnosti a s tím souvisejícího rozvoje cestovního ruchu usiluje Vodní hamr Dobřív jako pobočka regionálního ZČM všemi dostupnými způsoby. Zásahu na tom má zcela určitě nejen historická atraktivita dobřívské vesnické památkové zóny spolu s tzv. švédským mostem a dalšími památkami, ale i poloha obce Dobřív, protože tudy prochází dálková Panevropská cyklostezka z Prahy do Německa, cyklistická trasa č. 3.³⁰⁹ V blízkosti Dobříva se nachází také přírodní rezervace Žďár. K prezentaci hamru využívá ZČM sociální sítě: vlastní webové stránky, FB a Instagram. V rámci poboček ZČM má Vodní hamr Dobřív po Muzeu loutek Plzeň největší zastoupení při publicitě v médiích.³¹⁰ O hamru byla odvysílána dne 6. 9. 2020 reportáž v pořadu *Toulavá kamera České televize* a dne 11. 9. 2020 to byla reportáž Českého rozhlasu Plzeň.³¹¹ Zvláštní akce, které se na hamru konají, zainteresovaní pracovníci plakátují z důvodu omezených finančních možností. S cestovními kanceláři ZČM smluvně nespolupracuje. Některá ubytovací zařízení, ale hamr znají, jako např. Resort Brdy v Mýtě, který na hamr vypravuje pro svoje klienty autobus. Vodní hamr Dobřív má v turistické oblasti již renomé, a proto je také častým vyhledávaným cílem organizovaných většinou školních nebo seniorských zájezdů.³¹² Hamr neupadá v zapomnění ani u mladé generace. Příkladem takové iniciativy, jak z hamru vytvořit místo, kde se spojuje minulost se současností, může být akce, kdy se hamr ocitl v hledáčku zájmu studentů Akademie hotelnictví a cestovního ruchu Plzeň. Studenti připravili dne 30. 9. 2021 program zaměřený na stará řemesla, a to pro děti z 51. MŠ Plzeň, MŠ Malý svět, spolu s naučnou stezkou kolem rybníka v blízkosti hamru.³¹³ Také místní obyvatelé jsou na unikátnost památky hamru náležitě hrdí,

³⁰⁷ Viz [Jak to všechno začalo ? \(buskuv-hamr.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-26]

³⁰⁸ Viz [Návštevnost Muzei 2022.pdf \(statistikakultury.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-26]

³⁰⁹ Viz [Průvodce po Panevropské trase \(3.\) - Rokycany-Hořovice - zkuste to NaKole.cz – cyklistika, cykloturistika, cestování na kole](#) [online]. [cit. 2023-07-26]

³¹⁰ Výroční zpráva ZČM za rok 2022, s. 111.

³¹¹ Viz [Vodní hamr Dobřív \(zcm.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-26]

³¹² Rozhovor s Evou Slatkovskou, ekonomkou Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, ze dne 5. 5. 2023.

³¹³ Viz [Naučná stezka Vodní hamr Dobřív | Akademie hotelnictví a cestovního ruchu \(hotelova-skola-plzen.cz\)](#) [online]. [cit. 2023-07-26]

jak potvrdil správce hamru. Navíc si obec získala pověst, že umí nakládat s turistickým ruchem.³¹⁴

Z dosavadní analýzy péče ZČM o Vodní hamr Dobřív lze vyvodit, že se nepotvrdila hypotéza stanovená v úvodu práce. Tato hypotéza měla potvrdit/vyvrátit tvrzení, zda existuje v případě hamru diskrepance mezi snahou o zvýšení ochrany kulturní památky a snahou o zvýšení návštěvnosti kulturní památky při podpoře cestovního ruchu. Závěr o vyvrácení hypotézy lze dovodit na základě získaných informací z provozní praxe od zainteresovaných muzejních pracovníků a správce hamru. Praxe ukazuje, že není preferována snaha zakonzervovat NKP Vodní hamr Dobřív z důvodu zvýšené ochrany této kulturní památky. Naopak všechny iniciativy ZČM a zúčastněných aktérů v současné době podporují trend návštěvnosti dobřívského hamru s tím, že jeho strojní vybavení bude nadále udržováno ve funkčním stavu pro budoucí generace. Spouštění strojního vybavení při prohlídkách nelze přitom ze strany ZČM chápat jako rezignaci na ochranu této významné technické památky. Otázkou zůstává, jaká bude situace hamru jako památky za 10 nebo 20 let. Podle správce hamru³¹⁵ naráží jeho provoz mj. na překážky bezpečnosti práce. Při požární kontrole vydají např. hasiči protipožární nařízení, že v expozici hamru nemá hořet oheň, což při ukázkách kovářského řemesla pro návštěvníky pozbývá smyslu. Samozřejmě je možné v tomto technickém muzeu používat místo ohně žárovku, označit prohlídkovou trasu předepsanou barvou, nahradit průvodce informačními tabulemi atd. Taková muzejní koncepce organizace výstavy by však způsobila, že tato zcela ojedinělá expozice hamru ztratí nejen na své návštěvnické atraktivitě, ale především přijde o svoji obdivovanou interaktivnost zachovávající současnou stopu pro budoucí následovníky.

³¹⁴ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

³¹⁵ Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023.

6 Závěr

Téma diplomové práce může být pojímáno z různých úhlů pohledů, vždyť právo na přístup občanů ke kulturnímu bohatství ukotvuje čl. 34 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a její preambule odkazuje na odpovědnost vůči budoucím generacím. Největší díl veřejně přístupné části movitého kulturního dědictví přitom uchovávají právě muzea a galerie. S odkazem na tyto zásadní obecné teze jsem usilovala o zacílení tématu práce na konkrétní ukázkou ochrany zděděných kulturních hodnot zprostředkovaných ZČM v Plzeňském kraji, kde žiji. Cílem práce bylo na základě relevantních informací analyzovat data vztahující se k problematice přínosu ZČM v péči o kulturní dědictví v ČR, a to s přihlédnutím k jeho pozici zajišťující památkovou péči. Vlastní badatelská činnost spočívající v komparaci údajů o návštěvnosti Vodního hamru Dobřív a vytvoření ankety o návštěvnosti hamru zpracované v rámci exploračního výzkumu se staly pomůckou k dokreslení uceleného obrazu zkoumaného tématu.

V první části práce došlo v souvislosti s ukotvením pozice muzea v kontextu péče o kulturní dědictví nejen k určení jeho teoretické podstaty a muzejní činnosti obecně, ale i seznámení se s ním jako se subjektem památkové péče. V případě ZČM byla v práci prezentována rekonstrukce Národopisného muzea Plzeňska a především revitalizace NKP Vodního hamru Dobřív jako technického muzea. Renovací vnitřního mobiliáře a strojního vybavení hamru došlo k zachování funkčnosti kulturního dědictví. Obě uvedená muzea sídlí v památkových objektech a jejich rekonstrukce proběhly za výrazné finanční podpory z evropských dotací. V praktické části práce potom byla analyzována v praxi činnost ZČM a jeho poboček přímo v Plzeňském kraji, který má dlouholetou tradici muzejnictví. Konkrétním příkladem péče, který by měl vzbuzovat naši národní hrdost, byla prezentace záchrany unikátní funkční technické památky z 19. století Vodního hamru Dobřív, kterou ZČM spravuje.

Cílem práce bylo vyhodnotit přínos ZČM v péči o kulturní dědictví, přičemž došlo k akcentování významu této muzejní instituce nejen v rámci plzeňského regionu, ale i celé ČR. Dalším záměrem práce bylo vyvolat zájem veřejnosti o důležitost poslání paměťových institucí, v tomto případě ZČM, který by neměl být společensky podceňován a měl by být podporován nejen jejich zřizovateli, ale i samotnými občany. Pokud budou lidé znát, chránit historickou hodnotu kulturního bohatství a předávat řemeslné tradice předků, dojde k progresu, který je nutností rozvoje každé lidské společnosti. ZČM uvedené reflektuje mj. i vynakládanou péči o dobřívský hamr. Ta míra odpovědnosti a poslání ZČM zachovat nejen samotný hamr jako památku, ale uchovat i tradici kovářského řemesla, znamená nezapomínat, připomínat a předávat paměť následovníkům.

7 Resumé

The central theme of the diploma thesis is the Contribution of the Museum of West Bohemian in Pilsen to the care of cultural heritage in the Czech Republic with a focus on the Water Hammer Mill at Dobřív. The Hammer, a branch of the Museum of West Bohemian in Pilsen, declared a national cultural monument, is presented as a specific example of saving tangible cultural heritage. The thesis is divided into a theoretical and the following practical part. The theoretical part defines the basic terms associated with cultural heritage, its connection with the museum theme and the role of state cultural heritage protection, which is undoubtedly related to the given issue. The irreplaceable role of the museum as a subject of cultural heritage protection is no less important for the context of the care of cultural heritage of the Czech Republic. The subsequent practical part of the thesis presents the Museum of the West Bohemian in Pilsen, especially its primary mission, educational and scientific activities, including the support of the museum from the founder of the Pilsen Region. The following is an analysis of the activities of the branches of the Museum of West Bohemian in Pilsen in practice with a focus on the Water Hammer Mill at Dobřív, a unique technical monument with historical and technological value. Thanks to the efforts of the Museum of West Bohemian in Pilsen in the role of the subject of cultural heritage protection in practice, and interested actors, it was possible to revitalize this monument to the status of a fully functional technical monument of European importance. This unique Hammer simultaneously combines tangible cultural heritage as a technical museum housed in a listed building. And at the same time an intangible cultural heritage, when the Hammer presents an interactive live exhibition with examples of blacksmithing. Based on the historical method in the study of available literature and sources, the thesis analyzed the activities of the West Bohemian Museum and its branches in relation to monument care in practice. The historical and analytical basis of the issue was supplemented by own research on the number of visitors to Hammer in relation to tourism. The contribution of the diploma thesis consists in the comprehensive presentation of the of the Museum of West Bohemia in Pilsen, taking into account its position focused on cultural heritage protection, which is essential for fulfilling the contribution of the Museum of West Bohemia in Pilsen in caring for the preservation of the cultural heritage of the Czech Republic for future generations.

8 Seznam použité literatury a zdrojů

1. BENEŠ, Josef. *Základy muzeologie*. Opava: Education & Sciences pro Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity 1997. ISBN 80-901974-3-4
2. BĚLOHLÁVEK, Jindřich. *Dějiny železáren v Dobřívě a ve Strašicích*. Dobřív: J. Bělohávek 1943
3. CIPRIAN, Pavel. Úloha Asociace muzeí a galerií ČR v procesu transformace českého muzejnictví. In: DOLÁK, Jan, eds. *Muzea v procesu transformace, mezinárodní konference: 24.-26. listopadu 2003, Brno, Technické muzeum, Česká republika = Museums in Transformation Process: international conference: November 24-26, 2003, Brno, Technical Museum, Czech Republic*. s. 23-31. Brno: Masarykova univerzita 2004. ISBN 80-210-3594-3
4. DOLÁK, Jan. Muzea v nové době. In: DOLÁK, Jan, eds. *Muzea v procesu transformace, mezinárodní konference: 24.-26. listopadu 2003, Brno, Technické muzeum, Česká republika = Museums in Transformation Process: international conference: November 24-26, 2003, Brno, Technical Museum, Czech Republic*. s. 5-9. Brno: Masarykova univerzita 2004. ISBN 80-210-3594-3
5. ENGLER, Václav. *Po stopách víry františkánským klášterem: průvodce stálou expozicí Muzea církevního umění plzeňské diecéze*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni 2019. ISBN 978-80-7247-149-2 (18 nečíslovaných stran)
6. FRÝDA, František, eds. *Západočeské muzeum v Plzni 1878-2008 = West Bohemian Museum in Pilsen = Das Westböhmische Museum in Pilsen/Západočeské muzeum v Plzni*. Plzeň: Euroverlag 2008. ISBN 978-80-7247-61-7
7. FRÝDA, František. Sbírkovatelná činnost regionálního muzea. In: MEDŘÍKOVÁ, Petra, eds. *Muzeum a změna: sborník z mezinárodní konference = The Museum and Change: anthology from international conference: Praha, Národní muzeum 16.-18. října 2002*. s. 91-93. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky 2003. ISBN 80-86611-04-3
8. HOFMANN, Gustav. *Komorní železářny na podbrdsku. Studie z dějin feudalismu*. Rozpravy Národního technického muzea v Praze, sv. 34. Praha: Národní technické muzeum 1968
9. HOFMANN, Gustav; RASL, Zdeněk. Hamr v Dobřívě. Minulost a přítomnost technické památky. In: MAJER, Jiří, eds. *Výzkum, evidence, ochrana a využití*

- technických památek (symposium) Symposium Technické památky: problémy výzkumu, evidence a využití technických památek. II. díl. s. 89-111. Praha: Národní technické muzeum 1982*
10. HORÁČEK, Martin. *Úvod do památkové péče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2015, ISBN 978-80-244-4621-9
 11. HORÁK Petr, NEJEDLÝ, Vratislav. *Základní pojmy v péči o kulturní dědictví*. Pardubice: Univerzita Pardubice 2013, ISBN 978-80-7395-716-2
 12. CHMELENSKÝ, Michal; BERNHARDT, Tomáš. *Národopisné muzeum Plzeňska: pobočka Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni 2020. ISBN 978-80-7247-174-4
 13. JOHNOVÁ, Radka. *Marketing kulturního dědictví a umění: [art marketing v praxi]*. Praha: Grada 2008. ISBN 978-80-247-2724-0
 14. KOŘAN, Jan. Hutnictví. In: NOVÝ, Luboš, eds. *Dějiny techniky v Československu do konce 18. století*. s. 444-466. Praha: Academia 1974
 15. KOŘAN, Jan. Nerostné suroviny - Železářství. In: NOVÝ, Luboš, eds. *Dějiny techniky v Československu do konce 18. století*. s. 242-249. Praha: Academia 1974
 16. KOŘAN, Jan. *Staré české železářství*. Praha: Práce 1946. číslo nár. bibl. cnb000138494
 17. KOUBA, Jaromír. *Úvod do muzeologie*. Česko: s.n. 1998
 18. KOUBLE, Karel. *Vodní hamr a výroba železa*. Rokycany: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka 2005
 19. MADEROVÁ, Marie; MAZNÝ, Petr. *Plzeň očima Ladislava Lábka*. Plzeň: Starý most 2003. ISBN 80-239-1693-9
 20. MATÁSEK, Karel. *Hrady, zámky, kláštery a technické památky západních Čech*. Plzeň: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni 2011. ISBN 978-80-85035-05-6
 21. NESVADBÍKOVÁ, Jiřina. *K vývoji památkové péče na území Československa*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1983
 22. PATOČKA, Jiří; HEŘMANOVÁ, Eva. *Lokální a regionální kultura v České republice*. Praha: ASPI 2008. ISBN 978-80-7357-347-8
 23. PLZEŇSKÝ KRAJ. *Paměť Plzeňského kraje: muzea a galerie zřizované Plzeňským krajem*. Plzeň: Plzeňský kraj 2008
 24. PRŮVODCE PO TECHNICKÝCH PAMÁTKÁCH V ČECHÁCH, NA MORAVĚ A VE SLEZSKU. *Rozpravy Národního technického muzea v Praze; 129*. Praha: Národní technické muzeum 1993. ISBN 80-7037-024-6

25. RADOVÁ, Jarmila, eds. *Seznam nejohroženějších a nevyužívaných nemovitých památek v České republice*. Praha: Národní památkový ústav, Ústřední pracoviště 2005. ISBN 80-86234-70-3
26. SVĚTLÍK, Jiří. *Dobřív: Historie podbrdské vesnice*. Plzeň: Nadace české hrady 1996
27. SVĚTLÍK, Jiří. *Dobřív: Historie podbrdské vesnice*. 2. upr. vyd. Plzeň: Petr Mikota 2006. ISBN 80-86596-88-5
28. ŠANDOVÁ, Miroslava. *Hamr Dobřív, okres Rokycany*. Rokycany: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka 1997
29. ŠEBEK, František, eds. *Regionální muzea v době reformy veřejné správy v ČR*. Praha: Asociace českých a moravskoslezských muzeí a galerií 2000
30. ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3206-5
31. ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Obrysy muzeologie: pro historiky umění*. Olomouc: Univerzita Palackého 2002. ISBN 80-244-0542-3
32. VAJČNER, Jiří; ZÍDEK, Martin. *Základy památkové péče*. Praha: Institut pro veřejnou správu 2020, ISBN 978-80-86976-56-3
33. VAŠÍČEK, Pavel; FORMANOVÁ, Markéta. *Příběh plzeňského loutkářství*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni 2012. ISBN 978-80-7247-087-7
34. VLČEK, Václav. *K vývoji českého muzejnictví*. Sborník Národního technického muzea. sv. 10. Praha: Národní technické muzeum 1970
35. VONDRA, Jiří. Životní prostředí a technické industriální objekty. In: MAJER, Jiří, eds. *Výzkum, evidence, ochrana a využití technických památek (symposium) Symposium Technické památky: problémy výzkumu, evidence a využití technických památek*. I. díl. s. 122-135. Praha: Národní technické muzeum 1982
36. ŽALMAN, Jiří. *Má hlava je muzeum, aneb. Dupání lehkou nohou v muzeologii*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky 2004. ISBN 80-86611-10-8
37. ŽALMAN, Jiří, eds. *Příručka muzejníková: tvorba, evidence, inventarizace a bezpečnost sbírek v muzeích a galeriích*. 2 upr. vyd. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky 2010. ISBN 978-80-86611-41-9
38. ŽALMAN, Jiří. Muzealizace jako nástroj k odžití minulých jevů. In: DOLÁK, Jan, eds. *Muzea v procesu transformace, mezinárodní konference: 24.-26. listopadu 2003, Brno, Technické muzeum, Česká republika = Museums in Transformation Process: international conference: November 24-26, 2003, Brno, Technical Museum, Czech Republic*. s. 199-202. Brno: Masarykova univerzita 2004. ISBN 80-210-3594-3

Citované legislativní dokumenty

1. Doporučení evropské komise ze dne 26. dubna 2010 o výzkumné iniciativě společného plánování „Kulturní dědictví a globální změny: nová výzva pro Evropu“ (2010/238/EU) – Úřední věstník Evropské unie, 28. 4. 2010
2. Listina základních práv a svobod jako součást Ústavního pořádku ČR (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb.)
3. Metodický pokyn Ministerstva kultury, č. j. 14639/2002, k provádění některých činností souvisejících s tvorbou sbírek, péčí o sbírky a vývozem sbírkových předmětů do zahraničí ze dne 14. 10. 2002
4. Úmluva UNESCO o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, Paříž, 16. 11. 1972
5. Úmluva UNESCO o zachování nemateriálního kulturního dědictví, Paříž, 17. 10. 2003
6. Úmluva o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projektů, Paříž, 20. 10. 2005
7. Vyhláška Ministerstva kultury č. 275/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 22/1958, o kulturních památkách
9. Zákon č. 54/1959, o muzeích a galeriích
10. Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Citované internetové zdroje

1. Akademie hotelnictví a cestovního ruchu – Plzeň *Naučná stezka Vodní hamr Dobřív* [online]. [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: [Naučná stezka Vodní hamr Dobřív | Akademie hotelnictví a cestovního ruchu \(hotelova-skola-plzen.cz\)](https://www.hotelova-skola-plzen.cz/)
2. AMG *Aktuality* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: [Asociace muzeí a galerií v České republice - Aktuality \(cz-museums.cz\)](https://www.cz-museums.cz/)
3. AMG *Muzejní propedeutika* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: [Asociace muzeí a galerií v České republice - Materiály ke studiu \(cz-museums.cz\)](https://www.cz-museums.cz/)
4. AMG, věstník č. 4, ročník 10 *Dobřívský hamr se dočkal dalšího ocenění* [online]. [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: [Vestník 4.pdf \(cz-museums.cz\)](https://www.cz-museums.cz/)

5. Buškův hamr.cz *Jak to všechno začalo?* [online]. [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: [Jak to všechno začalo ? \(buskuv-hamr.cz\)](https://buskuv-hamr.cz)
6. CES on-line *Sbírka Západočeského muzea v Plzni* [online]. [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: [Sbírka Západočeského muzea v Plzni \(cesonline.cz\)](https://cesonline.cz)
7. CES on-line *Sbírka Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech* [online]. [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: [Sbírka Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech \(cesonline.cz\)](https://cesonline.cz)
8. církev.cz *Plzeňská diecéze slaví 30 let* [online]. [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: [Plzeňská diecéze slaví 30 let - Církev.cz | Zprávy \(cirkov.cz\)](https://cirkov.cz)
9. Česká komora architektů *Revitalizace NKP Vodní hamr Dobřív* [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: [Revitalizace NKP Vodní Hamr Dobřív - Česká cena za architekturu 2022 \(ceskacenaazaarchitekturu.cz\)](https://ceskacenaazaarchitekturu.cz)
10. ČNB *ZM Kulturní památka hamr v Dobřívě* [online]. [cit. 2023-07-25]. Dostupné z: [ZM Kulturní památka hamr v Dobřívě - Česká národní banka \(cnb.cz\)](https://cnb.cz)
11. Český rozhlas *Vodní hamr Dobřív: místo, kde se současnost prolíná s historií* [online]. [cit. 2023-07-22]. Dostupné z: [Vodní hamr v Dobřívě: místo, kde se současnost prolíná s historií | Plzeň \(rozhlas.cz\)](https://rozhlas.cz)
12. DotaceEU.cz *Revitalizace NKP Vodní hamr Dobřív* [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: [DotaceEU - Revitalizace NKP Vodní hamr Dobřív](https://dotaceeu.cz)
13. eMuzeum oborový informační portál *Nová definice muzea byla schválena!* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: [Nová definice muzea byla schválena! - \(emuzeum.cz\)](https://emuzeum.cz)
14. Facebook *Vodní hamr Dobřív* - článek ze dne 14. 3. 2023, 21. 3. 2023, 25. 5. 2023, 18.7.2023 [online]. [cit. 2023-07-25]. Dostupné z: [Vodní hamr Dobřív | Dobřív | Facebook](https://www.facebook.com)
15. HRADSKÁ, Ivana; OPLUŠTIL, Stanislav; SELDEN, P. A. & DUNLOP, J. A. A new species of trigonotarbid arachnid from the Pilsen Basin of the Czech Republic. *Bulletin of Geosciences*. [online]. 2022, Vol. 97, Issue 2, pp. 261-268 [cit. 2023-07-15]. ISSN 1802-8225. Dostupné z: [Hradska,I. et al. 2022, A new species of trigonotarbid... Bulletin of Geosciences, 97, 261-268. \(geology.cz\)](https://geology.cz)
16. ICOM Prague 2022 *Regionální muzea* [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: [ICOM Prague 2022 | Regionální muzea](https://icomprague2022.org)
17. iDnes.cz *Kola vodního hamru v Dobřívě se po rozsáhlé rekonstrukci opět roztočila* [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: [Kola vodního hamru v Dobřívě se po rozsáhlé rekonstrukci opět roztočila - iDNES.cz](https://idnes.cz)

18. Informační systém Masarykovy univerzity v Brně *Ochrana sbírek muzejní povahy* [online]. [cit. 2023-08-10]. Dostupné z: [Ochrana sbírek muzejní povahy.pdf \(muni.cz\)](#)
19. JIRÁNEK, Jiří; KLOMÍNSKÝ Jiří & JIRÁNKOVÁ, Jana. Source of K-feldspars and kaolinization in arkoses of West and Central Bohemia continental Permo-Carboniferous. *Folia Musei rerum naturalium Bohemiae occidentalis – Geologica et Paleobiologica*. [online]. 2021, Vol. 55, č. 1-2 [cit. 2023-07-15]. ISSN 1805-2371. Dostupné z: <http://folia.zcm.cz/archives/23-vol-55-no-1-2-2021>
20. Město Rokycany, Příloha Rokycanské noviny říjen 2005, *Museum slavilo „kulaté“ výročí* [online]. [cit. 2023-07-20]. [muzeum2 \(rokycany.cz\)](#)
21. Moderní obec *Technické památky už nejsou popelkou* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: [Technické památky už nejsou popelkou | Moderní obec – odborný měsíčník \(moderniobec.cz\)](#)
22. Ministerstvo zahraničních věcí ČR *Česká republika a UNESCO* [online]. [cit. 2023-12-20] Dostupné z: [ČR a UNESCO | Ministerstvo zahraničních věcí České republiky \(gov.cz\)](#)
23. Muzeum středního Pootaví Strakonice. *Rekonstrukce Mlýn Hoslovice* [online]. [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: [Mlýn Hoslovice | Muzeum středního Pootaví Strakonice \(muzeum-st.cz\)](#)
24. NaKole.cz *Průvodce po Panevropské trase (3.) – Rokycany – Hořovice* [online]. [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: [Průvodce po Panevropské trase \(3.\) - Rokycany-Hořovice - zkuste to NaKole.cz – cyklistika, cykloturistika, cestování na kole](#)
25. Národní ústav lidové kultury *Kulturní dědictví* [online]. [cit. 2023-06-19]. Dostupné z: [Kulturní dědictví - Národní ústav lidové kultury \(nulk.cz\)](#)
26. NIPOS *Návštěvnost muzeí, památníků a galerií* [online]. [cit. 2023-07-26]. Dostupné z: [Návštěvnost muzeí, galerií a památníků 2022 – STATISTIKA KULTURY České republiky](#)
27. NPÚ *Kulturní památky* [online]. [cit. 2023-06-19]. Dostupné z: [Kulturní památky - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](#)
28. NPÚ *Národní kulturní památky* [online]. [cit. 2023-06-21]. Dostupné z: [Národní kulturní památky - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](#)
29. NPÚ *Industriální památky* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: [Industriální památky - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](#)

30. NPÚ *Revitalizace národní kulturní památky Vodní hamr v Dobřívě* [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: [Revitalizace národní kulturní památky Vodní hamr v Dobřívě - ÚOP Plzeň \(npu.cz\)](#)
31. NPÚ *Cena Patrimonium pro futuro 2021* [online]. [cit. 2023-07-25]. Dostupné z: [Cena Patrimonium pro futuro 2021 - Národní památkový ústav \(npu.cz\)](#)
32. NPÚ, památkový katalog *Hamr „Hořejší Lub“* [online]. [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: [hamr "Hořejší lub" - Památkový Katalog \(pamatkovykatalog.cz\)](#)
33. NPÚ, památkový katalog *Dobřív* [online]. [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: [Dobřív - Památkový Katalog \(pamatkovykatalog.cz\)](#)
34. Ostravská univerzita, filozofická fakulta *Všechno má svou historii, aneb proč je dobré znát dějiny* [online]. [cit. 2023-07-16]. Dostupné z: [Všechno má svou historii, aneb proč je dobré znát dějiny / Centrum pro hospodářské a sociální dějiny FF OU \(osu.cz\)](#)
35. plzen.cz *V Dobřívě se po velké rekonstrukci otevřel místní vodní hamr* [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: [V Dobřívě se po velké rekonstrukci otevřel místní vodní hamr \(plzen.cz\)](#)
36. plzeňský rozhled *Zvláštní ocenění za revitalizaci národní kulturní památky získal Vodní Hamr* [online]. [cit. 2023-07-25]. Dostupné z: [Zvláštní ocenění za revitalizaci národní kulturní památky získal Vodní Hamr – Plzeňský rozhled \(plzenskyrozhled.cz\)](#)
37. Portál Plzeňského kraje *Zastupitelé – Usnesení* [online] Dostupné z: [Plzeňský kraj \(plzensky-kraj.cz\)](#)
38. Příbramský deník.cz *Dobřívský vodní hamr letos čeká mohutná rekonstrukce* [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: [Dobřívský vodní hamr letos čeká mohutná rekonstrukce - Příbramský deník \(denik.cz\)](#)
39. RegionPlzen.cz *Plzeňské loutkářství se představuje v Bruselu* [online]. [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: [Plzeňské loutkářství se představuje v Bruselu | ZPRÁVY - Plzeň | REGIONPLZEN.CZ](#)
40. Rokycanský deník. cz *Vantroky, buchary i tavba rudy. O vodní hamr v Dobřívě byl mimořádný zájem* [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: [Vantroky, buchary i tavba rudy. O vodní hamr v Dobřívě byl mimořádný zájem - Rokycanský deník \(denik.cz\)](#)
41. WikiKnihovna *Paměťové instituce* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: [Paměťové instituce – WikiKnihovna](#)
42. Wikipedia *Muzeum* [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: [Muzeum – Wikipedie \(wikipedia.org\)](#)

43. Wikipedia *Muzeum Dr. Šimona Adlera* [online]. [cit. 2023-07-23]. Dostupné z: [Muzeum Dr. Šimona Adlera – Wikipedie \(wikipedia.org\)](https://wikipedia.org)
44. ZČM *Profil* [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: [Profil \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
45. ZČM *Ocenění* [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: [Ocenění \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
46. ZČM *Oddělení záchranných archeologických výzkumů* [online]. [cit. 2023-07-07]. Dostupné z: [Oddělení záchranných archeologických výzkumů \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
47. ZČM *Muzejní shop* [online]. [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: [Muzejní shop \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
48. ZČM *Historie* [online]. [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: [Historie \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
49. ZČM *Výstava: Svobodní zednáři na Plzeňsku a bratr Josef Skupa* [online]. [cit. 2023-07-15]. Dostupné z: [Výstava: Svobodní zednáři na Plzeňsku a bratr Josef Skupa \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
50. ZČM *Pro školy* [online]. [cit. 2023-07-16]. Dostupné z: [Pro školy \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
51. ZČM *Tradice vědy v ZČM* [online]. [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: [Tradice vědy v ZČM \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
52. ZČM *Výzkumná organizace* [online]. [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: [Výzkumná organizace \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
53. ZČM *Rozvoj VaVal v ZČM* [online]. [cit. 2023-07-17]. Dostupné z: [Rozvoj VaVal v ZČM \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
54. ZČM *Vítání jara v Plzni: vynášení „Morany“* [online]. [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: [Vítání jara v Plzni: vynášení „Morany“ \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
55. ZČM *Národopisné muzeum Plzeňska: postup generální rekonstrukce* [online]. [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: [Národopisné muzeum Plzeňska: postup generální rekonstrukce \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
56. ZČM *Muzeum církevního umění plzeňské diecéze* [online]. [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: [Muzeum církevního umění plzeňské diecéze \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
57. ZČM *Výstava: Apokalypsa (Letnice umělců 2023)* [online]. [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: [Výstava: Apokalypsa \(Letnice umělců 2023\) \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
58. ZČM *Výstava: Fascinace Santinim* [online]. [cit. 2023-07-24]. Dostupné z: [Výstava: Fascinace Santinim \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)
59. ZČM *Muzeum loutek; Muzeum loutek v Plzni bylo certifikováno jako Domov pro vzdělávání v 21. století* [online]. [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: [Muzeum loutek \(zcm.cz\); Muzeum loutek v Plzni bylo certifikováno jako Domov pro vzdělávání v 21. století/ Home of 21st Century Education \(zcm.cz\)](https://zcm.cz)

60. ZČM *Muzeum Dr. Bohuslava Horáka; Expozice; Expozice Rokycany* [online]. [cit. 2023-07-20]. Dostupné z: [Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech \(zcm.cz\)](#); [Expozice Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech \(zcm.cz\)](#)
61. ZČM *Vodní hamr Dobřív: Technologie našich předků; Technologie našich předků – výroba dřevěného uhlí v milíři* [online]. [cit. 2023-07-22]. Dostupné z: [Vodní hamr Dobřív: Technologie našich předků \(zcm.cz\)](#); [Technologie našich předků – výroba dřevěného uhlí v milíři \(zcm.cz\)](#)
62. ZČM *Historie hamru* [online]. [cit. 2023-07-21]. Dostupné z: [Historie hamru \(zcm.cz\)](#)

Citované ostatní zdroje a rozhovory

1. Bulletin: Financování památek v krajích 2020/2021, dostupný na stránkách mamevybrano.cz: [bulletin-mv-2020-2021-komplet-web.pdf \(mamevybrano.cz\)](#)
2. Profesní etický kodex ICOM pro muzea, dostupný na stránkách AMG: [eticky_kodex_ICOM.pdf \(cz-museums.cz\)](#)
3. Propagační leták: ZČM v Plzni, p.o.; Plzeňská městská zbrojnice; Edukační programy Západočeského muzea v Plzni pro školy a veřejnost; Muzeum církevního umění plzeňské diecéze
4. Výroční zpráva Západočeského muzea v Plzni za rok 2022, dostupná na stránkách ZČM: [Vyrocni_zprava_2022_ZCM.pdf](#)
5. Zřizovací listina Západočeského muzea v Plzni, č.j. KPP-1273/21, 12. 4. 2021, dostupná na stránkách ZČM: [KM_C284e-20210429102506 \(zcm.cz\)](#)
6. Rozhovor s Ing. Lindou Trefnou Kryštofovou, náměstkyní ředitele ZČM, ze dne 10. 7. 2023
7. Rozhovor s Evou Slatkovskou, ekonomkou Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, ze dne 5. 5. 2023
8. Rozhovor s Ing. Petrem Kolduškem, správcem Vodního hamru Dobřív, ze dne 30. 7. 2023

S rozhovory poskytnutými pro vypracování diplomové práce vyjádřili dotazovaní souhlas.

9 Seznam použitých zkratk

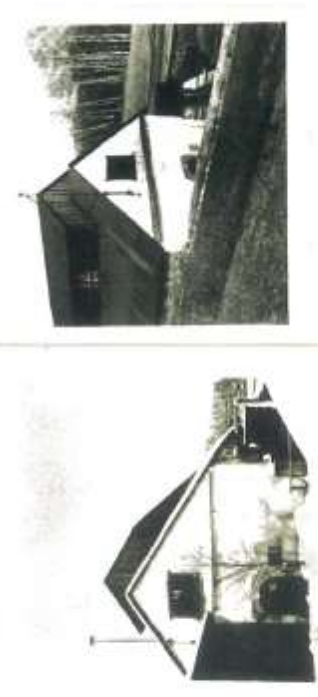
AMG	Asociace muzeí a galerií
CES	Centrální evidence sbírek
ČNB	Česká národní banka
ICOM	International Council of Museum – Mezinárodní rada muzeí
MK	Ministerstvo kultury
NKP	národní kulturní památka
NPÚ	Národní památkový ústav
NTM	Národní technické muzeum
PK	Plzeňský kraj
RPK	Rada Plzeňského kraje
TLK	tradiční lidová kultura
UVU	Unie výtvarných umělců
ÚSKP	Ústřední seznam kulturních památek
ZČM	Západočeské muzeum
ZMS	Zváz múzeí na Slovensku
ZPK	Zastupitelstvo Plzeňského kraje
ZTP	držitelé průkazu pro osoby se zdravotním postižením (zvlášť těžké postižení s potřebou průvodce)

10 Obrazová příloha

Původní evidenční list nemovité kulturní památky Vodní hamr Dobřív

1. Obec Dobřív	2. Okres Rokycany	Hodnota I.	Zachování	Využití Jiný hmotný majetek
EVIDENČNÍ LIST NEMOVITÉ KULTURNÍ PAMÁTKY		3. Kraj Západočeský	4. Poř. číslo 2443	
		5. Název (uznačení) památky: Hamr		
6. Blízké označení umístění památky: osada (čtvrť) ulice (náměstí), popř. místní trať, č. parcely aj. naš. Pátišským potokem		7. Ochranné pásmo: MNV Rokocka Okres.muzea Rokycany		
<p>9. Popis památky (včetně sčítacího, matičského, popř. i jiné výzdoby)</p> <p>Zděná omítaná přízemní budova na obdélném půdorysu. Boční fasády štítové. Ve štítě sčružené l okno. Střecha sedlová, kryta lepenkou nadýžena dřevěnou nástavbou s okny. V boční fasádě vstupní portál s kamenným ostěním, uzavřený půlkruhových záklenkem. Po pravé straně stavení náhon s vanarokami a krytou chodbičkou. Pod vanarokami ležnice s vodními koly. Interier s otevřeným krovem vybaven původním zařízením (pec s komínem, kladiva, vodní mlýky a pod.).</p>				
10. Časové, síhové a autorizé určení Objekt s poč. 19.století.		11. Památkové movité zařízení		

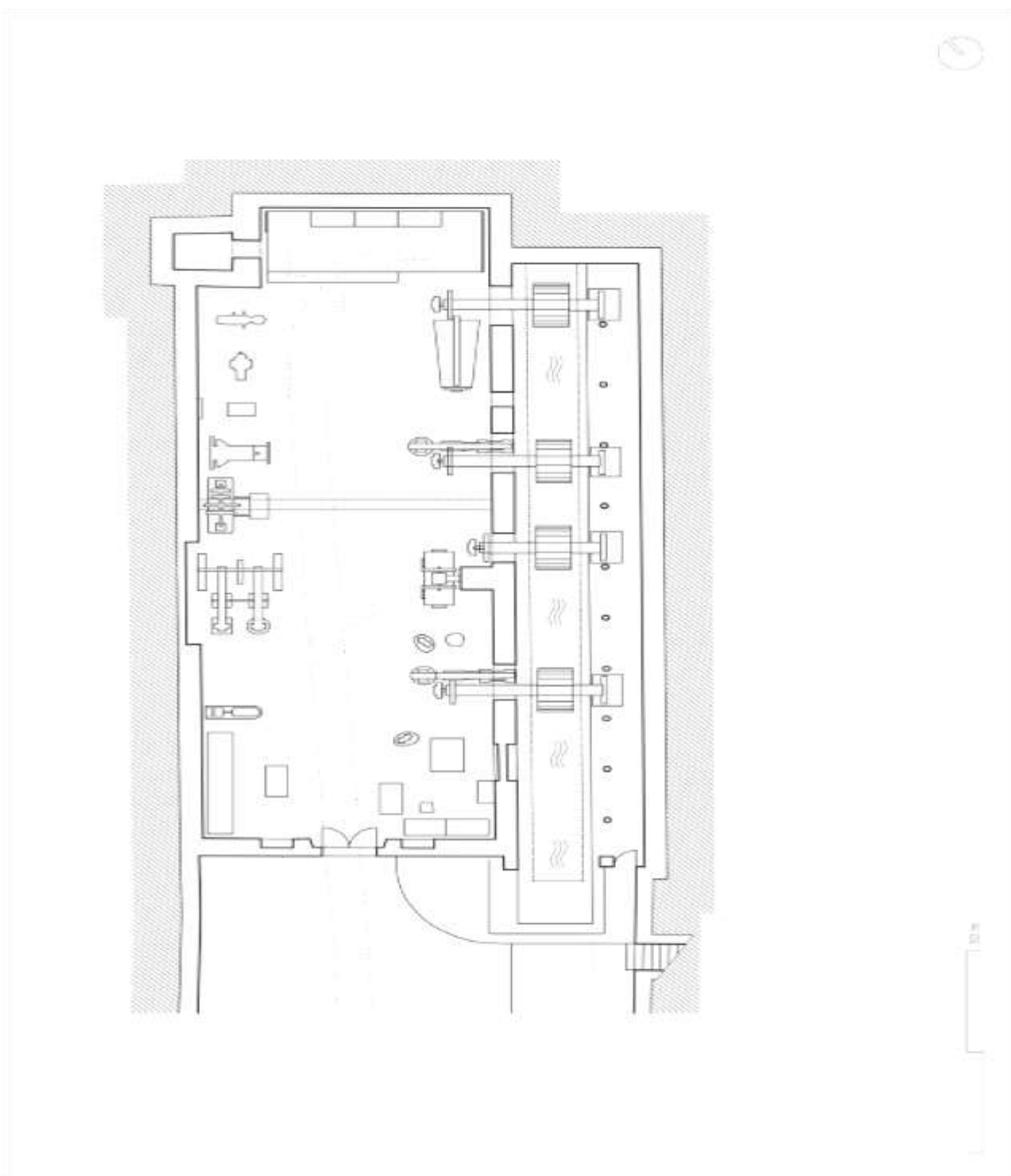
Štátní list Fc 68 - 13735-64

<p>12. Zhodnocení a kulturně politický význam památky, zřizování ochrany</p> <p>Jeden z mála objektů tohoto typu s úplným vybavením dokládající původní rukodělnou výrobu.</p>	<p>15. Odkaz na literaturu</p>
<p>13. Stav zachování památky a příp. návrhy opatření</p> <p>Památce se upravuje.</p>	<p>16. Odkaz na fotografickou dokumentaci</p> <p>SÚPFOP inv.č. 92.250, 92.252, 92.253, 92.256, 43.302 KDS - 15.89</p>
<p>14. Dřívější i současné způsoby využití a příp. návrhy opatření</p> <p>ZPŘEJEDNĚNÍ N - 9 - 16 kce. (zahrnutí cca 100 let staré)</p>	<p>17. Odkaz na měřičkou a jinou dokumentaci</p>
<p>20. Poznámky, významy změn a doplňků</p>	<p>18. Evidenční list zpracovával (jméno, datum, podpis)</p> <p>SÚPFOP Praha</p>
<p>19. Záměr doplnkových listů</p>	

1. Obec: D o b ř í v		2. Okres: R o k y c a n y		Hodnota I.		Zachování		Využití			
Doplňkový list nemovité kulturní památky				3. Kraj: Západočeský		4. Poř. číslo: 2443					
<p>Název (označení) památky (osada, čp., traf. upod.): Hamr - nad Padrtským potokem</p> <p>Fotografoval dr. Jaroslav Herout 30. 9. 1964</p>											
											
						<p>Vzor č. 5</p> <p>Poznámka: Pro movité památky se užívá téhož čísloplati, na kterém se v označení karty přeškrtnou slabika „no“ Půjde-li o nemovitou kulturní památku, setřine se pravý roh, půjde-li o movitou kulturní památku, setřine se levý roh.</p>					
31 213 2080 62 F											

zdroj: Generální ředitelství NPÚ

Půdorys Vodního hamru Dobřív

zdroj: ATELIER SOUKUP OPL ŠVEHLA s.r.o.

Exteriér Vodního hamru Dobřív po rekonstrukci

zdroj: archiv ZČM

zdroj: ATELIER SOUKUP OPL ŠVEHLA s.r.o.

Interiér Vodního hamru Dobřív po rekonstrukci

zdroj: archiv ZČM

Kolo Vodního hamru Dobřív

zdroj: ATELIER SOUKUP OPL ŠVEHLA s.r.o.